

Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT RECHT & CRIMINOLOGIE

Vakgroep Criminologische wetenschappen

Kleinschalige detentie in Scandinavië: een eye-opener?!

Detention in small institutions in Scandinavia: an eye-opener?!

Proeve ingediend voor het behalen van de graad van Master in de Criminologische wetenschappen

Weltjens Katrien

Academiejaar 2011-2012

Promotor: Prof. Dr. Kristel Beyens

Vrije Universiteit Brussel

FACULTEIT RECHT & CRIMINOLOGIE

Vakgroep Criminologische wetenschappen

Kleinschalige detentie in Scandinavië: een eye-opener?!

Detention in small institutions in Scandinavia: an eye-opener?!

Proeve ingediend voor het behalen van de graad van Master in de Criminologische wetenschappen

Weltjens Katrien

Academiejaar 2011-2012

Promotor: Prof. Dr. Kristel Beyens

Als je een mens als een beest behandelt, wordt hij een beest. Als je een mens als een crimineel behandelt, wordt hij een crimineel. Als je een mens als een mens behandelt, wordt hij een mens¹.

---

¹ M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

Voorwoord

Deze Masterproef werd opgesteld in het kader van de Masteropleiding Criminologische Wetenschappen aan de Vrije universiteit van Brussel. Vanuit persoonlijke interesse heb ik ervoor gekozen om de Scandinavische gevangenissen te belichten. Er wordt immers met veel bewondering gekeken naar de penitentiaire instellingen in deze landen. Met deze Masterproef wilde ik meer te weten komen over deze instellingen en het gedachtegoed dat vorm geeft aan het leven in de gevangenissen.

In dit voorwoord zou ik nog enkele mensen willen bedanken die een erg belangrijke plaats hebben ingenomen bij het schrijven van deze Masterproef. Als eerste gaat mijn dank uit naar mijn promotor Kristel Beyens. Dankzij haar begeleiding kon deze Masterproef tot een goed einde worden gebracht. Voornamelijk het materiaal dat zij beschikbaar stelde, is een erg grote hulp geweest.

Verder wil ik ook mijn vriend, Paul Koninckx bedanken voor de steun die hij mij heeft gegeven doorheen dit intensieve jaar. Ook zijn ouders, Josette Vandevenne en Flor Koninckx zou ik graag willen bedanken voor het nalezen van mijn Masterproef en hun kritische kijk op mijn werk.

Ook mijn kotgenote, Stefanie Adriaens heeft een belangrijke plaats ingenomen bij het schrijven van mijn Masterproef. Bij haar kon ik steeds terecht voor vragen en advies.

Als laatste gaat ook een bijzonder dankwoord uit naar mijn vader, Frans Weltjens, mijn broers Thomas en Lander en mijn zus, Aline. Samen hebben we een erg moeilijk en emotioneel jaar achter de rug. Zij zijn er altijd geweest voor mij en zijn een grote houvast geweest doorheen dit hele proces.

Samenvatting

In het eerste deel van deze Masterproef worden enkele kenmerken van het Scandinavische gevangenismodel bestudeerd. De penologische visie achter het gevangenismodel is een eerste kenmerk dat wordt besproken in deze Masterproef. Het principe van normalisering beheerst het gevangenisleven en stelt dat het leven in de gevangenis zoveel mogelijk moet corresponderen met het leven buiten de gevangenis muren.

Open en gesloten gevangenissen samen met halverwege huizen geven vorm aan het penitentiare landschap. De grootte van deze gevangenissen is een volgend element dat karakteristiek is voor het Scandinavische model. In Scandinavië kunnen dan ook voornamelijk gevangenissen worden teruggevonden die een capaciteit hebben voor minder dan 50 gedetineerden. De kleinschaligheid van deze instellingen heeft een belangrijke invloed op het leven in de gevangenis. Zo kan de relatie tussen het personeel en de gedetineerden op een persoonlijke manier worden ingevuld en kan de communicatie op een snelle manier verlopen.

In het volgende onderdeel van deze Masterproef wordt nagegaan hoe de gedetineerdenpopulatie binnen België en Scandinavië vorm krijgt. Hier wordt duidelijk dat de Belgische gevangenissen een groter aantal gedetineerden kennen dan de Scandinavische gevangenissen. De totale capaciteit in deze eerste gevangenissen is dan ook veel groter dan in Scandinavië, maar blijkt toch niet voldoende te zijn om alle gedetineerden een individuele cel te geven. De Belgische gevangenissen kampen dan ook met een ernstige overbevolkingsproblematiek, iets wat niet het geval is voor de Scandinavische gevangenissen.

Gelijklopend voor België en Scandinavië is de manier waarop de gedetineerdenpopulaties zijn geëvolueerd doorheen de jaren. Beiden kennen immers een stijgend aantal gedetineerden.

Vervolgens wordt het socio-demografische profiel van de Scandinavische en de Belgische gedetineerden bestudeerd en wordt duidelijk dat hier met uitzondering van de nationaliteit van de gedetineerden, geen significante verschillen worden opgemerkt.

De misdrijven die de Scandinavische en de Belgische gedetineerden plegen, komen niet volledig overeen. In de Belgische gevangenissen behoren diefstallen en drugsdelicten tot de belangrijkste misdrijfcategorieën. De Scandinavische gedetineerden kennen deels een ander misdrijfprofiel en worden voornamelijk veroordeeld omwille van geweldsmisdrijven en drugsgelateerde misdrijven.

Tot slot werpen we een paar kritische vragen op het Scandinavische gevangenismodel en worden enkele nuances gemaakt bij de liberale levensomstandigheden binnen de Scandinavische gevangenissen. Met de bespreking van de eenzame opsluiting als maatregel voor beklaagden wordt dit onderdeel en deze Masterproef afgesloten.

Abstract

The first part of this Master thesis examines several characteristics of the Scandinavian prison model. I initially explored the penological view behind the prison model, which is normalisation. This principle symbolises life inside prison as closely as possible corresponding to life outside the prison walls.

Further, I examined the different forms of detention namely open and closed prisons. These two, altogether with halfway houses, mainly shape the Scandinavian penitentiary landscape.

The size of these prisons is also an element that is typical of the Scandinavian model. The prisons usually have a capacity that is smaller than 50 places. The size of these institutions has an important influence on prison life, for example the relation between the staff and the inmates that is shaped by more personal contacts. Also the communication in the small prisons can be organised in a more flexible way.

The next chapter in this research examines the population in the Belgian and the Scandinavian prisons. Although Belgian prisons incapacitates more inmates and are their capacities far more bulkier than the Nordic countries, they tend to be heavily overcrowded, a problem unseen in Scandinavia.

Next to these differences, Belgium and Scandinavia do have some similarities. They both face an increase in prison population and the socio-demographic profile of the Scandinavian and the Belgian inmates show similarities. Except for the variable nationality, there were no significant differences to be found between the countries.

The crimes for which the Belgian and the Scandinavian inmates were convicted, don't always correspond. Burglary and drug related crimes were the main categories to be found in the Belgian prisons. The Scandinavian prisoners were mostly convicted on account of violent or drug related crimes.

The Master thesis will be concluded with a critical note. Nuances will be made about the liberal living conditions in the Scandinavian prisons. This section ends with the examination of a form of imprisonment for prisoners under remand, namely solitary confinement.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Samenvatting	3
Abstract	4
Inhoudsopgave	5
Inleiding	8
1. Karakteristieken van het Scandinavische gevangeniswezen	14
1.1 De penologische visie achter het Scandinavische gevangeniswezen	14
<i>1.1.1 De historische achtergrond van deze penologische visie</i>	<i>14</i>
<i>1.1.2 Het normaliseringsbeginsel</i>	<i>15</i>
1.1.2.1 Educatie binnen de gevangenis	19
1.1.2.2 Contacten met de buitenwereld	21
1.2 Vormen van detentie in Scandinavië	25
<i>1.2.1 Open gevangenissen</i>	<i>25</i>
1.2.1.1 Een open gevangenis nader bekeken: Bastoy in Noorwegen	28
<i>1.2.2 Gesloten gevangenissen</i>	<i>31</i>
1.2.2.1 Een gesloten gevangenis nader bekeken: Ringe in Denemarken	33
<i>1.2.3 Halverwege huizen</i>	<i>35</i>
1.2.3.1 Een halverwege huis nader bekeken: Skejby in Denemarken	36
<i>1.2.4 De detentievormen in cijfers</i>	<i>38</i>
1.3 Kleinschalige detentie	41
<i>1.3.1 Wat is kleinschalig?</i>	<i>41</i>
<i>1.3.2 Wat zijn de gevolgen van die kleinschalige detentie?</i>	<i>43</i>
<i>1.3.3 Kleinschalige detentie, een grote kost?</i>	<i>47</i>

2. De Scandinavische en de Belgische gedetineerden: een vergelijking	49
2.1 De algemene gevangenisbevolking in cijfers	49
2.1.1 <i>De totale gevangenispopulaties op een gegeven dag in België, Noorwegen, Zweden en Denemarken</i>	49
2.1.2 <i>Capaciteit en bezetting</i>	50
2.1.3 <i>Evolutie van de totale gevangenispopulaties in België, Noorwegen, Zweden en Denemarken</i>	52
2.1.3.1 <i>Op weg naar een punitiever klimaat?</i>	54
2.2 Geslacht	57
2.3 Leeftijd	58
2.3.1 <i>België</i>	58
2.3.2 <i>Scandinavië</i>	58
2.3.3 <i>Jonge criminelen?</i>	58
2.4 Nationaliteit	59
2.4.1 <i>België</i>	59
2.4.2 <i>Scandinavië</i>	59
2.4.3 <i>De criminele immigrant?</i>	60
2.5 Burgerlijke staat	62
2.5.1 <i>België</i>	62
2.5.2 <i>Scandinavië</i>	62
2.5.3 <i>De relatie tussen crimineel gedrag en de huwelijksstatus nader bekeken</i>	64
2.6 Opleidingsniveau	65
2.6.1 <i>België</i>	65
2.6.2 <i>Scandinavië</i>	66
2.7 Positie op de arbeidsmarkt	67
2.7.1 <i>België</i>	67

2.7.2 Scandinavië	67
2.7.3 Opleiding, werk, criminaliteit en hun interactie	68
2.8 Misdrijfprofiel	69
2.8.1 België	69
2.8.2 Scandinavië	69
2.9 Conclusie	73
3. Een kritische kijk op het Scandinavische gevangenismodel	76
3.1 Scandinavische gevangenissen anders bekeken	76
3.2 Eenzame opsluiting als maatregel voor voorlopig gehechten	79
Conclusie	83
Bibliografie	92

Inleiding

De Belgische gevangenissen kampen reeds enkele jaren met een chronische overbevolkingsproblematiek. Vanuit verschillende hoeken wordt nagedacht hoe deze problematiek kan worden aangepakt, maar erg divers blijkt dit debat echter niet te zijn. Met het Masterplan van Stefaan De Clerck ligt de oplossing voor een tekort aan capaciteit immers in het simpelweg vergroten van die capaciteit². Maar vanuit een criminologische invalshoek zijn deze uitbreidingen geen constructieve oplossing. Zo hebben we het voorbeeld van onze Noorderburen die na het bijbouwen van gevangenissen te kampen kregen met leegstand³. Maar daarnaast kan de capaciteitsuitbreiding ook leiden tot een soort van *netwidening* waardoor er meer daders zullen worden bestraft met een celstraf voor zaken waar in het verleden geen gevangenisstraf voor werd opgelegd⁴.

De gevangenisdirecteur van Oudenaarde, Hans Claus, bekijkt dit debat op een andere manier. Met een uniek project gaat hij in op de vraag van de capaciteitsuitbreiding, maar vult hij deze vraag op een heel andere manier in. Claus stelt een nieuw gevangentype voor dat afstand neemt van de klassieke Ducpétiauxgevangenis en daarmee plaatsmaakt voor huizen waar slechts een klein aantal gedetineerden in zullen verblijven⁵. Dit project dat onder de naam ‘gedifferentieerde strafuitvoering’ in het leven werd geroepen, wordt onder de koepel van de liga der mensenrechten verder uitgewerkt. Vanuit verschillende hoeken (fotografie, architectuur, gevangeniswezen, academici...) werden professionals bijeengeroepen om dit project vorm te geven. Deze groep van professionals werd onderverdeeld in verschillende werkgroepen, namelijk de werkgroep infrastructuur, de werkgroep strategie, de juridische werkgroep en de werkgroep personeel en begeleiding⁶. Vanuit deze verschillende werkgroepen is er een grote vraag naar onderzoek dat nog verricht moet worden. Zo wil de laatste werkgroep nagaan welke aanpak ze willen gebruiken binnen de huizen, en met welk personeel ze dit gaan doen⁷. Daarnaast is de werkgroep infrastructuur ook op zoek naar buitenlandse voorbeelden van kleinschalige detentie⁸. Naar aanleiding van deze vraag naar informatie over internationale voorbeelden werd ik als studente Criminologische Wetenschappen betrokken bij de expeditie naar een zinvolle detentie.

---

² X, <http://www.stefaandeclerck.be/nl/masterplan-2008-2012-voor-een-gevangenisinfrastructuur-in-humane-omstandigheden/226>, 17 november 2011, 13u44.

³ T. VAN PARYS, P. DE CREM en J. VANDEURZEN, S.O.S.–plan voor justitie, 2007, 4.

⁴ T. Daems, “Gapen bij de gapende kloof. Strafbeleid, gevangeniswezen en de weergekeerde stilte rond de legitimiteitscrisis van de vrijheidsstraf”, in T. DAEMS e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 27.

⁵ X, ‘de huizen’, *Project gedifferentieerde strafuitvoering en detentie*, onuitg. Synthesenota, 2012, 10.

⁶ IDEM, 6 - 8.

⁷ IDEM, 8.

⁸ IDEM, 6.

Ik koos ervoor om in het kader van dit internationaal onderzoek de Scandinavische gevangenis te belichten. Volgens Tapio Lappi-Seppälä profileren deze landen zich immers als een specifieke groep die op het penitentiaire vlak een zeer humane invulling geven aan de gevangenisstraf⁹ en die in vergelijking met andere landen worden gekenmerkt door een laag aantal gedetineerden¹⁰. Verder wordt in Scandinavië uitvoerig gebruik gemaakt van kleinschalige detentievormen, waardoor de Scandinavische gevangenis een goed voorbeeld zijn voor het project.

ONDERZOEKSOPZET

In deze Masterproef wordt informatie verzameld over de kleinschalige detentie in Scandinavië. Dit kan helpen bij het opstellen van een meer gedetailleerd plan en de verdere uitwerking van de gedifferentieerde strafuitvoering. Om de zoektocht naar deze informatie te concretiseren, werden enkele onderzoeksvragen opgesteld. Als eerste wordt nagegaan vanuit welke penologische visie op de strafuitvoering wordt gewerkt in Scandinavië. Deze vraag wordt opgenomen in de volgende onderzoeksvraag: *Vanuit welke penologische visie op de strafuitvoering wordt er gewerkt in de gevangenis in Zweden, Denemarken en Noorwegen?*

Vervolgens wordt nagegaan welke verschillende vormen van detentie we kunnen terugvinden in de Scandinavische landen, de volgende vraag zal deze zoektocht begeleiden: *Welke verschillende vormen van detentie vindt men terug in Zweden, Denemarken en Noorwegen?* Een volgende belangrijke vraag die niet mag ontbreken in deze studie is de vraag die nagaat wat kleinschalige detentie nu precies betekent in Scandinavië en hoe dit vorm krijgt in het penitentiaire landschap. Volgende onderzoeksvragen leiden deze zoektocht naar informatie: *Welke grootte hebben de gevangenis in Scandinavische landen? En welke invloed heeft dit op het gevangenisleven?*

Als laatste wordt ook het profiel van de Scandinavische en de Belgische gedetineerden bestudeerd en wordt nagegaan of hier significante verschillen kunnen worden opgemerkt. Volgende onderzoeksvragen begeleiden dit onderzoek: *Hoe ziet het profiel van de gedetineerden in Scandinavische gevangenis er uit? Hoe ziet het profiel van de gedetineerden in Belgische gevangenis er uit? En in welke mate verschilt het profiel van de Scandinavische gedetineerden met die van de Belgische gedetineerden?* Het belang van deze laatste vragen ligt voornamelijk in het bestuderen van de mogelijke verschillen tussen de gedetineerden. Kunnen we hier significante verschillen terugvinden die de discrepantie tussen het Scandinavische en het Belgische gevangeniswezen kan verklaren?

---

⁹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 119.

¹⁰ T.L. SEPPÄLÄ, Explaining imprisonment in Europe, *European journal of Criminology* 2011, 304.

Aangezien het doel van deze Masterproef is om op een beschrijvende manier meer informatie te verzamelen over het gevangeniswezen in de Scandinavische landen, en aangezien het gaat om een onderzoek met een internationale reikwijdte, is een literatuuronderzoek de beste manier om bovenstaande informatie te verzamelen. Hierbij wordt niet enkel gesteund op wetenschappelijke literatuur, er zijn immers erg weinig recente en Engelstalige wetenschappelijke bronnen terug te vinden over de Scandinavische gevangenissen¹¹. Niet-wetenschappelijke bronnen, zoals beleidsdocumenten en wetgevende teksten zijn om deze reden dan ook erg dankbaar materiaal binnen dit onderzoek. Daarnaast zal voornamelijk gezocht worden naar materiaal met een buitenlands karakter, aangezien dit onderwerp de Belgische grenzen overschrijdt.

De zoektocht naar informatie die een antwoord kan bieden op bovenstaande onderzoeksvragen en de analyse van die informatie zijn twee verschillende fases, maar zullen worden ingebed in een cyclisch proces. Dit houdt in dat de opzoekfase en analysefase niet afzonderlijk worden uitgevoerd, maar dat ze elkaar doorkruisen.

Bij de zoektocht naar relevante bronnen wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de volgende trefwoorden: Scandinavian (Danish, Swedish, Norwegian) prisons, Scandinavian exceptionalism, prison size, small sized detention / Scandinavische (Deense, Zweedse, Noorse) gevangenissen, Scandinavisch exceptionalisme, grootte gevangenis, kleinschalige detentie.

De wetenschappelijke relevantie van dit werkstuk kwam hierboven reeds kort naar voor. Er zijn immers erg weinig relevante en wetenschappelijke bronnen beschikbaar over dit onderwerp. Daarenboven gaat het vaak om bronnen die geschreven zijn in een Scandinavische taal of betreft het zeer gedateerde bronnen. Met mijn Masterproef hoop ik dan ook meer informatie te verzamelen over het Scandinavische gevangenismodel om via deze weg de academische kennis over detentie in Scandinavië aan te vullen. Verder hoop ik met deze Masterproef ook een bijdrage te leveren aan de verdere implementatie van het project ‘gedifferentieerde strafuitvoering’. De gevonden resultaten zijn immers interessant voor de verdere uitwerking van dit project. Daarnaast wil ik met deze Masterproef ook een bijdrage leveren aan de Belgische penitentiaire instellingen. Deze komen de laatste jaren immers steeds vaker in een negatief daglicht te staan. Niet enkel de overbevolking, maar ook de mensonwaardige omstandigheden van bepaalde gevangenissen kunnen niet meer genegeerd worden. Zo lichtte de Commissie van Toezicht van de gevangenis van Vorst Het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing (CPT) in over de erbarmelijke toestanden waarin de gedetineerden van Vorst moeten leven.

---

¹¹ F. HORNUM, “Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden”, *Prison journal* 1988, 66.

Een ‘ad hoc’ bezoek moet nagaan of de gevangenis nog steeds in overeenstemming is met het Europees verdrag voor de Rechten van de Mens¹². Kunnen de Scandinavische gevangenissen een *eye-opener* zijn voor het Belgische model?

STRUCTUUR VAN DE MASTERPROEF

In het eerste deel van deze Masterproef zal worden nagaan welke eigenschappen specifiek zijn voor het Scandinavische gevangenismodel. Het eerste element dat erg karakteristiek is voor het Scandinavische gevangenismodel is de penologische visie die de werking van de strafuitvoering onderbouwt. In dit eerste hoofdstuk zal dan ook besproken worden wat deze visie precies inhoudt en hoe ze tot stand is gekomen. Om dit onderdeel af te sluiten zal ik ook enkele voorbeelden bespreken die duidelijk maken hoe deze penologische visie in de praktijk wordt omgezet.

Een volgend punt dat belicht zal worden zijn de verschillende detentievormen die het penitentiaire landschap in de Scandinavische landen vormgeven. Bij de uiteenzetting van deze informatie is het ook van belang om na te gaan op welke manier de verschillende soorten gevangenissen vorm krijgen in de praktijk. Om deze reden zal dan ook telkens een gevangenis worden besproken die het leven in de verschillende detentievormen illustreren. Verder zal bij deze eerste stap ook worden nagegaan hoe de verschillende detentievormen zich verdelen over het penitentiaire landschap. Kunnen we hier een gevangentype terugvinden waar de Scandinaviërs het meeste belang aan hechten?

Een laatste kenmerk dat wordt onderzocht in deze literatuurstudie is de kleinschaligheid van de Scandinavische gevangenissen. Deze gevangenissen worden immers gekenmerkt door een zeer klein aantal plaatsen¹³. Welke invloed heeft deze kleinschaligheid op de strafuitvoering en hoe klein is klein? Kunnen we een kleine gevangenis in Scandinavië vergelijken met een kleine gevangenis in België? En hoe ziet het kostenplaatje eruit van de kleine gevangenissen? Is het goedkoper om een grote gevangenis te bouwen, of moeten we dit niet op deze manier bekijken?

Het tweede deel van de Masterproef zal besteed worden aan de studie van het profiel van de Belgische en de Scandinavische gedetineerden. In eerste instantie zal ik een globaal beeld schetsen van de gedetineerdenpopulaties in België en in Scandinavië. Hiervoor wordt gesteund op het totaal aantal gedetineerden op een gegeven dag in de betrokken landen. Vervolgens wordt nagegaan over welke gevangenis capaciteit België en Scandinavië bezit en op welke manier deze plaatsen worden ingenomen.

---

¹² B. DEWAELE, <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=3O3P5E2O>, 11 – 05 – 2012, 19:58.

¹³ J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 120.

Als laatste zal de evolutie van de gedetineerdenpopulaties in België en in Scandinavië worden bestudeerd. Hebben zich hier specifieke veranderingen voorgedaan en onder invloed van welke gebeurtenissen hebben deze veranderingen zich gemanifesteerd?

Een volgend onderdeel van deze Masterproef gaat meer specifiek in op de laatste onderzoeksvragen en focust zich op het socio-demografische profiel van de gedetineerden in België en in Scandinavië. Hier zal het geslacht, de leeftijd, de nationaliteit, de burgerlijke staat, de positie op de arbeidsmarkt en het opleidingsniveau van de Belgische en de Scandinavische gevangenen worden bestudeerd. Daarnaast zal ook het misdrijfprofiel binnen de betrokken landen worden belicht.

Na het beëindigen van dit onderdeel werden alle onderzoeksvragen beantwoord, maar toch zijn we nog niet aan het einde gekomen van deze Masterproef. Doorheen dit werkstuk wordt de humane manier van werken in de Scandinavische gevangenissen zeer sterk naar voren gebracht, maar toch zijn er enkele elementen die we zeker niet mogen vergeten te vermelden. Deze kritische kijk op het Scandinavische gevangenismodel zal de Masterproef afsluiten om zo het penitentiaire verhaal in de Scandinavische landen vanuit verschillende hoeken te belichten.

OPERATIONALISERING

Om mogelijke verwarring te vermijden, zullen hieronder nog enkele begrippen verder worden toegelicht.

De Scandinavische landen kunnen op verschillende manieren worden gedefinieerd. Geografisch gezien behoren enkel Noorwegen en Zweden tot de Scandinavische landen. Een historische definitie sluiten IJsland, Finland, Zweden, Noorwegen en Denemarken in. Als laatste kan Scandinavië ook politiek worden gedefinieerd. Volgens deze definitie gaat het dan over Zweden, Denemarken en Noorwegen. Daar deze laatste definitie in Scandinavië zelf gebruikt wordt, zal deze definitie ook gebruikt worden binnen de Masterproef¹⁴.

Ook de term 'gevangenis' kan een kleine toelichting gebruiken. Daar de relevante literatuur voornamelijk handelt over mannelijke gedetineerden en gevangenissen waar mannelijke veroordeelden worden opgesloten, zal ik me ook voornamelijk op deze populatie focussen. Toch zullen de beklaagden niet volledig buiten schot worden gelaten en zullen deze in het laatste deel van de Masterproef terugkomen.

---

¹⁴ X, <http://nl.wikipedia.org/wiki/Scandinav%C3%AB>, 10 – 12 – 2011, 11u16.

Wanneer de penologische visie achter de strafuitvoering wordt bestudeerd, zal worden nagaan welk beeld de Scandinavische gevangenisautoriteiten hebben over de organisatie van het gevangeniswezen, welke doelstellingen zij beogen te bereiken met een gevangenisstraf en hoe dit vorm krijgt in de praktijk.

De kleinschaligheid van de detentie is een begrip dat op voorhand niet kan worden vastgelegd. Kleinschalig is immers een subjectief begrip dat in verschillende landen een andere betekenis kan krijgen. Doorheen deze Masterproef zal dan ook duidelijk worden wat wordt bedoeld met kleinschaligheid en in welke proporties dit vorm krijgt.

1. Karakteristieken van het Scandinavische gevangeniswezen

1.1 DE PENOLOGISCHE VISIE ACHTER HET SCANDINAVISCHE GEVANGENISWEZEN

1.1.1 DE HISTORISCHE ACHTERGROND VAN DEZE PENOLOGISCHE VISIE

Een gevangenisstraf is een vrijheidsberovende straf en daar mag geen bijkomend leed aan worden toegevoegd. Deze stelling wordt binnen de Scandinavische landen algemeen aanvaard en heeft een grote invloed op de omstandigheden waarin de gedetineerden leven¹⁵. Doordat de straf slechts een vrijheidsstraf is, kan het leven binnen de gevangenis immers op zulke manier georganiseerd worden dat het sterk gaat lijken op het leven buiten de gevangenis¹⁶. Daarnaast heeft de gevangenisstraf binnen de Scandinavische landen als doelstelling om de gedetineerde te begeleiden bij zijn terugkeer naar de samenleving en ervoor te zorgen dat de negatieve effecten van de gevangenisstraf worden gereduceerd¹⁷. Het principe dat deze elementen samenbundelt, is het principe van normalisering.

Dit principe kent een vrij recente geschiedenis die start tussen de jaren 1930 en 1960. Criminaliteit werd in die tijd beschouwd als een symptoom van een mentale ziekte. Gevangenis hadden in die periode de taak om de zieke criminelen van onze samenleving te behandelen en te genezen¹⁸. Dankzij deze visie kende de medisch-psychologische kennis een enorme groei, wat tot gevolg had dat er heel wat meer mentale stoornissen werden gediagnosticeerd¹⁹. Daarnaast werd de controle op de geesteszieken sterk verhoogd²⁰ en konden criminelen voor onbepaalde tijd worden opgesloten wanneer de overtreding van die persoon een gevolg was van een psychische stoornis en de overtreder werd beschouwd als een gevaar voor de samenleving²¹.

Vanaf de jaren 1970 ging men de confrontatie aan met deze problematieken, het medische model werd verlaten en er werd meer aandacht besteed aan het reduceren van de gevangenispopulatie²².

Verschuillende partijen werden betrokken om mee te werken aan de gevangenis van morgen²³. Een belangrijke deelnemende partij waren de (ex)gevangenen die door middel van stakingen en demonstraties hun stem gebruikten om eisen te stellen.

---

¹⁵ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 119.

¹⁶ M.S. UMBREIT, *Crime and punishment in Denmark*, Michigan, universiteit Valparaiso, 1980, 6.

¹⁷ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 564.

¹⁸ J. PRATT en A. ERIKSSON, "Mr Larsson is walking out again' The origins and development of Scandinavian prison systems", *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 11.

¹⁹ IDEM, 15.

²⁰ IDEM, 14.

²¹ IDEM, 14 – 15.

²² IDEM, 16.

²³ H. VON HOFER, "Prison populations as political constructs: the case of Finland, Holland and Sweden", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 28.

Een van die eisen was de normalisering van het gevangenisleven, gedetineerden moesten ook recht hebben op dezelfde burgerrechten als hun medeburgers buiten de gevangenis²⁴.

Ook binnen de politiek werden kritieken op het gevangeniswezen opgenomen. Er werden onder andere moties uitgesproken om het correctioneel systeem te humaniseren en om gedetineerden beter te begeleiden na hun straf²⁵.

Vanuit het politieke circuit werd samengewerkt met de academische wereld. Dit samenwerkingsverband stelde het normaliseringsprincipe voorop als een beleidsdoelstelling. Daardoor werden kleinere inrichtingen gebouwd, waarin 40 gedetineerden konden verblijven. Binnen deze nieuwe gevangenissen werd een open regime geïnstalleerd waardoor het contact tussen de samenleving en de gedetineerde standhoudt, of opgebouwd kan worden²⁶.

Vandaag kent het normaliseringsprincipe nog steeds een grote aanhang, dit succes is voornamelijk te danken aan de manier waarop de Scandinavische samenleving kijkt naar criminaliteit. Criminaliteit wordt er niet enkel beschouwd als de schuld van het individu, maar de fout wordt ook aan de samenleving zelf toegeschreven²⁷. Daarnaast is er binnen de samenleving zelf ook een algemene overtuiging dat de gevangenisstraf een zeer indrukwekkende impact kan hebben op het leven van de gedetineerde en zijn familie en dat de dader de kans moet hebben om zijn fout te herstellen om daarna op een humane wijze terug te keren naar de samenleving²⁸.

Hieronder zal ik meer in detail bespreken waar het principe van normalisering voor staat en wat het betekent in de praktijk.

1.1.2 HET NORMALISERINGSBEGINSEL

Kort samengevat stelt het normaliseringsbeginsel dat het leven binnen de gevangenis zoveel mogelijk moet lijken op het leven in de maatschappij. Daarnaast moet de gedetineerde ook dezelfde rechten kunnen genieten als zijn medeburger buiten de gevangenis²⁹. Door uit te gaan van dit principe van normalisering hoopt men om de negatieve gevolgen van de gevangenisstraf zoveel mogelijk te vermijden³⁰.

---

²⁴ J. PRATT en A. ERIKSSON, “ ‘Mr Larsson is walking out again’ The origins and and development of Scandinavian prison systems”, *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 16.

²⁵ IDEM, 17.

²⁶ IBIDEM.

²⁷ F. HORNUM, “Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden”, *Prison journal* 1988, 66.

²⁸ IBIDEM.

²⁹ MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH, “Short version of report no. 27 to the storting (2004 – 2005) Education and training in the correctional services. ‘Another Spring’ ”, Oslo, 2005, 13.

³⁰ K. RAUNDRUP, “Denmark”, in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 33.

Daarenboven zorgt het principe ervoor dat er zo weinig mogelijk extra leed wordt toegevoegd³¹ en wordt de terugkeer naar de samenleving op een geleidelijke manier ingevuld, wat de re-integratie van de gedetineerde zeker ten goede kan komen³². Dit laatste wordt niet beklemtoond door de Scandinavische gevangenisautoriteiten. Er wordt niet expliciet gesteld dat het principe van normalisering ervoor moet zorgen dat de kans om te hervallen in de oude criminele patronen wordt geminimaliseerd. De nadruk wordt dan ook eerder gelegd op het reduceren van de negatieve gevolgen van de gevangenisstraf³³, dit kan ook tot een verlaagde kans op recidive leiden.

Een manier waarop het beginsel tot uiting wordt gebracht is door een non-categoriale benadering³⁴ aan te nemen. Dit betekent dat er geen specifieke voorzieningen worden opgestart voor gedetineerden, maar dat de diensten die aan de burgers in de samenleving worden aangeboden ook beschikbaar worden gemaakt voor gedetineerden³⁵. Een voorbeeld hiervan is dat het onderwijs binnen de gevangenis wordt georganiseerd door diensten die verantwoordelijk zijn voor het onderwijs buiten de gevangenis³⁶. Met deze non-categoriale benadering wordt het principe van normalisering op een collectief niveau besproken³⁷. Naast dit collectief niveau van normalisering kunnen we ook een individueel niveau terugvinden. Op dit niveau wordt aandacht besteed aan de sociale rol van de gedetineerde. De gedetineerde moet naast zijn rol als gevangene ook de mogelijkheid hebben om een meer gevarieerd palet van sociale rollen aan te nemen, zoals die van vader, student en partner³⁸. Dit kan onder andere mogelijk worden gemaakt door educatie te organiseren in de gevangenis of door de gedetineerden de kans te geven om gebruik te maken van ongestoord bezoek³⁹.

Vervolgens wordt er een onderscheid gemaakt tussen de positieve en de negatieve effecten van de samenleving. Enkel de positieve elementen van onze maatschappij mogen binnen de gevangensmuren worden gebracht. Het kan immers niet de bedoeling zijn dat de negatieve aspecten van de buitenwereld zoals honger en armoede ook deel gaan uitmaken van het leven binnen de gevangenis⁴⁰.

---

³¹ M.S. UMBREIT, *Crime and punishment in Denmark*, Michigan, universiteit Valparaiso, 1980, 6.

³² P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Tavern, Wolf Legal publishers*, 564.

³³ M.S. UMBREIT, *Crime and punishment in Denmark*, Michigan, universiteit Valparaiso, 1980, 6.

³⁴ R. ROOSE, *colleges Forensisch welzijnswerk*, 3e bachelor Criminologische wetenschappen, academiejaar 2010 – 2011.

³⁵ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

³⁶ MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH, "Short version of report no. 27 to the storting (2004 – 2005) Education and training in the correctional services. 'Another Spring' ", Oslo, 2005, 9.

³⁷ D. VAN ZYL SMIT en S. SNACKEN, *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, 105.

³⁸ IDEM, 104.

³⁹ IBIDEM.

⁴⁰ IDEM, 103.

Het normaliseringsbeginsel is een zeer belangrijk principe dat het leven binnen de gevangensmuren erg beïnvloedt, maar het is ook een breed beginsel, waardoor het verschillende principes omarmt die elk hun invloed hebben op het leven in de gevangenis⁴¹. Het principe van openheid is een eerste beginsel dat wordt ingesloten door het normaliseringsbeginsel en stelt dat de gevangenis zoveel mogelijk moet worden opengesteld naar de maatschappij toe. Dit biedt de mogelijkheid voor de samenleving om controle uit te voeren op de praktijken binnen de gevangenis. De gevangenis is immers een instituut waar zeer veel macht aanwezig is, waardoor het gevaar op misbruik van die macht steeds latent aanwezig is⁴². Daarnaast wordt met het openheidsprincipe ook aangegeven dat de gedetineerde zo weinig mogelijk het contact mag verliezen met de samenleving⁴³. Dit wordt onder andere bewerkstelligd door de gedetineerden de kans te geven om bezoek te ontvangen van vrienden en familie⁴⁴.

Ook de kleinschaligheid van de gevangenissen brengt het openheidsprincipe tot uiting. De kleinschaligheid van de inrichtingen draagt er immers toe bij dat de gevangenissen worden verspreid over het hele land, waardoor ze gemakkelijker bereikbaar worden voor familie en vrienden⁴⁵. Ook het huiselijker uitzicht⁴⁶ van sommige gevangenissen maakt het volgens mij gemakkelijker voor de buitenwereld om een bezoekje te brengen aan de gevangenis, wat een zeer indrukwekkende ervaring kan zijn.

Een tweede beginsel dat wordt omarmt door het principe van normalisering, wordt het responsabiliseringsprincipe genoemd. Dit principe stelt dat de gedetineerde ondanks zijn situatie, nog steeds de mogelijkheid moet hebben om verantwoordelijkheden op te nemen in zijn leven⁴⁷. Een gevangenisstraf gaat immers vaak gepaard met een groot verlies van deze verantwoordelijkheden. De gedetineerde krijgt zijn eten voorgeschoteld, zijn kleren worden voor hem gewassen en hij heeft weinig of geen controle over de invulling van zijn dag⁴⁸.

---

⁴¹ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 10.

⁴² IDEM, 11.

⁴³ W. RENTZMANN, "Prison philosophy and prison education", *Journal of correctional education* 1996, 60-61.

⁴⁴ W. RENTZMANN, "Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Denmark", in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 291.

⁴⁵ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

⁴⁶ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 70.

⁴⁷ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 12.

⁴⁸ W. RENTZMANN, "Prison philosophy and prison education", *Journal of correctional education* 1996, 62.

De gedetineerde verliest al deze verantwoordelijkheden en hiermee ook de vaardigheid om met die verantwoordelijkheden om te gaan, dit maakt zijn terugkeer naar de samenleving zeker niet gemakkelijker⁴⁹. Binnen het Scandinavische gevangeniswezen wordt er dan ook een sterke nadruk gelegd op deze verantwoordelijkheden. De gedetineerden koken zelf hun eigen maaltijden, wassen hun eigen kledij en gaan zelf hun boodschappen doen⁵⁰. Ook moeten de gedetineerden trachten om zelf hun eigen problemen op te lossen, zonder dat een derde de oplossing aanreikt. De gedetineerde wordt hierbij niet in de steek gelaten, maar kan steeds rekenen op de begeleiding en motivatie van het penitentiair personeel⁵¹. Daarnaast krijgen de gevangenen ook de kans om mee te denken over het leven binnen de gevangenis en hebben zij inspraak bij de organisatie van de hulpverlening in de inrichting⁵². Dit laatste werd bijvoorbeeld duidelijk bij het voorstel om een gevangenis te bouwen voor 1000 gedetineerden. Na een vergadering waar ook gedetineerden bij werden betrokken, werd dit voorstel afgekeurd⁵³.

Een volgend beginsel stelt dat men steeds moet kiezen voor de minst ingrijpende interventie⁵⁴. Zoals hierboven reeds werd vermeld, moet een gevangenisstraf zich enkel toeleggen op het ontnemen van de vrijheid en mag er dus geen bijkomend leed worden toegevoegd. Dit maakt dat veiligheidsmaatregelen en andere beperkingen in het leven van de gedetineerde enkel genomen mogen worden wanneer dit strikt noodzakelijk is⁵⁵. Zo wordt het normaliseringsbeginsel dan ook steeds in het licht van de veiligheid geplaatst. De veiligheid van de maatschappij en de gevangenis zelf mogen immers niet in het gedrang worden gebracht. Er kunnen dus soms beperkingen worden opgelegd om de veiligheid en goede orde te bewaren⁵⁶. Deze beperkingen kunnen we voornamelijk terugvinden binnen de gesloten gevangenis⁵⁷. Zoals verder in deze Masterproef zal worden verduidelijkt, worden gedetineerden dan ook enkel in een gesloten gevangenis geplaatst wanneer dit om veiligheidsoverwegingen noodzakelijk is⁵⁸.

---

⁴⁹ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, “A programme of principles for prison and probation work in Denmark”, *Kriminalforsorgen* 2008, 12.

⁵⁰ B.A. OKKELS, “Open prisons – will they last?”, Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

⁵¹ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, “A programme of principles for prison and probation work in Denmark”, *Kriminalforsorgen* 2008, 19.

⁵² IDEM, 19.

⁵³ J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 120.

⁵⁴ NORWEGIAN MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, *Punishment that Works – less crime – a safer society, Report to the starting on the Norwegian correctional services*, Oslo, Norwegian government administration services, 2008, 4.

⁵⁵ IBIDEM.

⁵⁶ J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 120.

⁵⁷ B.A. OKKELS, “Open prisons – will they last?”, Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

⁵⁸ SWEDISH PRISON AND PROBATION SERVICE, “The prison treatment act”, *Kriminalvården* 2007, 4.

Dit wil niet zeggen dat het principe van normalisering niet tot zijn recht kan komen binnen de gesloten gevangenissen, maar er zijn wel meer beperkingen die de volledige uitoefening van het beginsel bemoeilijkt⁵⁹. Hieronder zal ik enkele voorbeelden bespreken die duidelijk maken hoe het principe van normalisering tot uiting wordt gebracht binnen de Scandinavische gevangenissen en hoe dit soms kan verschillen tussen de open en de gesloten gevangenissen. Deze detentievormen zullen in een later deel nader worden bestudeerd.

1.1.2.1 EDUCATIE BINNEN DE GEVANGENIS

Dat de gedetineerde over dezelfde mogelijkheden moet beschikken als zijn medeburgers in de samenleving werd hierboven reeds duidelijk gemaakt. Een manier om hieraan tegemoet te komen is door educatie aan te bieden aan de gedetineerden⁶⁰. Onderwijs is immers een onderdeel van het dagelijkse leven in de samenleving en biedt de gedetineerde ook de mogelijkheid om zich te integreren in de samenleving. Belangrijk hierbij is dat er een non-categoriale aanpak wordt aangenomen, wat wil zeggen dat de onderwijsdiensten die aanwezig zijn in de samenleving ook werkzaam moeten zijn binnen de gevangenis zelf⁶¹. Rond de jaren 1970 werd deze verantwoordelijkheid voor het onderwijs overgedragen aan de onderwijsdiensten van de samenleving en maakt daarmee deel uit van de normaliseringstrend die hierboven reeds werd aangehaald⁶².

Tijdens mijn stage in de centrale gevangenis van Leuven kon ik al ondervinden dat de gedetineerden heel wat hinderpalen ondervinden bij het volgen van educatie in de gevangenis. Vaak hebben ze te kampen met heel wat moeilijkheden die te wijten zijn aan een gebrekkige uitrusting. Ook is het gebruik van internet binnen de Belgische gevangenissen nog niet ten volle toegelaten, waardoor de gedetineerden het moeilijk vinden om taken en examens tot een goed einde te brengen. Binnen de Scandinavische gevangenissen werd dit laatste probleem erkend waardoor de gedetineerden in enkele gevangenissen toegang kregen tot het internet⁶³. Daarnaast werd ook de nadruk gelegd op het normaliserende karakter van het internet binnen de gevangenis.

---

⁵⁹ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 4.

⁶⁰ K. RAUNDRUP, "Denmark", in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 33.

⁶¹ MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH, "Short version of report no. 27 to the storting (2004 – 2005) Education and training in the correctional services. 'Another Spring' ", Oslo, 2005, 9.

⁶² IBIDEM.

⁶³ K. RAUNDRUP, "Denmark", in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 38.

Het internet is immers een zeer belangrijk element geworden in onze hedendaagse samenleving, we maken er elke dag gebruik van en kunnen het niet meer wegdenken uit ons dagelijkse leven⁶⁴. Maar de toegang tot het internet voor gedetineerden draagt een hoog risico met zich mee en zoals hierboven al werd gezegd moet bij de uitwerking van het principe van normalisering de veiligheid steeds in het achterhoofd worden gehouden. Daardoor wordt het gebruik van het internet onderhevig aan bepaalde beperkingen en kunnen de gedetineerden niet zomaar alle websites op het internet afschuimen. Zo wordt het internet in de inrichtingen onderverdeeld in verschillende categorieën en heeft de gedetineerde slechts toegang tot die websites die onder de toegestane categorieën vallen⁶⁵. Binnen de gesloten gevangenissen worden striktere veiligheidsmaatregelen toegepast, waardoor de toegang tot het internet in deze gevangenissen ook meer beperkt is, hier worden bijvoorbeeld meer websites geblokkeerd⁶⁶.

In België is het gebruik van het internet voor gedetineerden nog niet toegelaten, maar hier komt stilaan ook verandering in. In de gevangenis van Hasselt en in alle nieuw te bouwen gevangenissen zouden de gedetineerden binnenkort ook over computers beschikken waarmee ze kunnen surfen op het internet⁶⁷. Via een identificatie-stick zullen de gedetineerden zich kunnen inloggen op de server om zo beperkte toegang te krijgen tot de virtuele wereld. De gedetineerden zullen dan bijvoorbeeld op de website van de VDAB mogen surfen om daar informatie in te winnen over een job in de buitenwereld⁶⁸. Dankzij dit systeem kunnen de gedetineerden al kennis maken met deze manier van werk zoeken, waardoor zij niet volledig in het onbekende worden gegooid bij hun terugkeer naar de samenleving. In onze moderne samenleving is het internet immers een belangrijke bron geworden om werk te vinden, waardoor kennis van deze bron van communicatie dus een must is, ook binnen de penitentiaire context. Ook is het gebruik van het internet een belangrijke vaardigheid geworden die de gedetineerde zeker onder de knie moet hebben wanneer hij op de arbeidsmarkt terechtkomt. Daarnaast is het internet een belangrijk onderdeel van ons dagelijkse leven, waardoor we in het kader van het normaliseringsbeginsel deze vorm van communicatie binnen de gevangenis muren niet kunnen blijven negeren⁶⁹. Maar een belangrijke vraag die we ons hierbij toch moeten stellen is, hoe ver ga je in dit normaliseringsproces? Wanneer we het gebruik van het internet toelaten, kunnen we misschien ook toelaten dat de gedetineerden kunnen mailen met hun familie en vrienden?

---

⁶⁴ D. VAN ZYL SMIT en S. SNACKEN, *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, 228.

⁶⁵ X, <http://www.prisonerseducation.org.uk/index.php?id=344>, 9/12/2011, 13u53.

⁶⁶ X, <http://www.prisonerseducation.org.uk/index.php?id=344> 9/12/2011, 14u01.

⁶⁷ <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/mediatheek/programmas/journaal/2.20352/1.1248879>, Het journaal 1 - 19/03/12.

⁶⁸ IBIDEM.

⁶⁹ D. VAN ZYL SMIT en S. SNACKEN, *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, 228.

Zou skype niet een veel goedkopere oplossing zijn voor gedetineerden van buitenlandse afkomst die willen bellen met hun familie⁷⁰? En hoe zit het met mobiele telefoons? Kunnen we deze ook binnenbrengen in de gevangenis met bepaalde restricties, aangezien ze ook een belangrijk element zijn gaan uitmaken van onze hedendaagse samenleving? Een constante afweging tussen het beginsel van normalisering en de veiligheid is hier duidelijk aan de orde, en we moeten er steeds oog voor hebben dat de balans niet naar de ene of de andere kant gaat overhellen.

1.1.2.2 CONTACTEN MET DE BUITENWERELD

Een gevangenisstraf betekent vaak een ongenadige breuk met de buitenwereld, maar ook met de contacten die men had in die buitenwereld. Binnen de gevangenis krijgen deze contacten met de buitenwereld een zeer speciale betekenis. Enerzijds wordt het contact gezien als een vorm van behandeling van de gedetineerde en moet het daarom een prominente plaats innemen in de straf van de gedetineerde⁷¹. Anderzijds behoort het contact met de buitenwereld ook tot een van de manieren om een gevangenis te managen⁷². Familiebezoeken en andere manieren om het contact met de buitenwereld te bewaren kunnen immers worden beschouwd als een middel om de veiligheid binnen de gevangenis te verzekeren⁷³. Een gedetineerde zou van minder in opstand komen wanneer hij nooit bezoek zou mogen ontvangen van zijn echtgenote.

Dat er veel waarde wordt gehecht aan de gedetineerde zijn contact met de buitenwereld, blijkt uit de liberale regelgeving met betrekking tot dit onderwerp. Sinds de jaren 1970 werden de regels met betrekking tot dit contact met de buitenwereld immers sterk versoepeld⁷⁴. De uit- en ingaande post van gedetineerden in een open gevangenis wordt bijvoorbeeld enkel gecontroleerd wanneer er daarvoor rechtvaardige gronden bestaan⁷⁵. Daarnaast bestaan er ook geen restricties over wie mag bezoeken. In principe mag iedereen, zelfs een ex-gedetineerde de gevangene een bezoekje brengen binnen de gevangensmuren⁷⁶, maar de Prison and Probation service moet wel steeds de bezoeker goedkeuren en kan ook bezoekers weigeren wanneer dit om veiligheidsredenen aangeraden is⁷⁷.

---

⁷⁰ K. BEYENS, M.S. DEVRESSE en E. GILBERT, *Werken en leven in de gevangenis: de gebruikers aan het woord. Verslag van rondetafel gesprekken over architecturale noden van de nieuwe gevangenissen*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2011, 46.

⁷¹ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 565.

⁷² S. MARUNA en H. TOCH, "The impact of imprisonment on the desistance process", in J. TRAVIS en C. VISHER, (eds.) *Prisoner reentry and crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, 166.

⁷³ IDEM, 167.

⁷⁴ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 73.

⁷⁵ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "Information on serving a prison sentence", *Kriminalforsorgen* 2009, 9.

⁷⁶ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 73.

⁷⁷ MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, "Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act)", 2004, 10.

Daarenboven wordt er tijdens het bezoek ook geen toezicht gehouden door het bewakingspersoneel. Enkel wanneer de veiligheid dit vraagt, zal het bezoek wel gesuperviseerd worden⁷⁸.

Dat deze versoepelingen voornamelijk tijdens de jaren 1970 plaatsvonden, is volgens mij niet vreemd. Het is immers in deze periode dat de normaliseringstrend in opmars kwam⁷⁹. En het contact met de buitenwereld is een van de belangrijke manieren om dit principe van normalisering tot uiting te brengen. Het laat de gedetineerde immers toe om naast zijn rol van gedetineerde ook andere sociale rollen aan te nemen, zoals bijvoorbeeld die van vader, partner of vriend⁸⁰. Ook is het contact met de buitenwereld de letterlijke uitwerking van het principe van openheid, dat onder andere stelt dat het contact met de samenleving niet verloren mag gaan⁸¹.

Het contact met de buitenwereld kan op verschillende manieren verlopen. Gedetineerden kunnen brieven schrijven, telefoneren met mensen buiten de gevangensmuren, maar misschien nog belangrijker hebben ze ook de mogelijkheid om bezoek te ontvangen van familie en vrienden⁸². In het Scandinavische gevangensysteem worden deze bezoekmogelijkheden uitgebreid en hebben de gedetineerden zelfs de mogelijkheid om tijdelijk de gevangenis te verlaten en hun familie en vrienden een bezoekje te brengen buiten de muren van de gevangenis⁸³.

In België hebben de gedetineerden ook de mogelijkheid om de gevangenis voor enkele uren te verlaten. Dit kunnen ze doen door middel van penitentiaire verloven⁸⁴ of uitgaansvergunningen⁸⁵. Maar toch zijn er enkele verschillen met het Scandinavische systeem. Zo staan de penitentiaire verloven en uitgaansvergunningen in België niet volledig in het teken van het bezoek aan familie of vrienden. De uitgaansvergunningen kunnen worden toegekend om *sociale, morele, juridische, familiale, opleidings- of professionele belangen te behartigen* die niet binnen de gevangenis kunnen worden geregeld⁸⁶. Ook tijdens het penitentiair verlof staat het contact met familie en vrienden niet altijd centraal.

---

⁷⁸ MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, "Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act)", 2004, 10.

⁷⁹ J. PRATT en A. ERIKSSON, " 'Mr Larsson is walking out again' The origins and development of Scandinavian prison systems", *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 17.

⁸⁰ D. VAN ZYL SMIT en S. SNACKEN, *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, 104.

⁸¹ W. RENTZMANN, "Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Denmark", in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 291.

⁸² P. LINDSTRÖM, E. LEJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 565 - 566.

⁸³ IDEM, 566.

⁸⁴ Art. 6, § 1 wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁸⁵ Art. 4, § 1 wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁸⁶ Art. 4, § 2 wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

Het penitentiair verlof heeft tot doel om *de familiale, affectieve en sociale contacten van de veroordeelde in stand te houden en te bevorderen*, maar daarenboven moet de gedetineerde tijdens het verlof zijn sociale re-integratie ook voorbereiden⁸⁷. Een dag buiten de gevangensmuren kan dan al snel worden ingevuld door heel wat andere praktische zaken zoals een bezoekje aan de VDAB, een interim-kantoor binnenspringen, een appartementje bekijken en dan nog snel naar de familie. Binnen het Scandinavische model kunnen de gedetineerden tot drie dagen lang de gevangenis verlaten om dan, in tegenstelling tot de Belgische situatie, deze drie dagen volledig in te vullen met het bezoek aan familie en vrienden⁸⁸.

De mogelijkheid om de gevangenis tijdelijk te verlaten in het kader van het bezoek bestaat zowel voor gedetineerden binnen open als gesloten gevangenissen, maar binnen de gesloten gevangenissen zijn er meer beperkingen. In Denemarken bijvoorbeeld mogen de gedetineerden in gesloten gevangenissen enkel de gevangenis verlaten in zeer uitzonderlijke omstandigheden, terwijl de gedetineerden in een open gevangenis al na vier weken deze mogelijkheid hebben⁸⁹.

Dit is een volgend verschil met ons Belgische model. De gedetineerden die op penitentiair verlof willen gaan, krijgen hier pas de mogelijkheid voor wanneer zij zich een jaar bevinden voor ze in de tijdsvoorwaarden zijn om voorwaardelijk in vrijheid te worden gesteld⁹⁰. De uitgaansvergunningen daarentegen kunnen op elk moment tijdens de straf worden toegekend⁹¹, maar wanneer de gedetineerde deze dag wil gebruiken om zijn sociale re-integratie voor te bereiden, kan hij dit pas wanneer hij zich twee jaar bevindt voor hij in de tijdsvoorwaarden is om voorwaardelijk in vrijheid te worden gesteld⁹².

Er kunnen verschillende voordelen voortvloeien uit het bezoek buiten de gevangensmuren, die ons zouden moeten doen nadenken over het implementeren van deze mogelijkheid binnen het Belgische systeem. Deze manier van bezoek leunt dicht aan bij de werkelijke wereld buiten de gevangenis en draagt daarmee bij tot de normalisering van het gevangenisleven⁹³. Voornamelijk het individuele niveau van normalisering kan door dit bezoek beter tot uiting worden gebracht.

---

⁸⁷ Art. 6, § 2 wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁸⁸ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavem, Wolf Legal publishers*, 566.

⁸⁹ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 74.

⁹⁰ Art. 7, eerste lid wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁹¹ Art. 4, § 2, wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁹² Art. 4, § 3, wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

⁹³ S. MARUNA en H. TOCH, "The impact of imprisonment on the desistance process", in J. TRAVIS en C. VISHNER, (eds.) *Prisoner reentry and crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, 167.

Het is immers moeilijker voor de gedetineerde om tijdens het bezoek binnen de bezoekerimte van de gevangenis zijn sociale rol als gedetineerde uit te schakelen en een andere sociale rol, zoals die van vader of partner, aan te nemen⁹⁴. Een bezoek buiten de gevangensmuren kan deze omschakeling soepeler laten verlopen. Daarnaast kan de natuurlijke setting het ook gemakkelijker maken voor de families om het contact met iemand in de gevangenis te behouden. Een bezoek binnen de gevangensmuren kan immers een indrukwekkende impact achterlaten zowel bij de gedetineerde als bij de bezoeker, waardoor het bezoek het best kan plaatsvinden binnen de bekende omgeving van de betrokken partijen⁹⁵.

Daarnaast wordt een gedetineerde die een bezoek kan gaan brengen aan zijn familie en vrienden buiten de penitentiaire context volgens mij ook aangesproken op zijn verantwoordelijkheidsgevoel. Hij moet er zelf op toezien dat hij zich houdt aan het afgesproken tijdsschema en dat hij zijn tijd ook besteedt aan het bezoek van familie en vrienden en niet aan het plegen van criminele of andere afwijkende gedragingen.

Dat de gedetineerden blijkbaar weinig moeite hebben om de regels na te leven tijdens het bezoek, blijkt uit de volgende cijfers. In Zweden maakte in 2006 slechts 1,4 % van de gedetineerden die buiten de gevangensmuren een bezoek mochten brengen aan familie en vrienden misbruik van dit privilege⁹⁶. Hier ging het dan vaak om alcohol- of drugsmisbruik en waren er een aantal gedetineerden die niet terugkeerden op het einde van hun verlof⁹⁷. De gedetineerden blijken dus goed om te kunnen gaan met de vrijheid en de verantwoordelijkheid die ze krijgen tijdens dit bezoek.

Uit dit voorbeeld van normalisering merken we duidelijk op dat de principes van het Scandinavische gevangensysteem geen lege principes zijn, maar dat er sterk werk wordt gemaakt om de principes ook daadwerkelijk tot uiting te brengen in de praktische werking van het systeem. Zoals reeds werd besproken, wordt de gedetineerde op zijn verantwoordelijkheidsgevoel aangesproken en is het contact met de buitenwereld een duidelijke uitwerking van het principe van openheid⁹⁸.

---

⁹⁴ S. MARUNA en H. TOCH, "The impact of imprisonment on the desistance process", in J. TRAVIS en C. VISHNER, (eds.) *Prisoner reentry and crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, 167.

⁹⁵ D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 246.

⁹⁶ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 566.

⁹⁷ IBIDEM.

⁹⁸ W. RENTZMANN, "Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Denmark", in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 291.

Verder wordt het principe van de minst ingrijpende interventie ook steeds nageleefd, waardoor er niet onnodig strenge veiligheidsmaatregelen worden opgelegd aan gedetineerden voor wie zulke strikte regimes niet noodzakelijk zijn⁹⁹.

Daarnaast wordt er ook nog steeds aandacht besteed aan de veiligheid van de samenleving, waardoor niet iedereen de kans heeft om bijvoorbeeld te genieten van het bezoek in de samenleving. Zo mogen gedetineerden die geen verblijfsvergunning hebben de gevangenis niet verlaten¹⁰⁰. Ook zij die in een gesloten gevangenis zitten, mogen tijdens het eerste jaar van hun opsluiting geen bezoek brengen aan iemand buiten de gevangenis¹⁰¹. Voor deze gedetineerden wordt gezorgd dat er aangename bezoekeruimtes zijn, zodat zij een alternatief hebben om het contact met de samenleving te bewaren¹⁰².

1.2 VORMEN VAN DETENTIE IN SCANDINAVIË

Binnen het Scandinavische penitentiaire landschap kunnen we verschillende vormen van detentie terugvinden. Het gaat hier over open en gesloten gevangenissen en halverwege huizen. In deze paragraaf zal worden stilgestaan bij deze verschillende detentievormen en zullen er ook telkens voorbeelden worden aangedragen die de praktijken binnen de desbetreffende instellingen illustreren.

1.2.1 OPEN GEVANGENISSEN

Een korte geschiedenisles over de open gevangenissen leert ons dat tijdens en na de tweede Wereldoorlog de vraag naar een grotere gevangenis capaciteit zich op drong. Men zocht immers een plaats om de vele collaborateurs op te sluiten¹⁰³. In Denemarken alleen al had men te kampen met zo'n 20.000 collaborateurs, een aantal waar de toenamlige gevangenis capaciteit onmogelijk opvang voor kon bieden. In het hele land werd gezocht naar gebouwen om deze grote groep op te sluiten¹⁰⁴. Rond deze gebouwen werden geen muren of hekken gebouwd en werd afstand genomen van het cellulaire concept¹⁰⁵.

---

⁹⁹ NORWEGIAN MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, *Punishment that Works – less crime – a safer society, Report to the starting on the Norwegian correctional services*, Oslo, Norwegian government administration services, 2008, 4.

¹⁰⁰ D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 246.

¹⁰¹ IBIDEM.

¹⁰² IBIDEM.

¹⁰³ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

¹⁰⁴ K.M WARNER, *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatsthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 142.

¹⁰⁵ D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 240.

Uiteindelijk bleek dat deze gevangenissonder zonder een massieve omheining geen problemen veroorzaakten in de management van de gevangenis¹⁰⁶, waardoor men vond dat ze ook konden worden gebruikt voor dieven en andere criminelen, wat maakte dat dit prototype van de hedendaagse open gevangenis werd ingesteld als een permanente vorm van detentie¹⁰⁷.

Vandaag vormen de open gevangenissonder de hoeksteen van het Scandinavische gevangeniswezen¹⁰⁸. Binnen het Deense gevangenisstelsel zijn de open gevangenissonder zelfs een middel om het principe van openheid tot uiting te brengen. In het kader van dit beginsel worden de gedetineerden die een korte straf moeten uitzitten automatisch naar een open gevangenis gestuurd, waar ze meer mogelijkheden hebben om het contact met de samenleving te bewaren¹⁰⁹. In Noorwegen geldt de omgekeerde beweging en worden de gedetineerden in eerste instantie naar een gesloten gevangenis gestuurd¹¹⁰. Maar wanneer het gaat om een straf die niet langer is dan twee jaar, kunnen de correctionele diensten beslissen dat de gedetineerde in een open gevangenis mag geplaatst worden¹¹¹. Om de terugkeer naar de samenleving ook zo geleidelijk mogelijk te laten verlopen voor de gedetineerden die hun straf moeten uitzitten in een gesloten gevangenis, moeten zij ook de kans krijgen om op het einde van de straf te worden overgebracht naar een open gevangenis¹¹².

Uit de Zweedse Prison Treatment Act kunnen we ook de prominente rol die aan de open gevangenissonder wordt toegeschreven, terugvinden. Hier worden de gedetineerden naar een open gevangenis gestuurd wanneer er geen veiligheidsredenen zijn die een verblijf in een gesloten gevangenis vragen¹¹³. De gedetineerden die dan toch naar een gesloten gevangenis worden gestuurd zijn gedetineerden waarvan men een sterk vermoeden heeft dat ze criminele activiteiten zullen plegen, zoals drugsgebruik of wanneer er een groot gevaar is op ontsnapping¹¹⁴.

---

¹⁰⁶ K.M WARNER, *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatsthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 142.

¹⁰⁷ IBIDEM.

¹⁰⁸ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

¹⁰⁹ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 18.

¹¹⁰ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433048>, 11 – 2 – 2012, 12:44.

¹¹¹ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433048>, 20 – 2 – 2012, 20:25.

¹¹² X, <http://www.kriminalomsorgen.no/lower-security-prisons.78702.en.html>, 11 – 2 – 2012, 12:53.

¹¹³ SWEDISH PRISON AND PROBATION SERVICE, "The prison treatment act", *Kriminalvården* 2007, 4.

¹¹⁴ IBIDEM.

De open gevangenissen kennen een soepeler regime dan gesloten gevangenissen en worden gekenmerkt door een aparte architectuur die vreemd is aan onze Belgische gevangenissen¹¹⁵. Zo hebben de Scandinavische penitentiaire inrichtingen vaak een huiselijker uitzicht¹¹⁶, de ramen worden niet extra beveiligd met tralies, er is geen extra omheining door hekken en de gedetineerden hebben vaak ook een eigen sleutel waarmee ze hun cel kunnen sluiten¹¹⁷.

Ook het dagelijkse leven binnen de gevangenis zelf wordt beheerst door een soepele regelgeving. Overdag gaan de gedetineerden werken of volgen ze lessen, hierna kunnen ze vrij rondlopen op het domein van de gevangenis en kunnen ze soms zelfs toestemming krijgen om de inrichting te verlaten¹¹⁸. Daarnaast zijn ook de regels voor het bezoek van familie en vrienden flexibeler dan in een gesloten gevangenis¹¹⁹. Zo worden de gedetineerden in de Zweedse open gevangenissen bijvoorbeeld toegelaten om hun bezoek mee te nemen naar hun cel, zonder dat een bewaker toezicht uitvoert tijdens het bezoek¹²⁰.

Binnen de open gevangenissen worden er dus minder hindernissen gecreëerd om te ontsnappen, maar toch blijkt dit geen gevaar te betekenen voor de dagelijkse gang van zaken in de penitentiaire inrichtingen¹²¹. Hier kunnen verschillende verklaringen voor worden aangedragen. Binnen het open regime vinden we immers zaken terug die het gevangenisleven kunnen verzachten, de gedetineerde heeft er meer mogelijkheden om contact te houden met de samenleving en hij heeft er nog steeds heel wat verantwoordelijkheden¹²², dit kan er voor zorgen dat de gedetineerde zich minder gefrustreerd¹²³ voelt en meer gemotiveerd is om mee te werken¹²⁴. Daarnaast kunnen we ook een verklaring vinden binnen het feit dat gedetineerden die trachten te ontsnappen uit een open gevangenis, naar een gesloten gevangenis zullen worden overgeplaatst¹²⁵.

---

¹¹⁵ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 3.

¹¹⁶ IBIDEM.

¹¹⁷ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 122.

¹¹⁸ IBIDEM.

¹¹⁹ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 4.

¹²⁰ D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 246.

¹²¹ J. PRATT en A. ERIKSSON, " 'Mr Larsson is walking out again' The origins and development of Scandinavian prison systems", *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 7.

¹²² B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 4.

¹²³ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 123 - 124.

¹²⁴ B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 9.

¹²⁵ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 39.

De angst om de voordelen van het soepele gevangenisregime kwijt te spelen kan de gedetineerde aanmoedigen om de regels van de gevangenis na te leven. Maar toch zijn er gedetineerden die trachten te ontsnappen uit de gevangenis. Vaak gaat het hier dan niet om gevangenen die het gevangenisleven willen ontvluchten, maar gaat het om gedetineerden die omwille van problemen buiten de gevangensmuren, bijvoorbeeld een conflict in de familie, de gevangenis willen verlaten¹²⁶.

De open gevangenissen kennen nog maar een zeer korte geschiedenis, maar zijn al zeer snel kunnen opklimmen en spelen nu een prominente rol binnen het Scandinavische gevangeniswezen. Deze gevangenissen zijn dan ook de veruitwendiging van de penologische visie die heerst binnen de Scandinavische landen. Het leven binnen de open gevangenissen is geen precieze representatie van het leven erbuiten, maar de kloof tussen de samenleving en de gevangenis wordt er wel zo klein mogelijk gehouden. Hierdoor kan de terugkeer naar de samenleving op een geleidelijke manier verlopen, wat de re-integratie van de gedetineerde zeker op een positieve manier zal beïnvloeden¹²⁷.

1.2.1.1 EEN OPEN GEVANGENIS NADER BEKEKEN: BASTOY IN NOORWEGEN

Een inrichting die zich uitermate leent om het leven binnen een open gevangenis te illustreren, is de gevangenis Bastoy in Noorwegen. Deze gevangenis is gelegen op het eiland Bastoy, dat een diameter heeft van drie kilometer en een omtrek van zeven en een halve kilometer en hiermee plaats biedt voor 115 gedetineerden¹²⁸. Op dit idyllische eiland kunnen de gedetineerden deelnemen aan tal van activiteiten, ze kunnen naar het strand gaan om te zwemmen, ze kunnen gaan paardrijden door de bossen en in de winter hebben ze zelfs de mogelijkheid om te langlaufen¹²⁹. Maar de gedetineerden moeten overdag ook hun bijdrage leveren door te werken in de landbouw, de bosbouw of door te helpen bij het restaureren van de blokhutjes die verspreid liggen over het eiland. Daarnaast hebben de gedetineerden de opdracht om te zorgen voor het vee dat op het eiland rondloopt en hebben ze ook een taak in het telen en oogsten van groenten¹³⁰. Binnen deze gevangenis wordt er dus een sterke nadruk gelegd op het ecologische aspect, wat niet toevallig is, aangezien dit wordt gezien als een middel om te werken aan rehabilitatie¹³¹.

---

¹²⁶ D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 245.

¹²⁷ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/lower-security-prisons.78702.en.html>, 11 – 2 – 2012, 12:53.

¹²⁸ K.M. WARNER, *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatsthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 248.

¹²⁹ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 12:49.

¹³⁰ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 14:07.

¹³¹ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 15:10.

Werken in de natuur maakt de gedetineerden immers duidelijk dat hun handelingen gevolgen hebben voor de toekomst, iets waar gedetineerden niet vaak bij stilstaan¹³².

Vanaf 23u00 moet de gedetineerde naar zijn cel, hier moet hij tot 07u00 blijven tijdens de weekdays en tot 08u00 in het weekend¹³³. Maar kunnen we wel van een cel spreken, aangezien ze nergens lijkt op het beeld dat we hebben van een traditionele cel¹³⁴? Er wordt hier immers niet gewerkt met de klassieke Ducpétiauxgevangenis die we kennen uit ons Belgische gevangenisstelsel. De gedetineerden wonen in kleine blokhutjes die verspreid zijn over het hele eiland, deze blokhutjes delen ze met vier tot zes andere gedetineerden¹³⁵.

De huisvesting in deze gevangenis is een zeer belangrijke factor die de ervaring van de strafuitvoering op een positieve manier kan beïnvloeden. De gedetineerden worden nu omringd door een mooie natuur en niet door een triestige vleugel waar tientallen andere gedetineerden dicht naast elkaar moeten leven. Door de spreiding van de blokhutjes over het hele eiland, heeft de gedetineerde ook meer ruimte voor zichzelf. Hij moet nog steeds samenleven met zo'n viertal andere gedetineerden en dit kan natuurlijk ook problemen met zich meebrengen. Maar wanneer de gevangene bijvoorbeeld een conflict heeft met een medegevangene, kan hij een wandeling maken op het eiland om even te ontsnappen aan die bron van frustratie. In een klassieke gevangenis is het al iets moeilijker om zich af te zonderen van een vervelende medegevangene.

Ook draagt deze manier van huisvesting een normaliserend effect met zich mee. De blokhutjes hebben al iets meer weg van een normale woning in de samenleving, er werden geen tralies geplaatst voor de ramen en er zijn geen gesloten deuren¹³⁶. De kleine huisjes zijn elk uitgerust met gemeenschappelijke ruimtes zoals een woonkamer en daarnaast is er ook een keuken aanwezig waar de gedetineerden hun eigen maaltijden kunnen bereiden¹³⁷. Ook is er niet constant een bewaker in de blokhut aanwezig, waardoor de gedetineerde niet voortdurend wordt geconfronteerd met de ontneming van zijn vrijheid¹³⁸.

De veronderstelling dat het open regime van de gevangenis enkel mogelijk is voor criminelen die slechts lichte feiten hebben gepleegd, wordt in deze gevangenis niet volgehouden. Dit blijkt uit het feit dat er gedetineerden aanwezig zijn die een straf van zes maanden moeten uitzitten, maar er zijn ook gevangenen aanwezig die nog 21 jaar voor de boeg hebben.

---

¹³² G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 15:13.

¹³³ X, <http://www.bastoyfengsel.no/English/sikkerhet-Eng.html>, 15 – 3 – 2012, 11:38.

¹³⁴ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 13:00.

¹³⁵ M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

¹³⁶ IBIDEM.

¹³⁷ IBIDEM.

¹³⁸ IBIDEM.

In deze gevangenis vindt men het immers belangrijker om na te gaan wat de gevangene wilt doen met zijn verdere leven en niet wat hij heeft gedaan in het verleden¹³⁹. Gedetineerden mogen dan ook enkel naar Bastoy komen wanneer ze overtuigd zijn om een verandering aan te brengen in hun leven¹⁴⁰.

Even belangrijk in deze gevangenis is de overtuiging dat grote gevangenissen en repressieve straffen niet effectief zijn om een crimineel te veranderen. Gedetineerden moeten aangemoedigd worden om uitdagingen aan te gaan en moeten op een humane en respectvolle manier behandeld worden, op deze manier ontwikkelt de gedetineerde een verantwoordelijkheidsgevoel en empathie voor de omgeving, wat hem kan helpen bij zijn terugkeer naar de samenleving¹⁴¹.

In deze Noorse gevangenis wordt de gedetineerde dus centraal gezet en niet de veiligheid, althans niet de passieve veiligheid. De gedetineerde wordt er niet steeds geconfronteerd met elektronische toegangspoorten of andere controleposten, maar hij kan er vrij rondlopen en genieten van de mooie natuur rondom hem. De beveiliging van de gevangenis wordt voornamelijk gecreëerd door de relatie tussen het penitentiair personeel en de gedetineerde¹⁴². Wanneer deze laatste voor problemen zorgt is het niet de taak van de bewaker om hem op te sluiten. Dit biedt immers geen oplossing, het is de plicht van het penitentiair personeel om de gedetineerde te helpen bij het zoeken naar een gepaste oplossing van zijn probleem. Verder moet de bewaker er zich bewust van zijn dat hij zich in een positie bevindt waar hij zeer veel macht heeft, maar dat hij deze macht niet mag misbruiken. De bewaker moet zijn functie dan ook gebruiken om situaties te creëren waarin de gedetineerde verantwoordelijkheden kan opnemen. Op deze manier leert de gedetineerde zichzelf te respecteren en kan hij zo ook leren om respect te tonen aan anderen¹⁴³.

Het penitentiair personeel heeft uiteraard ook de taak om te controleren en te bewaken, maar daarnaast fungeert de bewaker voornamelijk als contactpersoon van de gedetineerde. Elke gedetineerde krijgt een contactpersoon toegeschreven waar hij mee kan praten of waar hij vragen aan kan stellen wanneer hij met een probleem zit¹⁴⁴. Dit laat de gedetineerden toe om de bewaker niet enkel als een persoon te beschouwen die hen opsluit, maar als iemand die ze in vertrouwen kunnen nemen en die hen helpt bij hun weg terug naar de samenleving¹⁴⁵.

---

¹³⁹ K.M. WARNER, *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatssthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 248.

¹⁴⁰ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 14:32.

¹⁴¹ G. FOUCHÉ, <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>, 28 – 2 – 2012, 15:04.

¹⁴² M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

¹⁴³ IBIDEM.

¹⁴⁴ X, <http://www.bastoyfengsel.no/English/sikkerhet-Eng.html>, 15 – 3 – 2012, 12:00.

¹⁴⁵ M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

Bastoy is een unieke gevangenis die een positieve impact kan hebben op de gedetineerde zijn visie en zijn terugkeer naar de samenleving. Maar toch blijkt niet iedereen het hiermee eens te zijn. Bastoy wordt vaak beschouwd als een hotel in plaats van een gevangenis en de gedetineerden verdienen zulke aangename levensvoorwaarden niet. Maar als je iemand als een monster gaat behandelen, dan kan je ook niet anders verwachten dan dat die persoon zich als een monster zal gedragen. Is het dan niet beter dat een crimineel wordt opgesloten op een plaats die zo dicht mogelijk aanleunt bij de samenleving, waar hij heeft leren omgaan met zijn verleden en waar ze hem hebben geholpen om een betere burger te worden¹⁴⁶? Of kiezen we er liever voor om iemand jarenlang in een kleine cel op te sluiten en zo een tikkende tijdsbom vrij te laten in de maatschappij¹⁴⁷?

Het leven op de eilandgevangenis tracht zoveel mogelijk aan te leunen bij het leven in de samenleving, maar naar mijn mening zijn de gedetineerden toch nog steeds volledig afgesloten van die samenleving. Met uitzondering van het noordelijke deel van het eiland, waar een strand open is voor het publiek, wordt het eiland immers volledig ingepalmd door de gevangenis en je kan het eiland enkel bereiken door middel van een ferry¹⁴⁸. Wordt hiermee niet een tegenstrijdige boodschap uitgezonden? De robuuste muren rond een gevangenis worden nu vervangen door water, wat ervoor zorgt dat het contact tussen de gevangenis en de samenleving nog steeds onderbroken blijkt te zijn.

1.2.2 GESLOTEN GEVANGENISSEN

Het beeld van de gesloten gevangenis in de Scandinavische landen is een uiterlijk dat meer vertrouwd is met ons beeld over de gevangenis. We zien een gevangenis die wordt omheind door een stevige muur met regelmatige controleposten, prikkeldraad, camerabewaking en heel wat andere passieve veiligheidsmaatregelen die worden genomen om ontsnapping te bemoeilijken¹⁴⁹. De gesloten gevangenis kennen ook een langere geschiedenis dan de open gevangenis en dateren vaak van in de late 19^e eeuw¹⁵⁰, daardoor zien we ook een infrastructuur die vaak niet aangepast is aan de noden van de gedetineerden, zo is er nood aan meer gemeenschappelijke ruimtes en zijn de klaslokalen soms gebrekkig uitgerust op vlak van ICT¹⁵¹.

---

¹⁴⁶ M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

¹⁴⁷ IBIDEM.

¹⁴⁸ X, <http://www.bastoyfengsel.no/English/Fergetider-03012011.pdf>, 15 – 3 – 2012, 12:05.

¹⁴⁹ J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 121.

¹⁵⁰ K. RAUNDRUP, “Denmark”, in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 39.

¹⁵¹ IBIDEM.

In vergelijking met de open gevangenissen kennen de gesloten gevangenissen een minder soepel regime¹⁵², wat een logisch gevolg kan zijn van de gedetineerdenpopulatie in die inrichtingen. Vaak gaat het om recidivisten of gedetineerden die een lange straf moeten uitzitten¹⁵³, ook gedetineerden die moeite hebben om de regels in de open gevangenissen na te leven kunnen we hier terugvinden¹⁵⁴.

Binnen de gesloten gevangenissen werkt ook meer bewakingspersoneel dan binnen de open gevangenissen. Daarnaast kennen de gesloten gevangenissen ook strengere regels dan de open gevangenissen¹⁵⁵. Zo hebben de gedetineerden in de gesloten gevangenissen eerst toestemming nodig wanneer zij willen telefoneren met iemand buiten de gevangensmuren. Binnen de open gevangenissen hebben de gedetineerden vaak munten of een speciale kaart en kunnen ze zelf bepalen wanneer zij de telefoon willen gebruiken¹⁵⁶. Ook het uitgaand briefverkeer van gedetineerden binnen een gesloten gevangenis is onderhevig aan controle, terwijl dit algemeen gezien niet het geval is binnen een open gevangenis¹⁵⁷.

Op vlak van bezoek worden er binnen de gesloten gevangenissen ook strengere regels gehandhaafd. Zo mogen in Denemarken de gedetineerden in gesloten gevangenissen slechts in uitzonderlijke omstandigheden de gevangenis verlaten om hun familie en vrienden te bezoeken, terwijl dit na vier weken mogelijk is voor gedetineerden in een open gevangenis¹⁵⁸.

In Noorwegen werden geen afzonderlijke termijnen opgelegd in het kader van dit bezoek, maar wordt gesteld dat een gedetineerde de gevangenis mag verlaten wanneer dit geen gevaar betekent voor de veiligheid. De gedetineerde moet wel eerst een deel van zijn straf hebben uitgezeten, maar er wordt niet expliciet gesteld van welke duur dit deel moet zijn¹⁵⁹.

De gedetineerden in de Zweedse gesloten gevangenissen kunnen na een verblijf van zes maanden, familie en vrienden buiten de gevangensmuren bezoeken, in de open gevangenissen bestaat deze mogelijkheid reeds na twee weken¹⁶⁰.

---

¹⁵² MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "Information on serving a prison sentence", *Kriminalforsorgen* 2009, 4.

¹⁵³ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 70.

¹⁵⁴ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 121.

¹⁵⁵ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "Information on serving a prison sentence", *Kriminalforsorgen* 2009, 4.

¹⁵⁶ IDEM, 9.

¹⁵⁷ IBIDEM.

¹⁵⁸ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 74.

¹⁵⁹ MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, "Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act)", 2004, 10.

¹⁶⁰ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 74.

Omwillen van de strengere regels op vlak van bezoek wordt er binnen de gesloten gevangenissen ook veel aandacht besteed aan andere manieren om het contact met de samenleving te behouden, zoals het conjugaal bezoek. Er wordt gezorgd voor een aangename bezoekeruimte¹⁶¹ en tijdens het bezoek wordt er in de regel geen toezicht gehouden door het bewakingspersoneel¹⁶².

Gedetineerden die na een bepaalde periode toch de mogelijkheid krijgen om in het kader van het bezoek aan familie en vrienden de gevangenis te verlaten, worden sterk aangemoedigd om hier gebruik van te maken. Familie en vrienden bezoeken gebeurt immers het best buiten de gevangensmuren, in een vertrouwde omgeving¹⁶³. Maar wanneer de gedetineerde de regels van het bezoek niet naleeft, zal hij meer moeilijkheden ondervinden bij zijn volgende aanvraag voor het bezoek buiten de gevangensmuren¹⁶⁴.

Ondanks het strikte regime in de gesloten gevangenissen kunnen we toch een regime terugvinden dat nog steeds veel aandacht besteedt aan het materiële comfort van de gedetineerden. Ook de uitwerking van het principe van normalisering wordt binnen de gesloten gevangenissen niet genegeerd. Dit kunnen we bijvoorbeeld duidelijk merken in de gesloten gevangenis te Ringe in Denemarken, die hieronder verder zal worden besproken.

1.2.2.1 EEN GESLOTEN GEVANGENIS NADER BEKEKEN: RINGE IN DENEMARKEN

Een verblijf in een gesloten gevangenis moet niet perse gepaard gaan met een leven vol beperkingen en veiligheidsmaatregelen. Ook binnen de gesloten gevangenissen wordt er sterk werk gemaakt om het leven binnen die gevangenis in de mate van het mogelijke te normaliseren. Een gevangenis die dit kan illustreren is de gesloten gevangenis Ringe in Denemarken. Deze gevangenis werd in 1976 opgetrokken en biedt plaats voor 86 gedetineerden¹⁶⁵. De inrichting wordt omheind door een vijf meter hoge muur en is gelegen op een heuvel, wat een mooi uitzicht biedt aan de gedetineerden, maar geen pottenkijkers toelaat¹⁶⁶. Daarnaast wordt er binnen de gevangensmuren ook heel wat gebruik gemaakt van passieve veiligheidsmaatregelen. Elektronische systemen zorgen ervoor dat het bewakingspersoneel elke beweging van elke gedetineerde kan registreren door middel van televisieschermen om zo de orde binnen de gevangenis te bewaren¹⁶⁷.

---

¹⁶¹ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 39.

¹⁶² D.A. WARD, "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 246.

¹⁶³ IBIDEM.

¹⁶⁴ IDEM, 246 - 247.

¹⁶⁵ X, <http://www.kriminalforsorgen.dk/Default.aspx?ID=237>, 15 - 12 - 11, 15:34 (vertaling student Jelle Hilven).

¹⁶⁶ P. BODIL, "The state prison in Ringe - a prison in evolution", *Journal of correctional education* 1996, 65.

¹⁶⁷ X, *Report on to visit denmark*, onuitg. 2008, 1.

Maar ondanks deze vele veiligheidsmaatregelen krijgen de dynamische veiligheid en het principe van normalisering ook een plaats binnen de Deense gevangenis. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de vele verantwoordelijkheden die niet worden afgenomen van de gedetineerden. De gevangenen maken er hun eigen avondmaaltijden klaar en kunnen hun inkopen hiervoor doen in het winkeltje van de instelling. Personeelsleden kunnen ervoor kiezen om mee te eten met een leefgroep, wat een uitstekende manier is om de relatie tussen bewakers en gedetineerden te bevorderen¹⁶⁸. Ook tijdens de middagpauze eten het personeel en de gedetineerden samen op hun werklocatie, hier wordt met een beurtrol gewerkt en moeten de gedetineerden dus nog steeds zelf zorgen dat er eten op de tafel komt¹⁶⁹. Naast de aandacht voor de passieve veiligheid, wordt er hier dus ook sterk werk geleverd om de dynamische veiligheid tot uiting te brengen door de relatie tussen het personeel en de gedetineerde te verbeteren¹⁷⁰.

Ook het gebruik van gemengde leefgroepen binnen de gevangenis kan er voor zorgen dat het leven binnen de gevangenis dichter bij het leven in de samenleving gaat aanleunen. Dit maakt het ook mogelijk dat koppels hun straf in dezelfde inrichting kunnen uitzitten wanneer zij samen een celstraf moeten ondergaan¹⁷¹.

Het CPT gaf in haar tiende jaarlijkse verslag aan dat het aangeraden is om verschillende groepen van elkaar te scheiden. Vrouwen riskeren immers misbruikt te worden wanneer zij samen met mannelijke gedetineerden hun straf moeten uitzitten,¹⁷² maar het kleine aantal gedetineerden geeft volgens mij de mogelijkheid om te werken met gemengde leefgroepen. Binnen kleine inrichtingen zijn problemen immers meer zichtbaar, waardoor ze sneller kunnen worden aangepakt. Daarnaast zorgt het kleinere aantal gedetineerden ervoor dat de relatie tussen bewaker en gevangene kwalitatief verbeterd wordt, waardoor problemen meer bespreekbaar worden¹⁷³. Dit wil volgens mij niet zeggen dat er geen problemen zullen ontstaan in de leefgroepen. Mijns inziens kunnen bijvoorbeeld verschillende culturen in een leefgroep nog steeds zorgen voor conflicten tussen de gevangenen.

Zoals uit dit voorbeeld blijkt wordt ook in de gesloten gevangenschappen dus getracht om de kloof tussen de samenleving en de penitentiaire instelling zo klein mogelijk te houden. Toch moeten er enkele veiligheidsmaatregelen genomen worden om de goede orde en veiligheid binnen en buiten de gevangenis te bewaren, maar zoals we uit dit voorbeeld kunnen opmerken moeten deze veiligheidsmaatregelen niet perse een hinderpaal vormen voor een humane strafuitvoering.

---

¹⁶⁸ P. BODIL, "The state prison in Ringe – a prison in evolution", *Journal of correctional education* 1996, 65.

¹⁶⁹ K.M. WARNER, *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatsthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 156.

¹⁷⁰ IDEM, 157.

¹⁷¹ F. JANSSENS, *Enkele woorden over het Scandinavische gevangenismodel*, onuitg., 1.

¹⁷² CPT, "10th General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1999", 2000, 14.

¹⁷³ E. BALDURSSON, "Prisoners, prisons and punishment in small societies", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2000, 7.

Wanneer gedetineerden een deel van hun straf hebben uitgezeten, kunnen zij een aanvraag indienen om de resterende tijd van hun straf door te brengen in een halverwege huis. In Denemarken kunnen gedetineerden zelfs hun volledige straf uitzitten in een halverwege huis¹⁷⁴. Bij een aanvraag om te worden overgeplaatst naar zo'n halverwege huis wordt er steeds rekening gehouden met de invloed die het huis kan hebben op de gevangene, kan het bijdragen tot de verdere positieve ontwikkeling van de gedetineerde? Daarbij wordt er ook telkens rekening gehouden met het risico op nieuwe criminele activiteiten en wordt de veiligheid van de maatschappij dus nog steeds in het achterhoofd gehouden¹⁷⁵.

Halverwege huizen kunnen een belangrijke bijdrage leveren bij de gedetineerde zijn terugkeer naar de samenleving. Om deze terugkeer op een geleidelijke manier te laten verlopen, hebben de gedetineerden veel meer vrijheid dan in een open gevangenis. Zo kunnen de gedetineerden toestemming krijgen om het huis overdag te verlaten om te gaan werken, op zoek te gaan naar werk of om deel te nemen aan een educatieve activiteit. Maar ondanks de grote vrijheid in het huis, zijn er wel nog steeds regels die de gedetineerde moet naleven. Deze regels kunnen verschillend zijn van huis tot huis, maar zijn minder restrictief dan de regels binnen een open gevangenis¹⁷⁶.

Binnen het huis worden er ook heel wat vormen aangeboden waar de gedetineerde vaardigheden aanleert die hij kan gebruiken in zijn leven buiten de gevangenis. De gedetineerden worden begeleid bij hun zoektocht naar werk en de invulling van hun dagelijkse leven, maar ook wordt er aandacht besteed aan de sociale vaardigheden van de gedetineerden¹⁷⁷.

Sommige halverwege huizen zijn gespecialiseerd in een specifieke problematiek, zo zijn er bijvoorbeeld huizen die enkel zedendelinquenten opnemen of gedetineerden die een drugsverslaving hebben¹⁷⁸. Deze categoriale aanpak kan ervoor zorgen dat er een meer gespecialiseerde zorg wordt aangeboden. Ook zorgt de categoriale aanpak voor een grotere diversiteit binnen het penitentiaire landschap, wat een meer individuele begeleiding toelaat¹⁷⁹.

---

¹⁷⁴ L.K. MINKE, "The effects of mixing offenders with non-offenders: Findings from a Danish quasi-experiment", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2011, 81.

¹⁷⁵ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433059>, 29 – 2 – 2012, 12:51.

¹⁷⁶ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433059>, 29 – 2 – 2012, 19:17.

¹⁷⁷ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433059>, 29 – 2 – 2012, 19:08.

¹⁷⁸ X, http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Denmark.pdf, 29 – 2 – 2012, 19:46.

¹⁷⁹ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 70.

De halverwege huizen bieden plaats voor zowel mannen als vrouwen en sommige huizen bieden ook plaats voor kinderen van de gedetineerden¹⁸⁰. Alhoewel de halverwege huizen voornamelijk worden opgetrokken om gedetineerden op te vangen, kunnen we in Denemarken een opmerkelijk halverwege huis terugvinden dat zowel plaats biedt voor criminelen als niet-criminelen. Hieronder zal ik de werking van dit halverwege huis kort toelichten.

1.2.3.1 EEN HALVERWEGE HUIS NADER BEKEKEN: SKEJBY IN DENEMARKEN

In 1973 werd in Denemarken in een halverwege huis een sociaal experiment opgestart waar gedetineerden samen zouden leven met gewone burgers. Dit experiment bleek een succes te worden en behoort vandaag tot een van de acht halverwege huizen van Denemarken¹⁸¹. De hypothese van het experiment is simpel, de niet-criminelen zullen de criminelen op een positieve manier beïnvloeden door hen conventionele normen en waarden aan te leren om zo te kunnen bijdragen tot het verminderen van het risico op recidive¹⁸².

In het huis is er plaats voor 25 personen, waarvan bijna de helft bestaat uit personen die geen criminele feiten hebben gepleegd.

Ondanks dat het hier om een vrij kleine groep van inwoners gaat, wordt deze groep nogmaals onderverdeeld in vier kleine groepjes, die elk zowel bestaan uit gedetineerden als gewone burgers. De groepsleden hebben elk een gedeelde verantwoordelijkheid en moeten samen de maaltijden, de boodschappen, het schoonmaken en andere verplichte taken verzorgen. Opdat dit alles op een vlotte manier kan verlopen, wordt er elke week een samenkomst georganiseerd, waar het groepje naast de praktische, ook persoonlijke zaken kan bespreken¹⁸³. Twee maal per maand wordt er ook een samenkomst georganiseerd tussen de vier verschillende groepen waar bijvoorbeeld conflicten tussen inwoners aan bod kunnen komen, ook nieuwe bewoners kunnen hier besproken worden¹⁸⁴. Door deze regelmatige samenkomsten te organiseren, kunnen frustraties gemakkelijker vermeden of sneller aangepakt worden, wat mijns inziens een belangrijke impact heeft op het leven binnen en later ook buiten de institutie. Frustraties worden immers minder opgebouwd, waardoor een ernstig conflict kan vermeden worden, maar daarnaast leert de gedetineerde ook om te gaan met zijn frustraties en leert hij hoe hij deze op een sociaal aanvaardbare manier kan uiten, de bijeenkomsten kunnen dan ook als een instrument worden beschouwd bij het aanleren van communicatieve vaardigheden zowel aan de gedetineerden als aan de burgers.

---

¹⁸⁰ X, http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Denmark.pdf, 29 – 2 – 2012, 20:04.

¹⁸¹ L.K. MINKE, “The effects of mixing offenders with non-offenders: findings from a Danish quasi-experiment”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2011, 81.

¹⁸² IBIDEM.

¹⁸³ IDEM, 83.

¹⁸⁴ IBIDEM.

Er kunnen heel wat verschillende positieve zaken voortvloeien uit het verblijf van de gewone burgers in dit halverwege huis, wat een invloed kan hebben op de gedetineerde zijn terugkeer naar de samenleving, dit kunnen we bijvoorbeeld opmaken uit de kans op recidive die sterk daalt na een verblijf in het Deense halverwege huis¹⁸⁵. Maar ook de gesprekken die in het huis worden gevoerd, worden niet beheerst door het criminaliteitsonderwerp doordat er nu ook gewone burgers aanwezig zijn. Er kunnen nu ook andere, meer gebruikelijke en gevarieerde thema's worden aangehaald¹⁸⁶, ook het verbale en het non-verbale gedrag van de niet-criminelen tijdens een discussie of conflict kunnen door de gedetineerden worden overgenomen. De gedetineerden leren dat geweld geen instrument is om een discussie op te lossen¹⁸⁷.

De burgers die samen met de gedetineerden wonen, hebben hier ook vrijwillig voor gekozen, wat ervoor kan zorgen dat zij gemotiveerd zijn om samen te werken met de gedetineerden, wat bijdraagt tot een goede atmosfeer in het huis¹⁸⁸. De burgers zien het halverwege huis ook als hun permanente verblijfplaats, wat de institutie ook iets huiselijker maakt¹⁸⁹. Daarnaast kunnen er tijdens de tijd die de inwoners samen doorbrengen, vriendschapsbanden ontstaan die buiten het halverwege huis kunnen worden verder gezet. Dit kan dan ook een eerste stap zijn voor de gedetineerde om buiten zijn criminele netwerken te treden en zijn sociaal netwerk uit te breiden met normconforme personen.

De burgers die ervoor kiezen om deel te nemen aan het leven in dit halverwege huis hebben vaak een jonge leeftijd die schommelt rond de 24 jaar. Studenten, academici, sociaal assistenten, maar ook monteurs en werklozen kiezen ervoor om deel uit te maken van de populatie van het halverwege huis. Deze diversiteit onder de inwoners kan te verklaren zijn door de soepele toelatingsvoorwaarden, de enige voorwaarde die wordt opgelegd aan nieuwe inwoners is immers dat zij geen criminele feiten mogen hebben gepleegd in het verleden. Dit wordt gecontroleerd door het personeel van het halverwege huis¹⁹⁰.

---

¹⁸⁵ L.K. MINKE, "The effects of mixing offenders with non-offenders: findings from a Danish quasi-experiment", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2011, 94.

¹⁸⁶ IBIDEM.

¹⁸⁷ IDEM, 95.

¹⁸⁸ IDEM, 96.

¹⁸⁹ IBIDEM.

¹⁹⁰ IDEM, 94.

Maar is er geen gevaar dat de burgers op een negatieve manier zullen worden beïnvloed door de gedetineerden? Uit een onderzoek dat dit halverwege huis van dichterbij heeft bestudeerd, werd bevonden dat dit niet echt een probleem was waar men mee werd geconfronteerd, maar belangrijk bleek wel dat de burgers hun leven voldoende op orde moeten hebben en dat ze nog steeds banden hebben met niet-criminele netwerken, om zo hun positieve rol niet te verliezen¹⁹¹.

1.2.4 DE DETENTIEVORMEN IN CIJFERS

Verdeling open en gesloten gevangenissen en plaatsen in Noorwegen en Denemarken

	Open gevangenissen	Gesloten gevangenissen	Open plaatsen	Gesloten plaatsen
Denemarken	8	5	1.395	944
Noorwegen	35	32	1.352	2.222

Verdeling plaatsen en gevangenissen in veiligheids categorie 1, 2, 3, in Zweden

Zweden	Gevangenissen	Plaatsen
Veiligheids categorie 1	7	1.339
Veiligheids categorie 2	31	2.485
Veiligheids categorie 3	25	1.129

Zoals eerder werd vermeld spelen de open gevangenissen een zeer belangrijke rol binnen het Scandinavische gevangenismodel¹⁹². Dat deze gevangenissen als de hoeksteen van het Scandinavische gevangeniswezen worden beschouwd, wordt ook duidelijk wanneer we gaan kijken naar de verdeling van open en gesloten gevangenissen binnen Scandinavië. Zo bezit Denemarken acht open gevangenissen die plaats bieden voor 1.395 gedetineerden en hebben zij slechts vijf gesloten gevangenissen die op hun buurt plaats bieden voor 944 gedetineerden¹⁹³. Daarnaast bezit Denemarken ook 36 arresthuizen waar plaats is voor 1.778 verdachte personen¹⁹⁴. Deze arresthuizen zijn specifiek voor Denemarken en Zweden en kunnen we niet terugvinden in Noorwegen¹⁹⁵.

¹⁹¹ L.K. MINKE, "The effects of mixing offenders with non-offenders: findings from a Danish quasi-experiment", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2011, 95.

¹⁹² B.A. OKKELS, "Open prisons – will they last?", Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

¹⁹³ DANISH PRISON AND PROBATION SERVICE, "The Danish prison and probation service – in brief", *Kriminalforsorgen*, 5.

¹⁹⁴ IBIDEM.

¹⁹⁵ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 11.

Verder zien we dat ook in Noorwegen het aantal open gevangenen groter is dan het aantal gesloten gevangenen. Het gaat hier respectievelijk om 35 en 32 gevangenen. Hier blijkt wel dat de gesloten gevangenen een grotere capaciteit hebben dan de open gevangenen, iets wat niet het geval is in Denemarken¹⁹⁶. In de gesloten gevangenen van Noorwegen zijn er immers 2.222 plaatsen voorzien, terwijl de open gevangenen slechts over 1.352 plaatsen beschikken¹⁹⁷. In Noorwegen worden de gedetineerden dan ook in eerste instantie naar een gesloten gevangenis gestuurd¹⁹⁸, wat mogelijk een verklaring kan zijn voor deze resultaten. Maar dit kan mogelijk ook betekenen dat een groot deel van de gedetineerden hun straf niet beëindigt in een open gevangenis, terwijl de correctionele diensten van Noorwegen toch stellen dat elke gedetineerde na een deel van zijn straf te hebben voldaan binnen een gesloten gevangenis moet kunnen worden overgebracht naar een open gevangenis¹⁹⁹. Een andere verklaring kunnen we vinden binnen het feit dat Noorwegen geen aparte arresthuizen heeft opgericht voor gedetineerden die verdacht worden van een crimineel feit. 21 % van de totale Noorse gedetineerdenbevolking bevindt zich in voorlopige hechtenis²⁰⁰, deze verdachten worden geplaatst in een gesloten instelling, wat dus een verklaring kan bieden voor het groter aantal plaatsen in de gesloten gevangenen van Noorwegen²⁰¹.

In Zweden vinden we een aparte situatie terug. Hier worden de penitentiaire instellingen niet onderverdeeld in open en gesloten gevangenen, maar kunnen drie types gevangenen worden teruggevonden. De gedetineerden worden verdeeld over gevangenen met veiligheidscategorieën 1, 2, of 3²⁰². Het regime binnen de gesloten gevangenen kan worden vergeleken met de gevangenen die tot de eerste veiligheidscategorie behoren. In deze gevangenen worden de meest gevaarlijke criminelen opgesloten en wordt een zeer strikt regime nageleefd. De overige categorieën kennen een soepelere regime, waar enkel veiligheidsmaatregelen worden genomen die noodzakelijk zijn om de goede orde van de gevangenis niet in gevaar te brengen²⁰³.

Dat de gesloten gevangenen (veiligheidscategorie 1) ook in Zweden een minder grote aanhang kennen dan de open gevangenen, kunnen we volgens mij ook zien wanneer het aantal plaatsen in de verschillende categorieën wordt bestudeerd.

---

¹⁹⁶ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 50.

¹⁹⁷ IDEM, 53.

¹⁹⁸ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433048>, 5 – 3 – 2012, 17:08.

¹⁹⁹ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433048>, 6 – 3 – 2012, 20:29.

²⁰⁰ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 34.

²⁰¹ IDEM, 11.

²⁰² X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>, 22 – 4 – 2012, 14:12.

²⁰³ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>, 22 – 4 – 2012, 14:12.

In de eerste veiligheids categorie zijn er immers slechts 1.339 plaatsen beschikbaar. Deze plaatsen worden onderverdeeld over zeven verschillende gevangenissen²⁰⁴. Dat dit gevangentype maar een beperkte capaciteit heeft, is duidelijk wanneer we zien dat in de tweede veiligheids categorie maar liefst 2.485 plaatsen voorzien zijn die worden verdeeld over 31 verschillende gevangenissen. Een aantal (12) van deze laatste gevangenissen bieden ook plaats voor gedetineerden die onder het derde regime hun straf uitzitten. Vervolgens kennen de gevangenissen van het laatste type het minst aantal plaatsen, 1.129 plaatsen worden hier verdeeld over 25 gevangenissen²⁰⁵.

We zien dus dat de meeste plaatsen worden voorzien binnen de tweede veiligheids categorie, waarmee Zweden dan ook de ‘gulden’ middenweg heeft gekozen tussen gevangenissen met een zeer strikt regime en gevangenissen met een erg liberaal regime.

Vanuit deze cijfers zien we dat gevangenissen met een meer liberaal regime als primair wordt beschouwd binnen de strafuitvoering van veroordeelde gedetineerden. Maar om hier een duidelijker zicht over te krijgen, is het ook belangrijk om de bezetting in de verschillende gevangentypes te bestuderen. Dat men de capaciteit heeft, wil immers niet automatisch zeggen dat er ook gebruik van wordt gemaakt. Maar wanneer de bezetting in de open en gesloten gevangenissen nader wordt bekeken, zien we dat beide type gevangenissen toch op een gelijkmatige manier worden ingevuld. Zo bleek uit een Noorse studie dat in Denemarken 88 % van de open gevangenissen wordt gebruikt en 89 % van de gesloten gevangenissen²⁰⁶. In Noorwegen wordt volgens dezelfde studie 90 % van de open plaatsen gebruikt en 95 % van de gesloten plaatsen²⁰⁷. Voor de Zweedse cijfers wordt bovenstaande driedelige indeling niet volgehouden in de betrokken studie en wordt gesteld dat 93 % van de open plaatsen wordt ingevuld en 92 % van de gesloten plaatsen²⁰⁸.

Dat de open gevangenissen de hoeksteen van het Scandinavische model vormen, wordt dus ook daadwerkelijk tot uiting gebracht aan de hand van de capaciteit van deze gevangenissen. Deze tendens, waar de balans in het voordeel is voor de open gevangenissen zal ook niet snel veranderen. Zo blijkt in Noorwegen bijvoorbeeld het aantal plaatsen binnen de open gevangenissen nog steeds te stijgen²⁰⁹.

---

²⁰⁴ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>, 22 – 4 – 2012, 14:27.

²⁰⁵ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/>, 22 – 4 – 2012, 14:45. (Zweedse gevangenissen in alfabetische volgorde).

²⁰⁶ R. KRISTOFFERSEN, “Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008”, Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 55.

²⁰⁷ IDEM, 58.

²⁰⁸ IDEM, 59.

²⁰⁹ IDEM, 22.

1.3 KLEINSCHALIGE DETENTIE

1.3.1 WAT IS KLEINSCHALIG?

Binnen het Scandinavische penitentiaire landschap kunnen we een groot aantal inrichtingen terugvinden die slechts over een klein aantal plaatsen beschikken²¹⁰. Vaak gaat het om gevangenissen die slechts 100 gedetineerden of minder kunnen opnemen²¹¹. Het frequente voorkomen van deze gevangenissen maakt dat deze kleinschalige detentievorm als een belangrijk kenmerk kan worden beschouwd binnen het Scandinavische gevangenismodel²¹².

De kleinschalige penitentiaire inrichtingen kennen een korte geschiedenis die startte met de opkomst van het normaliseringsprincipe in de jaren 1970. Het normaliseringsprincipe werd tijdens deze periode een beleidsdoelstelling wat ervoor zorgde dat nieuwe en kleine inrichtingen werden gebouwd met zo'n 40 plaatsen per inrichting²¹³. In vergelijking met de traditionele gevangeniscomplexen is het in deze kleine, en meer huiselijke inrichtingen immers gemakkelijker om het leven binnen de gevangenis op zo'n manier te organiseren dat ze sterk gaat lijken op het leven buiten de gevangenis²¹⁴. Dit kan, samen met een open en flexibel regime ervoor zorgen dat het contrast tussen het leven binnen de gevangenis en het leven in de maatschappij niet te groot wordt, waardoor de terugkeer naar de samenleving op een geleidelijke manier kan verlopen²¹⁵.

Maar hoe klein is kleinschalig volgens de Scandinavische penitentiaire diensten? Een indeling die in de literatuur wordt gebruikt maakt een onderscheid tussen kleine, middelgrote en grote Scandinavische gevangenissen. Gevangenissen die minder dan 50 gedetineerden kunnen plaatsen behoren tot de kleine gevangenissen. Daarnaast kunnen de middelgrote gevangenissen tussen de 51 en 100 gedetineerden opsluiten. En vervolgens hebben de grote gevangenissen plaats voor meer dan 100 gedetineerden²¹⁶, maar hebben ze nooit een capaciteit die groter is dan 400 gedetineerden²¹⁷. De meeste Scandinavische gevangenissen behoren tot het eerste type, en kunnen dus slechts 50 gedetineerden opsluiten²¹⁸.

---

²¹⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

²¹¹ IBIDEM.

²¹² IBIDEM.

²¹³ IDEM, 16 – 17.

²¹⁴ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 70.

²¹⁵ IBIDEM.

²¹⁶ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 205.

²¹⁷ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 53.

²¹⁸ U.V. BONDESON, "Crime and criminals in nordic countries", *Society* 2005, 69.

Wanneer we gaan kijken naar de Belgische gevangenissen dan zien we dat bijvoorbeeld de centrale gevangenis van Leuven waar 350 gedetineerden worden opgesloten²¹⁹, wordt beschouwd als een kleine gevangenis, terwijl de grootste gevangenis in Zweden een capaciteit heeft van 350 gevangenen²²⁰. Kleinschaligheid in België blijkt dus een andere definitie te hebben dan in de Scandinavische landen.

Wanneer we het onderscheid tussen de open en gesloten gevangenissen nader gaan bestuderen, zien we dat het kleinschaligheidskenmerk in beide type gevangenissen wordt onderhouden. Zo worden bijvoorbeeld 20 van de 32 gesloten gevangenissen in Noorwegen bestempeld als een kleine gevangenis. Vijf worden beschouwd als een middelgrote gevangenis en de overige gevangenissen worden onderverdeeld in de categorie grote gevangenissen²²¹. Ook in de open gevangenissen van Noorwegen wordt gebruik gemaakt van kleine instituties. De grootste penitentiaire inrichting biedt plaats voor 115 gedetineerden, terwijl de kleinste slechts vijf gedetineerden kan opsluiten²²². Ook in de Deense gevangenissen zien we dat het kleinschaligheidskenmerk zowel in de open als in de gesloten gevangenissen tot uiting wordt gebracht²²³. De kleinste open gevangenis in Denemarken heeft 15 plaatsen, terwijl de grootste 221 gedetineerden kan opnemen. In de kleinste gesloten gevangenis kunnen 85 gedetineerden worden geplaatst, terwijl de grootste gesloten gevangenis ook plaats heeft voor 221 gevangenen²²⁴.

In Zweden zien we dat de gevangenissen die behoren tot de eerste veiligheidscategorie, voornamelijk kunnen worden bestempeld als een grote gevangenis. De capaciteit in deze gevangenissen schommelt immers tussen 98²²⁵ en 330²²⁶ plaatsen. Binnen de tweede categorie zijn voornamelijk middelgrote gevangenissen aanwezig, maar kunnen we ook kleine gevangenissen met minder dan tien plaatsen terugvinden²²⁷ en grote gevangenissen met een capaciteit van 255 gedetineerden²²⁸. In de derde categorie kunnen voornamelijk kleine gevangenissen worden teruggevonden en schommelen de cijfers tussen zes²²⁹ en 150²³⁰ plaatsen.

---

²¹⁹ DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 157.

²²⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

²²¹ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 205.

²²² R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 53.

²²³ IDEM, 50 - 54.

²²⁴ IDEM, 50.

²²⁵ X,

²²⁶ X,

²²⁷ X,

²²⁸ X,

²²⁹ X,

²³⁰ X,

1.3.2 WAT ZIJN DE GEVOLGEN VAN DIE KLEINSCHALIGE DETENTIE?

Alhoewel de grootte van een gevangenis nog niet vaak werd betrokken in een onderzoek over de kwaliteit van het leven binnen een gevangenis, werd het toch al duidelijk dat kleine inrichtingen het beste functioneren²³¹. Hiermee wordt niet bedoeld dat de kleine gevangenissen het recidiveniveau kunnen verlagen, maar dat ze er in slagen om het menselijke lijden tijdens de straf zoveel mogelijk te reduceren²³², dit is een van de doelstellingen van het Scandinavische gevangenisstelsel²³³. Maar hoe kunnen deze kleine inrichtingen bijdragen tot een meer humane omgeving? Ten eerste zien we dat in de kleine inrichtingen (minder dan 50 gedetineerden) het penitentiair personeel meer participeert met de leefgroepen en dat ze ook deelneemt aan activiteiten voor de gedetineerden. Dit zorgt ervoor dat de relatie tussen de gedetineerde en het penitentiair personeel op een positieve manier ervaren wordt²³⁴, wat op zijn beurt kan bijdragen tot een aangename sfeer binnen de gevangenis. De positieve relatie tussen de gedetineerde en het penitentiair personeel kan er immers voor zorgen dat problemen meer bespreekbaar worden²³⁵.

Daarnaast laten de kleine gevangenissen een meer persoonlijke begeleiding toe²³⁶ en kunnen de gedetineerden en het personeel elkaar beter leren kennen. Hierdoor kan het personeel ook gemakkelijker herkennen wanneer het gedrag van een gedetineerde is veranderd²³⁷ en worden problemen meer zichtbaar, waardoor ze sneller opgespoord en effectiever opgelost kunnen worden zonder een explosie van frustraties te veroorzaken²³⁸.

Doordat de gedetineerden en het personeel zo dicht bij elkaar staan, wordt er een soort van band gecreëerd die toelaat om elkaar meer als individu te beschouwen en niet als gevangene of als bewaker. Dit kan er toe bijdragen dat de gedetineerde niet verdrinkt in zijn rol als gedetineerde en laat beide partijen toe om elkaar meer te vertrouwen²³⁹.

---

²³¹ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 518 – 519.

²³² E. BALDURSSON, "Prisoners, prisons and punishment in small societies", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2000, 8.

²³³ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 564.

²³⁴ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 207.

²³⁵ E. BALDURSSON, "Prisoners, prisons and punishment in small societies", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2000, 7.

²³⁶ H. CLAUS, "De huizen, een concept voor de Belgische gevangenis van de eenentwintigste eeuw", *De orde van de dag* 2009, 40.

²³⁷ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 525.

²³⁸ E. BALDURSSON, "Prisoners, prisons and punishment in small societies", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2000, 7.

²³⁹ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 526.

De relatie tussen het penitentiair personeel en de gedetineerde heeft een zeer grote invloed op de manier waarop het leven in de gevangenis gepercipieerd wordt, om deze reden is het dan ook zeer belangrijk om deze relatie op een constructieve manier in te vullen²⁴⁰. Zoals uit bovenstaande elementen duidelijk werd, zien we dat die relatie duidelijk naar een hoger niveau wordt getrokken binnen de kleine penitentiaire inrichtingen. Maar deze nauwe relatie tussen het personeel en de gedetineerden kan ook gevaar inhouden, waardoor er gezorgd moet worden dat er een zekere afstand bewaard blijft tussen het personeel en de gedetineerde. De relatie tussen de partijen mag de professionaliteit van het bewakingspersoneel niet aantasten, naast vertrouwenspersoon hebben zij immers nog steeds een taak van controle en moeten zij ervoor zorgen dat de veiligheid binnen de gevangenis niet aangetast wordt²⁴¹. Een constante afweging tussen de veiligheidsoverwegingen en het welbevinden van de gedetineerden moet hier steeds aanwezig zijn.

Ten tweede blijkt dat het punt van communicatie ook beter tot zijn recht komt binnen de kleine gevangenissen²⁴². Dit komt doordat deze inrichtingen een meer flexibelere organisatie hebben die te wijten is aan een gedecentraliseerde en minder hiërarchisch gevormde bovenlaag. Dit draagt er toe bij dat informatie een kortere administratieve afstand moet afleggen waardoor de informatie sneller kan uitgewisseld worden en beslissingen sneller gemaakt worden²⁴³. Ook kan de communicatie naar de buitenwereld toe op een soepele manier verlopen, wat ertoe bijdraagt dat de samenleving meer wordt betrokken binnen de gevangenis, hiermee kan het principe van openheid ook meer tot uiting worden gebracht²⁴⁴.

Dat een goede communicatie een belangrijke factor is voor het goed functioneren van een gevangenis en het welzijn van de gedetineerden, kon ik reeds opmerken tijdens mijn stage in de centrale gevangenis van Leuven. De gedetineerden kunnen er via een rapportbriefje een gesprek aanvragen met een van de directeurs, maar doordat deze briefjes verschillende actoren moeten passeren, geraakten er regelmatig rapportbriefjes kwijt, waardoor de gedetineerde soms wel heel erg lang kon wachten op zijn gesprek met de directeur, wat resulteerde in een ongenoegen bij de gedetineerde.

---

²⁴⁰ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 523.

²⁴¹ IDEM, 517.

²⁴² IDEM, 523.

²⁴³ IBIDEM.

²⁴⁴ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 10.

Vervolgens kan het contact met de buitenwereld beter worden bewaard in de kleine gevangenissen. Er wordt niet één grote gevangenis gebouwd, maar verschillende kleine gevangenissen, die bewust worden verspreid over het hele land. Hierdoor wordt de gevangenis gemakkelijker bereikbaar voor familie en vrienden²⁴⁵, wat ook weer bijdraagt tot de verdere uitwerking van het principe van openheid²⁴⁶.

Naast bovenstaande punten zijn er nog tal van andere vlakken waarop de kleinschalige detentie beter scoort, zoals de persoonlijke veiligheid, de algemene atmosfeer in de gevangenis en een respectvolle behandeling²⁴⁷.

De punten die in deze paragraaf werden aangehaald bleken voornamelijk goed te scoren in de gevangenissen die een capaciteit hebben van minder dan 50 gedetineerden²⁴⁸, zou dit te wijten kunnen zijn aan het demografische profiel van de gedetineerden in deze kleine gevangenissen?²⁴⁹ Op het demografische vlak konden hiervoor geen duidelijke verschillen worden opgemerkt en bleken de gedetineerden evenredig te zijn verdeeld over de kleine, middelgrote en grote gevangenissen, maar wanneer de straf zelf bestudeerd werd, bleek dat in de kleine gevangenissen een hogere proportie gedetineerden werd opgesloten die een straf moesten uitzitten die korter was dan één jaar²⁵⁰. Maar dat dit geen verklarende factor kan zijn, blijkt uit het feit dat de straffen in de Scandinavische landen nooit erg lang zijn²⁵¹ en dat er in de middelgrote en grote gevangenissen daardoor ook een groot aantal gedetineerden een straf uitzitten die korter is dan één jaar²⁵². Misschien kan het gedrag van de gedetineerde zelf een verklaring bieden voor de positieve punten die werden aangehaald? Moeilijke en onhandelbare gedetineerden blijken immers eerder naar de grote gevangenissen te worden gestuurd, maar anderzijds blijkt dat moeilijke gedetineerden vaak ook worden overgeplaatst naar een kleine gevangenis.

---

²⁴⁵ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

²⁴⁶ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 10.

²⁴⁷ A. LIEBLING, "'Titan' prisons: do size, efficiency and legitimacy matter?", in M. HOUGH, R. ALLEN en E. SOLOMON, (eds.) *Tackling prison overcrowding. Build more prisons? Sentence fewer offenders?*, Bristol, The Policy Press, 2008, 69.

²⁴⁸ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 206.

²⁴⁹ De betrokken studie maakte niet concreet duidelijk wat zij bedoelden met het demografische profiel.

²⁵⁰ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 206.

²⁵¹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 129.

²⁵² B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 206.

Onhandelbare gedetineerden zouden in de kleine gevangenissen minder problemen veroorzaken, omwille van de betere relatie tussen het personeel en de gedetineerden²⁵³, waardoor we ook hier weer kunnen concluderen dat de goede werking van de kleine gevangenissen niet kan worden verklaard door de gedetineerden die er worden opgesloten.

Samenvattend kunnen we stellen dat de grootte van een gevangenis een afdoend effect heeft op de levensomstandigheden in de inrichting. Maar is de bouw van kleine inrichtingen voldoende om deze positieve levensomstandigheden te bereiken? Ik denk van niet. Er kunnen nog tal van andere factoren worden aangeduid die naast de kleinschaligheid moeten worden meegenomen in het gevangenisconcept. In een gevangenis waar slechts plaats is voor 50 gedetineerden kan immers nog steeds veel fout lopen. Zo heeft de wijze waarop de gedetineerden worden behandeld een grote invloed op de manier waarop het leven in de gevangenis wordt ervaren²⁵⁴. Overdreven veel aandacht voor het veiligheidsaspect kan bijvoorbeeld de vrijheid van de gedetineerde sterk inperken en daarmee ook zijn gevoel voor verantwoordelijkheid. In het Scandinavische gevangenismodel wordt veel aandacht besteed aan de responsabilisering van de gedetineerde²⁵⁵ en worden enkel veiligheidsmaatregelen genomen die strikt noodzakelijk zijn²⁵⁶. Op deze manier wordt een signaal van vertrouwen uitgezonden naar de gedetineerde en geraakt hij niet volledig verloren in zijn rol als gevangene. De gedetineerden hebben vaak ook inspraak in het gevangeniswezen en mogen mee vergaderen over beslissingen die een impact kunnen hebben op hun leven binnen en buiten de gevangenis²⁵⁷. Er wordt op deze manier letterlijk een stem gegeven aan de gedetineerden waardoor zij zich niet moeten beroepen op andere wanhopige acties, zoals een hongerstaking, om eisen kracht bij te stellen.

Daarnaast blijkt de relatie tussen het personeel en de gedetineerde en de daarbij horende attitudes een grote impact te hebben op de manier waarop de straf wordt ervaren²⁵⁸. De wijze waarop deze attitudes worden gevormd is volgens mij in relatie te brengen met de manier waarop criminaliteit binnen de Scandinavische samenleving worden beschouwd.

---

²⁵³ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 207.

²⁵⁴ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 523.

²⁵⁵ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 12.

²⁵⁶ NORWEGIAN MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, *Punishment that Works – less crime – a safer society, Report to the starting on the Norwegian correctional services*, Oslo, Norwegian government administration services, 2008, 4.

²⁵⁷ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

²⁵⁸ B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 523.

Kort gezegd wordt criminaliteit in Scandinavië niet enkel beschouwd als een fout van het individu, maar wordt ook de samenleving zelf aansprakelijk gesteld en moet deze samenleving dus ook haar verantwoordelijkheden opnemen²⁵⁹. Door deze overtuiging kan het wij-zij denken worden uitgeschakeld zowel binnen als buiten de gevangenissen. De gedetineerde is niet die vreemde andere, maar iemand van ons, iemand die het spoor is kwijtgeraakt. De staat moet de gedetineerde helpen om terug op de rails te geraken.

Daarenboven kent het werk binnen een penitentiaire context in vergelijking met andere moderne maatschappijen een groter aanzien binnen de Scandinavische landen²⁶⁰, wat ook kan bijdragen tot een meer positieve werkervaring, die wordt geprojecteerd in de omgang met gedetineerden.

Als laatste wordt benadrukt dat de Scandinavische gevangenissen het probleem van overbevolking niet kennen²⁶¹, wat ook een zeer grote impact heeft op het leven binnen de gevangenis. Een kleine gevangenis die slechts plaats biedt voor 50 gedetineerden, maar in werkelijkheid 70 gedetineerden opsluit zal zeker problemen ervaren bij het managen van die gevangenis.

1.3.3 KLEINSCHALIGE DETENTIE, EEN GROTE KOST?

Dat kleine gevangenissen beter functioneren dan de grote gevangenissen die eerder fungeren als een soort van opslagplaats voor gedetineerden is al uit verschillende onderzoeken aangetoond²⁶², maar toch kiezen verschillende landen er nog steeds voor om grote gevangenissen te bouwen²⁶³? Deze druk om grotere gevangenissen op te richten bestaat helaas ook in de Scandinavische landen. Zo zou in 2006 in Oslo een gevangenis worden gebouwd die plaats zou hebben voor maar liefst 1000 gedetineerden. Na een vergadering met het penitentiair personeel, academici en zelfs gevangenen, werd aan dit voorstel een halt toegeroepen²⁶⁴.

Waarom wordt toch weer steeds naar dit grootschalige concept teruggegrepen? Het economische aspect is een belangrijk element binnen deze vraag, de kleine gevangenissen zouden immers vier maal duurder zijn dan de grote gevangenissen²⁶⁵. Maar mag deze utilitaire positie het uitgangspunt zijn van het gevangenisstelsel?

---

²⁵⁹ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 66.

²⁶⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 121.

²⁶¹ G. PLOEG en J.E. SANDLIE, "Mapping probation futures: Norway", *Probation journal* 2011, 392 – 393.

²⁶² B. JOHNSON, P.K. GRANHEIM en J. HELGESEN, "Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons", *European journal of Criminology* 2011, 518 – 519.

²⁶³ K. BEYENS en F. JANSSENS, "Gevangenisbouw voor de eenentwintigste eeuw. De missie is helder: méér capaciteit! Maar waar is de visie?", *De orde van de dag* 2009, 12.

²⁶⁴ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 120.

²⁶⁵ A. LIEBLING, "'Titan' prisons: do size, efficiency and legitimacy matter?", in M. HOUGH, R. ALLEN en E. SOLOMON, (eds.) *Tackling prison overcrowding. Build more prisons? Sentence fewer offenders?*, Bristol, The Policy Press, 2008, 64.

En aan de hand van welke factoren wordt het kostenplaatje berekend? Wordt er enkel gekeken naar de korte termijn, of wordt het kostenplaatje berekend op basis van een langere termijn? Wanneer de kosten worden berekend op een korte termijn, kan de kleinschalige detentie inderdaad een hogere kost inhouden omdat de gebouwen nog moeten worden opgericht, maar wanneer we van een lange termijn uitgaan kan de maatschappij aan de hand van deze kleinschalige detentie juist kosten besparen. De kleinschalige detentie is immers een zinvolle detentie die de kans op recidive kan doen dalen. De kleine gevangenissen bieden meer mogelijkheden om de terugkeer naar de samenleving op een geleidelijke manier te laten verlopen²⁶⁶, wat een positieve impact kan hebben op de re-integratie van de gedetineerde. Op deze manier kan de kost van de samenleving aan criminaliteit mogelijk worden gereduceerd²⁶⁷ en wordt de kleinschalige detentie op lange termijn een goedkoper initiatief.

Daarnaast kent de kleinschalige detentie nog een ander economisch voordeel. Zo biedt het de mogelijkheid om gefaseerd te werk te gaan tijdens de bouw van de gevangenissen. Op deze manier kan de financiële investering worden gespreid over verschillende jaren en moet niet meteen een grote kost worden betaald voor één groot gebouw²⁶⁸.

Kunnen de kleine gevangenissen dan uiteindelijk niet een lagere kost met zich meebrengen wanneer we het financiële aspect van op een lange termijn gaan percipiëren?

---

²⁶⁶ F. HORNUM, "Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden", *Prison journal* 1988, 70.

²⁶⁷ X, 'de huizen', *Project gedifferentieerde strafuitvoering en detentie*, onuitg. Synthesenota, 2012, 18.

²⁶⁸ IBIDEM.

2. De Scandinavische en de Belgische gedetineerden: een vergelijking

Wanneer we het profiel van de Belgische gedetineerden gaan bestuderen, zien we dat er enkele afwijkingen zijn met de algemene Belgische bevolking²⁶⁹, maar kunnen we ook significante verschillen terugvinden wanneer we de Belgische gedetineerden vergelijken met de gedetineerden in de Scandinavische gevangenissen? Hieronder wordt het geslacht, de leeftijd, de nationaliteit, de burgerlijke staat, de positie op de arbeidsmarkt en het opleidingsniveau van de Belgische en de Scandinavische gevangenen besproken. Daarnaast wordt ook het misdrijfprofiel van de gedetineerden in de Belgische en de Scandinavische gevangenissen bestudeerd. Maar vooraleer we overgaan naar de demografische kenmerken, zal eerst een globaal beeld geschetst worden van de algemene gedetineerdenpopulatie van België en Scandinavië.

2.1 DE ALGEMENE GEVANGENISBEVOLKING IN CIJFERS

Aantal gedetineerden en gevangenis capaciteit in België, Noorwegen, Zweden en Denemarken

	Aantal gedetineerden in 2009	Aantal gedetineerden per 100.000 inwoners	Capaciteit
België	10.901	101,4	8.490
Noorwegen	3.285	68,4	3.582
Zweden	7.147	77,2	6.913
Denemarken	3.721	67,5	4.085

Vooraleer we overgaan naar de bespreking van de socio-demografische kenmerken, zal eerst de algemene gevangenisbevolking van België, Noorwegen, Zweden en Denemarken worden bestudeerd. Om deze bevolking weer te geven, zal worden gesteund op de dagpopulatie van de gevangenissen in de desbetreffende landen²⁷⁰. Verder wordt ook de capaciteit en de bezetting van de Belgische en de Scandinavische gevangenissen bestudeerd om daarna te bekijken op welke manier de gedetineerdenpopulaties doorheen de jaren zijn geëvolueerd.

2.1.1 DE TOTALE GEVANGENISPOPULATIES OP EEN GEGEVEN DAG IN BELGIË, NOORWEGEN, ZWEDEN EN DENEMARKEN

Een eerste belangrijk element dat ik hier zal bespreken is het totaal aantal gedetineerden in de verschillende landen. In 2009 bevonden zich op een gegeven dag maar liefst 10.901 personen in de Belgische gevangenissen, wat neerkomt op 101,4 gedetineerden per 100.000 inwoners.

²⁶⁹ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 30.

²⁷⁰ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 6.

Onder deze cijfers behoren ook 895 personen die onder elektronisch toezicht staan. Deze subgroep werd niet meegenomen in de cijfers van Noorwegen en Denemarken²⁷¹.

Voor Noorwegen lag het totaal aantal gevangenen in 2009 op 3.285 gedetineerden, wat maakt dat er per 100.000 inwoners, 68,4 gedetineerden aanwezig zijn. In Zweden werden in 2009 7.147 gedetineerden geteld, wat uitkomt op 77,2 gedetineerden per 100.000 inwoners. Ook hier werden de personen mee geteld die onder elektronisch toezicht stonden²⁷². Als laatste kende Denemarken in 2009 een gevangenisbevolking van 3.721 gedetineerden, wat inhoudt dat er per 100.000 inwoners, 67,5 gedetineerden zijn²⁷³.

Uit deze cijfers kunnen we dus al een eerste belangrijk onderscheid vinden tussen de Belgische en de Scandinavische gedetineerden. De gedetineerdenpopulatie in de Scandinavische gevangenissen kent immers een meer bescheiden aantal dan onze Belgische gevangenissen. Dit kan deels worden verklaard door de lengte van de straffen in Scandinavië. De gedetineerden moeten er vaak korte straffen uitzitten, wat voor een snellere circulatie zorgt binnen de gevangenissen²⁷⁴.

2.1.2 CAPACITEIT EN BEZETTING

Een volgend punt van verschil tussen de Belgische en de Scandinavische gevangenissen kunnen we terugvinden wanneer we de capaciteit van de gevangenissen gaan bestuderen. Hier zien we dat België kampt met een zware overbevolkingsproblematiek. Met een capaciteit van 8.490 plaatsen, komt België immers zo'n 2.500 cellen tekort²⁷⁵. De Scandinavische gevangenissen blijken dit probleem niet te hebben. Zo hebben de gevangenissen in Noorwegen een capaciteit van 3.582 plaatsen, en hebben ze dus nog enkele plaatsen over. Ook in Denemarken, waar de gevangenissen een capaciteit hebben van 4.085 gedetineerden, wordt er geen probleem van overbevolking vastgesteld²⁷⁶.

In Zweden lijkt zich een andere situatie af te spelen. Hier hebben de gevangenissen plaats voor 6.913 gedetineerden, waardoor ze dus zo'n 200 plaatsen te kort hebben²⁷⁷. Maar zoals hierboven ook het geval was voor de Belgische gegevens, werden in de statistieken van Zweden ook de personen die onder elektronisch toezicht staan meegeteld²⁷⁸. 2.896 daders startte in 2009 met het elektronisch toezicht²⁷⁹, wat de lichte overbevolking dus kan verklaren.

---

²⁷¹ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 27.

²⁷² IBIDEM.

²⁷³ IDEM, 26.

²⁷⁴ T. MATHIESEN, "Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 29.

²⁷⁵ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 26.

²⁷⁶ IBIDEM.

²⁷⁷ IBIDEM.

²⁷⁸ IDEM, 27.

²⁷⁹ X, <http://kriminalvarden.se/Statistik/Fotboja/Statistik-over-Fotboja/>, 5 – 4 – 2012, 14:05.

De gevangenis van Noorwegen, Zweden en Denemarken worden dus niet gekenmerkt door de overbevolkingsproblematiek, wat deels kan worden verklaard door de volgende stellingen die door de Scandinavische gevangenisautoriteiten worden aangehouden. Zo wordt het principe van één man per cel nog sterk nageleefd²⁸⁰ en wordt er steeds gekozen voor de minst ingrijpende interventie²⁸¹. De gevangenisstraf wordt gezien als een *ultimum remedium* wat wil zeggen dat alle andere alternatieven eerst moeten worden overlopen vooraleer iemand een celstraf krijgt opgelegd²⁸². Ook in België wordt uitgegaan van dit principe van *ultimum remedium*, dit blijkt bijvoorbeeld uit de beleidsnota van minister van Justitie, Jo Vandeurzen, waarin het volgende wordt gezegd: *De gevangenisstraf is een ultimum remedium, een maatregel die van toepassing is op zware misdadigers voor wie alternatieve maatregelen niet aangewezen of onmogelijk zijn*²⁸³. Maar dat dit principe geen grote aanhang kent in België blijkt uit de capaciteitsuitbreidingen die op de planning staan. Men gaat ervan uit dat een uitbreiding met 1500 cellen het capaciteitsprobleem zal oplossen, maar dit is enkel een oplossing van korte duur en er wordt met oogkleppen gekeken naar de toekomst. Kijken we maar naar onze noorderburen, waar het bijbouwen van gevangenis heeft geleid tot leegstand²⁸⁴.

Maar ondanks hetgeen hierboven werd uiteengezet, worden ook de Scandinavische gevangenis geconfronteerd met een licht stijgend aantal gedetineerden²⁸⁵, wat een negatieve druk uitoefent op het gevangenisstelsel. De Scandinavische gevangenisautoriteiten gaan bewust om met dit probleem en hebben een manier gevonden om het probleem van overbevolking te omzeilen. In de Scandinavische gevangenis wordt, zoals reeds enkele keren werd vermeld, gebruik gemaakt van wachtlijsten. Door gebruik te maken van deze wachtlijsten kunnen gedetineerden pas hun straf uitzitten wanneer de infrastructuur dit toelaat, om zo het probleem van overvolle gevangenis te vermijden²⁸⁶. Toch lijkt dit niet een erg goede oplossing te zijn. Zo stonden in Noorwegen in 2006 welgeteld 3.000 personen te wachten op een plaats in de gevangenis²⁸⁷. (Dit probleem kon worden opgelost door de invoering van het elektronisch toezicht, waardoor de wachtlijst in 2010 werd gereduceerd tot 300 wachtenden²⁸⁸.)

---

²⁸⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 135.

²⁸¹ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 14.

²⁸² J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 133.

²⁸³ Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer*, 2007 – 2008, nr. 0995/003, 20.

²⁸⁴ T. VAN PARYS, P. DE CREM en J. VANDEURZEN, S.O.S.-plan voor justitie, 2007, 4.

²⁸⁵ S.C. PROBAND, "European prison populations stable", *European society of Criminology* 2008, 12.

²⁸⁶ G. PLOEG en J.E. SANDLIE, "Mapping probation futures: Norway", *Probation journal* 2011, 392 – 393.

²⁸⁷ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 135.

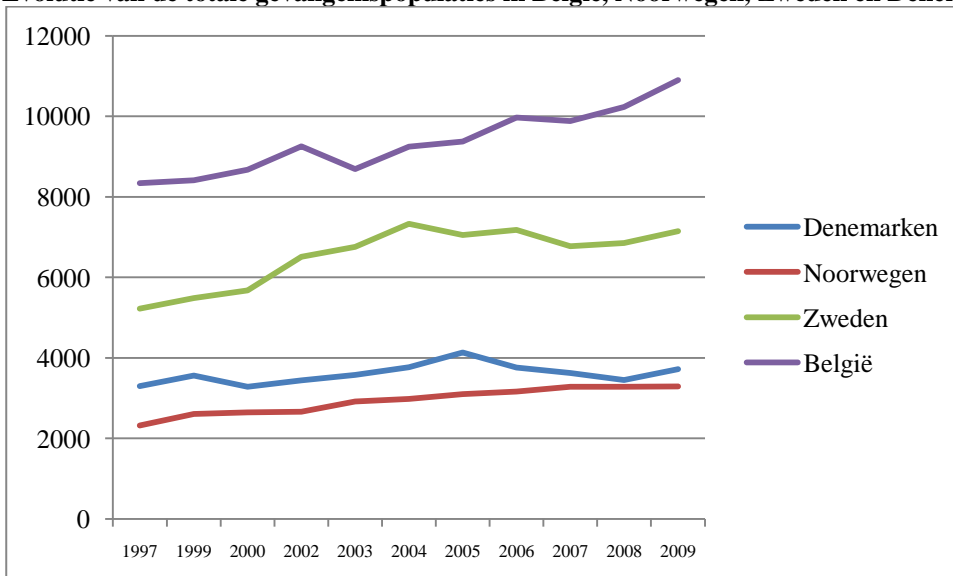
²⁸⁸ G. PLOEG en J.E. SANDLIE, "Mapping probation futures: Norway", *Probation journal* 2011, 393.

Een ander nadeel van de wachtlijsten is dat gedetineerden soms maanden moeten wachten tot er een plaats vrij is. Zo bestaan er daders die anderhalf jaar hebben moeten wachten om hun straf te ‘mogen’ ondergaan²⁸⁹. Deze wachttijd betekent dan ook een extra straf voor de dader, die constant in onzekerheid leeft, wachtend op de dag dat hij een brief krijgt toegestuurd waarin staat dat hij zijn straf moet gaan uitzitten²⁹⁰.

Verder is de wachtlijst niet positief voor daders die bijvoorbeeld veroordeeld worden omwille van een drugsdelict. Tijdens de periode dat de dader moet wachten op zijn straf, kan er immers heel wat veranderen. De dader kan zijn leven op orde brengen en drugs uit zijn leven bannen. Heeft een straf omwille van een drugsdelict dan nog wel zin? Hier hebben de Scandinavische gevangenisautoriteiten wel over nagedacht, niet iedereen die op de wachtlijst staat moet immers wachten tot er een plaats vrijkomt. Zo zijn de daders die veroordeeld zijn omwille van een drugsdelict of een gewelddadig delict prioritair en worden zij meteen naar de gevangenis gestuurd zonder wachttijd²⁹¹.

2.1.3 EVOLUTIE VAN DE TOTALE GEVANGENISPOPULATIES IN BELGIË, NOORWEGEN, ZWEDEN EN DENEMARKEN

Evolutie van de totale gevangenispopulaties in België, Noorwegen, Zweden en Denemarken

In de vorige paragraaf vergeleken we de totale gevangenispopulaties van België, Zweden, Noorwegen en Denemarken. Hier werd al snel duidelijk dat België met zijn 10.000 gedetineerden ver boven de Scandinavische landen uitstak. Maar hoe hebben deze cijfers zich doorheen de jaren vormgegeven?

²⁸⁹ G. PLOEG en J.E. SANDLIE, “Mapping probation futures: Norway”, *Probation journal* 2011, 392 – 393.

²⁹⁰ IDEM, 393.

²⁹¹ T. MATHIESEN, *Prison on trial*, Winchester, Waterside Press, 2006, 11.

Om deze vraag te beantwoorden maakte ik gebruik van de penale statistieken van de Raad van Europa die jaarlijkse werden verzameld tussen 1997 en 2009²⁹². De cijfers van deze rapporten bracht ik samen in een tabel, wat bovenstaande grafiek als resultaat gaf. Voor het jaar 2004 werden geen cijfers over de gevangenispopulatie van België verzameld door de Raad van Europa, deze cijfers kon ik terugvinden op de website van Statistics Belgium²⁹³.

Na analyse van bovenstaande grafiek zien we nogmaals zeer duidelijk hoe België boven de Scandinavische landen uitsteekt. Maar daarnaast zien we ook dat niet alleen België, maar ook Noorwegen, Zweden en Denemarken elk te maken hebben met een stijgende gedetineerdenpopulatie. Zo heeft de Noorse gevangenispopulatie tussen 1997 en 2009 een stijging doorgemaakt van 2.318 gedetineerden in 1997²⁹⁴ naar 3.285 gedetineerden in 2009²⁹⁵. Zweden kende een stijging van 5.221 gedetineerden in 1997²⁹⁶ naar 7.147 gedetineerden in 2009²⁹⁷. (Bij deze laatste gegevens moeten we er steeds rekening mee houden dat de gedetineerden onder elektronisch toezicht ook telkens werden meegeteld²⁹⁸.)

In Denemarken blijkt de situatie vrij stabiel te blijven en kent de gedetineerdenpopulatie slechts een zeer lichte stijging. Een grote uitzondering hierop is het jaar 2005²⁹⁹. Op een jaar tijd kende de Deense gevangenispopulatie immers een plotse groei van zo'n 370 gedetineerden³⁰⁰. In 2006 bleek de gevangenispopulatie terug gedaald te zijn met 373 gevangenen³⁰¹. Deze plotse stijging en snelle daling kan worden verklaard door verschillende maatregelen die Denemarken heeft genomen om de wachtlijst van gedetineerden te verminderen³⁰².

---

²⁹² http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/space_i_en.asp, 5 – 4 – 2012, 15:20. (overzicht jaarlijkse rapporten).

²⁹³ X, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/andere/gevangenen/>, 5 – 4 – 2012, 15:43.

²⁹⁴ P. TOURNIER, *Conseil de l'Europe, Statistique pénale annuelle du Conseil de l' Europe – SPACE I. Enquête 1997*, Guyancourt, 13.

²⁹⁵ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 27.

²⁹⁶ P. TOURNIER, *Conseil de l'Europe, Statistique pénale annuelle du Conseil de l' Europe – SPACE I. Enquête 1997*, Guyancourt, 13.

²⁹⁷ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 27.

²⁹⁸ IBIDEM.

²⁹⁹ M. F. AEBI en N. STADNIC, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2005*, Straatsburg, 16.

³⁰⁰ M. F. AEBI, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2004*, Straatsburg, 16.

³⁰¹ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2006*, Straatsburg, 18.

³⁰² R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 15.

2.1.3.1 OP WEG NAAR EEN PUNITIEVER KLIMAAT?

Ondanks dat er zich een lichte stijging heeft voorgedaan in de Scandinavische gedetineerdenpopulatie, blijven deze aantallen in absolute cijfers nog steeds onder het Europees gemiddelde³⁰³, maar onder welke omstandigheden heeft de stijging van het aantal gedetineerden zich voorgedaan? In België is deze stijging te wijten aan de tijd die een gedetineerde in de gevangenis moet uitzitten. Deze stijging van de detentieduur heeft verschillende verklaringen. Zo voeren gedetineerden vaak een straf uit die een opeenstapeling is van verschillende veroordelingen³⁰⁴. Daarnaast wordt de voorwaardelijke invrijheidsstelling niet meteen toegekend vanaf het moment dat de gedetineerde zich in de toelatingsvoorwaarden bevindt en wordt de straf dus met enkele maanden uitgerokken, wat ook zijn effect heeft op de detentieduur³⁰⁵. Deze ontwikkelingen betekenen dat er een lagere uitstroom is van gedetineerden³⁰⁶.

Maar zoals hierboven reeds werd vermeld, zitten de Scandinavische gedetineerden vaak korte straffen uit, hoe kunnen we dan de stijgende gedetineerdenpopulatie in de Scandinavische gevangenissen verklaren?

Het blijkt de visie over criminaliteit te zijn die een impact heeft op de gedetineerdenpopulatie. De politiek binnen de Scandinavische landen heeft hier een belangrijke rol in gespeeld. Rond de jaren 1990 werd immers een politieke switch gemaakt, wat heeft gezorgd voor een meer punitief klimaat³⁰⁷. In deze tijd werden, ondanks heel wat bewijzen uit criminologisch onderzoek, legislatieve keuzes gemaakt die zorgden voor langere en strengere straffen die voornamelijk van toepassing waren op gewelddadige misdrijven³⁰⁸. Wetenschappelijk materiaal werd aan de kant geschoven en de publieke opinie werd een belangrijke factor waarop het beleid werd gebaseerd³⁰⁹. Dat dit een belangrijke invloed heeft gehad op de gedetineerden en hun aantallen staat als een paal boven water. Dit kunnen we bijvoorbeeld zien aan de verhoogde strafmaat voor moord in Noorwegen die van acht jaar naar minimum 12 jaar is opgedreven³¹⁰. Een ander voorbeeld is de stijging van het aantal gedetineerden met een levenslange opsluiting in Zweden.

---

³⁰³ J. PRATT en A. ERIKSSON, "In defence of Scandinavian exceptionalism", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 235.

³⁰⁴ L. SCHETS, en K. BEYENS, "Correctioneel veroordeelden tussen vijf en tien jaar. Wie zijn ze?", *Panopticon* 2011, 72.

³⁰⁵ E. MAES en V. SCHEIRS, "De Belgische gevangenispopulatie in cijfers", in T. DAEMS e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 102.

³⁰⁶ IDEM, 96.

³⁰⁷ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 43.

³⁰⁸ IDEM, 43 - 44.

³⁰⁹ IDEM, 44.

³¹⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 275.

In 1971 waren dit er slechts 14, in 2006 was dit aantal al opgelopen naar 153 gedetineerden³¹¹. De verlenging van deze straffen hebben een negatief effect op de gedetineerdenpopulatie omdat er minder gedetineerden naar buitenstromen, wat de stijgende gedetineerdenpopulatie deels kan verklaren³¹².

De Scandinavische landen worden dus geconfronteerd met een punitiever klimaat, maar het blijkt dat niet elk land even gevoelig is voor het opkomend penaal populisme³¹³. Wanneer we terug gaan kijken naar de grafiek hierboven die weergaf hoe de gedetineerdenpopulaties van de verschillende landen zich evolueerden over de tijd, zien we immers dat de gedetineerdenpopulatie in de Zweedse gevangenissen hoger ligt dan die van de Noorse en de Deense gevangenissen. Dit verschil in cijfers kan worden toegeschreven door een grotere kwetsbaarheid van Zweden voor de nieuwe penale waarden en normen³¹⁴. Deze grotere kwetsbaarheid is een gevolg van enkele historische gebeurtenissen die hebben gezorgd voor een veranderende relatie tussen de inwoners van Zweden en hun overheid³¹⁵. Deze gebeurtenissen zal ik hier zeer kort toelichten.

In de jaren 1970 kreeg Zweden te kampen met economische problemen, waardoor het steeds moeilijker werd om de welvaartsstaat met haar vele voordelen te laten voortbestaan³¹⁶. De overheid moest besparen, de belastingen werden verhoogd en in de jaren 1990 kreeg Zweden ook nog eens te kampen met een stijgend werkloosheidscijfer³¹⁷. Daarnaast begon het neoliberalisme een grotere aanhang te krijgen in Zweden, wat ervoor zorgde dat de welvaartsstaat nog meer afbrokkelde³¹⁸. Dit wilde niet meteen zeggen dat de welvaartsstaat volledig aan belang moest inboeten, ondanks deze veranderingen kan Zweden immers nog steeds worden bestempeld als een welvaartsstaat, maar toch hebben onder andere de economische problemen hun sporen achter gelaten³¹⁹. Zo wordt het collectief belang niet meer boven het individueel belang geplaatst en wordt minder belang gehecht aan de kennis van experts en het wetenschappelijk onderzoek als basis voor het sociaal beleid³²⁰.

---

³¹¹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 275.

³¹² S. SNACKEN, "Belgium", in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 134.

³¹³ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 277.

³¹⁴ IBIDEM.

³¹⁵ IDEM, 279.

³¹⁶ IDEM, 277.

³¹⁷ IDEM, 278.

³¹⁸ IBIDEM.

³¹⁹ IDEM, 279.

³²⁰ IBIDEM.

Daarnaast is er een laag vertrouwen in de overheid, die de veiligheid van haar inwoners ook niet meer kan garanderen, wat tot gevolg heeft gehad dat de inwoners minder tolerant zijn geworden ten opzichte van diegenen die de veiligheid in gevaar brengen³²¹.

Deze veranderingen hebben zich ook geprojecteerd op het strafbeleid. Zo kreeg het just desert model een grotere aanhang binnen het strafrechtelijk kader, maar de vraag naar wat nu de juiste strafmaat is voor een bepaald crimineel feit is nu eenmaal een subjectieve vraag en kan dus gemakkelijk worden beïnvloed door de politieke sfeer³²². De publieke opinie wordt nu een belangrijke factor in het bepalen van de juiste straf en strafmaat. Wat specialisten op dit vlak te vertellen hebben, speelt geen rol meer³²³. Het dramatische gevolg? Een stijging van het aantal straffen, nood aan strengere straffen en een verminderde aandacht voor de rechten van de gedetineerden³²⁴.

In deze paragraaf werd dus duidelijk dat er grote verschillen zijn tussen de gedetineerdenpopulaties van de Scandinavische landen en van België. Met zijn 10.000 gedetineerden staat België immers heel wat hoger in de lijst dan de Scandinavische gevangenen. Daarenboven hebben de Scandinavische landen ook niet te maken met overvolle gevangenen, wat niet kan worden gezegd van de Belgische penitentiaire inrichtingen. Toch blijkt er ook een overeenkomst te zijn tussen België en de Scandinavische landen. Ze hebben immers beiden te maken met een stijging van het totaal aantal gedetineerden en de ene al wat extremer dan de andere.

We hebben nu een globaal beeld geschetst over de algemene gedetineerdenpopulaties van België en Scandinavië, maar hoe verhouden de demografische gegevens zich onder deze gedetineerden? Kunnen hier ook verschillen en overeenkomsten worden aangegeven? Verder zal ik ook nagaan waarom bepaalde demografische kenmerken bijvoorbeeld meer voorkomen bij de gedetineerdenpopulatie dan in de algemene bevolking. Maar daar deze verklaringen geen deel uitmaken van de doelstellingen van deze Masterproef, zullen de verklaringen ook zeer summier zijn.

---

³²¹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 279.

³²² IBIDEM.

³²³ IBIDEM.

³²⁴ IBIDEM.

2.2 GESLACHT

Wanneer we een blik werpen op het geslacht van de Belgische gedetineerden, komt duidelijk naar voren dat de gedetineerdenpopulatie voornamelijk bestaat uit mannen. Slechts 4 % van de gevangenen in België zijn van het vrouwelijke geslacht³²⁵. Ook binnen de Scandinavische gevangnissen kunnen we voornamelijk mannelijke gedetineerden terugvinden. In het algemeen bestaat slechts 5 % tot 6 % van de gedetineerdenpopulatie uit vrouwen³²⁶. Wanneer we meer in detail gaan bekijken en Noorwegen, Zweden en Denemarken apart bestuderen, zien we dat deze cijfers nog steeds ongeveer gelijklopen met de Belgische situatie. In Denemarken bestond in 2004 slechts 4,6 % van de gevangenispopulatie uit vrouwen. In Noorwegen en Zweden lag dit cijfer in 2005 op 5,2 %³²⁷.

Uit deze cijfers blijkt dus dat vrouwen zowel ondervertegenwoordigd zijn binnen de Scandinavische als in de Belgische gevangnissen, maar zulke cijfers kunnen we in de meeste landen terugvinden³²⁸. Dat deze ondervertegenwoordiging van de vrouwen ondertussen geen grote ontdekking meer is, is reeds duidelijk. Het is dan ook een algemeen geweten feit geworden dat vrouwen over het algemeen minder criminele feiten plegen dan mannen³²⁹.

Maar ondanks het feit dat vrouwen slechts een klein percentage van de gevangenispopulatie vormen, moet er voor dit deel van de populatie ook cellen aanwezig zijn.

Zoals in het begin van deze Masterproef al werd aangegeven, raadt het CPT aan om mannen en vrouwen in aparte inrichtingen op te sluiten³³⁰. In België wordt deze afscheiding tussen de mannelijke en vrouwelijke gedetineerden ook volgehouden en worden de vrouwen in aparte inrichtingen of afdelingen opgesloten. Vandaag bieden acht inrichtingen (Antwerpen, Gent, Berkendael, Brugge, Lantin, Namen, Bergen en Hasselt) plaats voor het vrouwelijke aandeel van de Belgische gedetineerden³³¹. In de Scandinavische landen worden de vrouwelijke en mannelijke gedetineerden niet altijd apart opgesloten. Zo zagen we reeds het voorbeeld van de Deense gesloten gevangenis te Ringe, die zowel plaats biedt voor vrouwelijke als mannelijke gedetineerden³³².

---

³²⁵ DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 160.

³²⁶ H. VON HOFER, "Notes on crime and punishment in Sweden and Scandinavia", in UNAFEI, *Annual report for 1999 and resource material series no. 57*, 2001, 290.

³²⁷ R. WALMSLEY, "World female imprisonment list", *International centre for prison studies*, 2006, 5.

³²⁸ H. VON HOFER, "Notes on crime and punishment in Sweden and Scandinavia", in UNAFEI, *Annual report for 1999 and resource material series no. 57*, 2001, 290.

³²⁹ J. JUNGER-TAS, "Het raadsel van de vrouwencriminaliteit", in A. FULDAUER e.a. (eds.) *Gevangen vrouwen. Over criminaliteit en detentie*, Amsterdam, Nemesis essays, 1995, 34.

³³⁰ CPT, "10th General Report on the CPT's activities covering the period 1 January to 31 December 1999", 2000, 14.

³³¹ DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 160.

³³² F. JANSSENS, *Enkele woorden over het Scandinavische gevangenismodel*, onuitg., 1.

2.3 LEEFTIJD

2.3.1 BELGIË

Op vlak van leeftijd blijkt de Belgische gevangenisbevolking ook niet over veel diversiteit te beschikken. Met zo'n 75 % gedetineerden die jonger zijn dan 40 jaar, kennen de Belgische gevangenis een zeer jonge bevolking. De meeste gedetineerden hebben er een leeftijd die schommelt tussen de 30 en de 40 jaar³³³, daarenboven zijn het aantal gedetineerden die ouder zijn dan 50 jaar zeer schaars, wat voor het lage gemiddelde van 34 jaar zorgt³³⁴.

2.3.2 SCANDINAVIË

Binnen de Scandinavische gevangenis zien we hetzelfde patroon terug en hebben de meeste gedetineerden een vrij jonge leeftijd. In Zweden ligt de gemiddelde leeftijd op 35 jaar³³⁵. In Denemarken is dit 32 jaar en in Noorwegen zijn de gedetineerden gemiddeld 34,5 jaar³³⁶. Ook wanneer we de leeftijdsspreiding meer in detail gaan bekijken, zien we dat hier de leeftijd gelijk loopt met de leeftijd van de Belgische gedetineerden. De meeste gedetineerden binnen de gevangenis van Noorwegen, Zweden en Denemarken bevinden zich binnen de leeftijdscategorie van 30 tot 40 jaar³³⁷.

2.3.3 JONGE CRIMINELEN?

Dat de gevangenis voornamelijk worden bezet door gedetineerden met een vrij jonge leeftijd kunnen we in verschillende landen terugvinden³³⁸. Criminaliteit en leeftijd worden dan ook vaak met elkaar in verband gebracht, dit verband duidt aan dat crimineel gedrag voornamelijk voorkomt op een jonge leeftijd en een piek kent tussen 18 en 25 jaar³³⁹. Het is voornamelijk op deze leeftijd dat jongvolwassenen een zeer woelige periode ondergaan die wordt gekenmerkt door heel wat psychologische veranderingen. De jongvolwassene is immers op zoek naar zijn identiteit, en experimenteert met verschillende sociale rollen³⁴⁰.

---

³³³ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 43.

³³⁴ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 24.

³³⁵ SWEDISH PRISON AND PROBATION SERVICE, "Basic facts", *Kriminalvården* 2008, 17.

³³⁶ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 52.

³³⁷ IDEM, 43.

³³⁸ IDEM, 43 – 44.

³³⁹ D.M. BLONIGEN, "Explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on personality", *Clinical Psychology review* 2010, 90.

³⁴⁰ IBIDEM.

Deze chaotische context kan een verklarende factor zijn in de link tussen leeftijd en criminaliteit³⁴¹. Het feit dat deze levensfase zich op een vrij jonge leeftijd voortdoet, kan mogelijks verduidelijken waarom er zoveel jonge gedetineerden in de gevangenissen zitten.

2.4 NATIONALITEIT

2.4.1 BELGIË

Binnen de Belgische gevangenissen blijkt er een sterke vertegenwoordiging te zijn van gevangenen die geen Belgische nationaliteit hebben. Deze sterke vertegenwoordiging is er niet zomaar gekomen, maar is een proces dat al enkele tientallen jaren in stijgende lijn loopt³⁴². Zo kende de Belgische gevangenissen in 1980 een percentage van 25 % van gedetineerden die een nationaliteit hadden die afweek van de Belgische nationaliteit³⁴³. In de jaren 1990 bestond de Belgische gevangenispopulatie voor zo'n 40 % uit gedetineerden die niet beschikten over de Belgische nationaliteit³⁴⁴. In 2004 was dit aantal al opgelopen naar 44 %³⁴⁵. Zes jaar later, in 2010 bleek het aantal licht gedaald te zijn en beschikte 42,7 % van de Belgische gevangenispopulatie niet over de Belgische nationaliteit³⁴⁶.

Deze specifieke groep van niet-Belgische gedetineerden bestaat voornamelijk uit gevangenen die de Marokkaanse nationaliteit hebben³⁴⁷. Deze Marokkaanse groep wordt gevolgd door de Algerijnen en de Roemenen. Daarnaast vinden we nog verschillende kleine subgroepjes terug van Fransmannen, Nederlanders, Italianen, Turken, Congolezen en inwoners van de ex-Joegoslavische landen³⁴⁸.

2.4.2 SCANDINAVIË

Wanneer we de Scandinavische gevangenissen gaan bestuderen, kunnen we terugvinden dat ook in deze gevangenissen heel wat gedetineerden zitten die niet over de Zweedse, Deense of Noorse nationaliteit beschikken. Toch zijn deze cijfers niet echt te vergelijken met de Belgische situatie. Zo beschikte in 2009 slechts 21,8 % van de Deense gedetineerden niet over de Deense nationaliteit³⁴⁹.

---

³⁴¹ D.M. BLONIGEN, "Explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on personality", *Clinical Psychology review* 2010, 90.

³⁴² E. MAES en V. SCHEIRS, "De Belgische gevangenispopulatie in cijfers", in T. DAEMS e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 105.

³⁴³ S. SNACKEN, "Belgium", in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 135.

³⁴⁴ IDEM, 132.

³⁴⁵ IBIDEM.

³⁴⁶ DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 161.

³⁴⁷ S. SNACKEN, "Belgium", in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 135.

³⁴⁸ DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 161.

³⁴⁹ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 55.

In Noorwegen was dit 27,8 % en in Zweden was dit 22 % van de gedetineerden³⁵⁰. In deze cijfers wordt er ook een onderscheid gemaakt tussen de Scandinavische gedetineerden en de gedetineerden die niet van Scandinavische afkomst zijn. Dit zijn vrij lage percentages, slechts 15 % van de totale gevangenispopulatie in Zweden is afkomstig van een ander Scandinavisch land. In Noorwegen ligt dit cijfer tussen de 6 % en 7 %, terwijl dit in Denemarken slechts 3 % is.

Vervolgens kennen de Scandinavische gevangenen net zoals de Belgische gevangenen een sterke stijging van de vreemdelingenpopulatie. Een piek tekent zich af tussen 1995 en 2005³⁵¹. Zo had slechts 14 % van de gedetineerden in de Zweedse gevangenen, in 1995 geen Zweedse nationaliteit. In 2005 steeg dit aantal al snel naar 22 %³⁵².

In de volgende paragraaf zal verder worden ingegaan op de oververtegenwoordiging van vreemdelingen in de gevangenen en zullen ook de verschillen tussen de Belgische en de Scandinavische gevangenen bestudeerd worden.

2.4.3 DE CRIMINELE IMMIGRANT?

Hoe komt het dat er steeds meer gedetineerden zijn met een buitenlandse nationaliteit? De globalisering kan een belangrijke invloed hebben gehad op de groeiende etnische diversiteit in de gevangenen³⁵³. Het openzetten van de nationale grenzen heeft immers gezorgd voor een grotere mobiliteit van het personenverkeer, waardoor we gemakkelijk van de ene kant van de wereld naar de andere kant kunnen reizen³⁵⁴. Samen met deze grotere mobiliteit van personen worden vaak ook vragen gesteld over de criminele natuur van de nieuwkomers³⁵⁵. Criminaliteit van mensen met een buitenlandse afkomst wordt immers vaak gelinkt met hun culturele achtergrond of met de mate waarin zij zich integreren³⁵⁶. Is dit een verband waar we ons aan kunnen blijven vasthouden? Is het niet zo dat allochtonen sneller opvallen, waardoor hun criminele feiten sneller aan het daglicht zullen komen dan die van autochtonen?

---

³⁵⁰ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 55.

³⁵¹ A. STORGAARD, “Denmark”, in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 217.

³⁵² A.K. JOHNSON, “Sweden”, in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 787.

³⁵³ W.A. MOODY, e.a., “Current trends and problems of prisoners, and measures for effective treatment”, *resource material series no. 57.*, 416.

³⁵⁴ RAAD VOOR MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING, *Migratiepolitiek voor een open samenleving*, Den Haag, Textcetera, 5.

³⁵⁵ K.F. AAS, *Globalization & crime*, Londen, Sage publications, 2007, 77.

³⁵⁶ IDEM, 91.

Ook stellen verschillende studies vast dat de allochtone bevolking aan meer politiecontrole wordt onderworpen dan de autochtonen, en meer controle, betekent logischerwijze ook dat meer criminele feiten aan het licht komen³⁵⁷. Dit kan verklaren waarom er zoveel allochtonen in onze gevangenissen zitten.

Een volgende vraag die wordt gesteld bij het vreemdelingen vraagstuk is hoe we de verschillen tussen de Scandinavische en de Belgische gevangenissen kunnen verklaren. De Scandinavische gevangenissen kennen immers een veel kleiner aantal buitenlandse gedetineerden dan de Belgische gevangenissen. De werking van de welvaartsstaat in de Scandinavische landen kan een verklaring bieden voor dit verschil. De Scandinavische welvaartsstaat heeft een universeel karakter, wat wil zeggen dat de basisvoorzieningen voor iedereen beschikbaar moeten zijn³⁵⁸. De allochtone bevolking zou dus ook moeten kunnen rekenen op de voordelen en de hulp van de welvaartsstaat, wat er voor zou kunnen zorgen dat zij minder geneigd zullen zijn om terug te vallen op criminele activiteiten. Ze moeten immers niet grijpen naar afwijkende gedragingen om bijvoorbeeld economische aspiraties te verwezenlijken³⁵⁹.

Vervolgens zijn de attitudes ten opzichte van mensen met een buitenlandse afkomst in de Scandinavische landen veel positiever dan in andere Westerse landen³⁶⁰, wat ook een effect heeft op het criminaliteitsniveau van deze buitenlandse groep. De meer tolerante attitudes binnen de Scandinavische landen hebben immers gezorgd voor een minder restrictief beleid ten opzichte van allochtone mensen³⁶¹, wat ervoor zorgt dat zij aan minder controle zullen worden onderworpen.

Toch blijkt er zich een omkering voor te doen. De welvaartsstaat blijkt steeds meer op de helling te staan en het wordt moeilijker en moeilijker om ook echt iedereen te laten genieten van de voordelen van de welvaartsstaat. Zo moeten de allochtonen in Denemarken bijvoorbeeld reeds een bepaalde tijd in het land aanwezig zijn vooraleer ze kunnen genieten van de voordelen van de welvaartsstaat³⁶². Verder blijken ook de tolerantieniveaus ten opzichte van de allochtone bevolking sterk te verlagen, wat een strenger beleid voor de vreemdelingen kan betekenen³⁶³.

Deze laatste elementen zouden er volgens mij voor kunnen zorgen dat het aandeel buitenlandse gedetineerden in de Scandinavische gevangenissen enkel maar in stijgende lijn zal toenemen.

---

³⁵⁷ A. STORGAARD, "Denmark", in A.M. VAN KALMTHOUT e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 218 - 219.

³⁵⁸ T.M. ANDERSEN, "Challenges to the Scandinavian welfare model", *European journal of political economy* 2004, 745.

³⁵⁹ R.K. Merton, *Social theory and social structure*, New York, The Free Press, 1968, 195.

³⁶⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 284.

³⁶¹ IBIDEM.

³⁶² T.M. ANDERSEN, "Challenges to the Scandinavian welfare model", *European journal of political economy* 2004, 748.

³⁶³ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 284.

2.5 BURGERLIJKE STAAT

2.5.1 BELGIË

In vergelijking met de Belgische algemene bevolking, is er maar een zeer klein aantal gedetineerden gehuwd. Slechts 11 % van de gedetineerden blijkt getrouwd te zijn, in vergelijking met 58,1 % in de algemene Belgische bevolking³⁶⁴. Dit lage cijfer van gehuwde gedetineerden zouden we kunnen toeschrijven aan het feit dat we een zeer jonge gevangenispopulatie kennen, maar wanneer de leeftijdscategorie van 25 jaar tot 49 jaar in de algemene bevolking wordt bekeken, zien we dat hier 22,5 % niet is gehuwd, terwijl dit 63,6 % is voor de gedetineerdenpopulatie³⁶⁵. Daarnaast blijkt het aantal scheidingen ook hoger te liggen bij de gedetineerden. 13,5 % van de totale gevangenispopulatie bleek gescheiden te zijn, terwijl dit slechts 6,5 % was voor de algemene Belgische bevolking³⁶⁶.

De meerderheid van de Belgische gedetineerden blijkt dus niet gehuwd te zijn, maar dit wil niet meteen zeggen dat zij ook geen partner hebben. In het rapport ‘de gemeenschap achter tralies’ bleek immers dat 58,5 % van de steekproef een partner had³⁶⁷. Volgens dit rapport was dit nog steeds een laag cijfer, aangezien 67,9 % van de Belgen tussen 25 en 49 jaar gehuwd bleek te zijn³⁶⁸.

Voorts bleek uit het onderzoek ‘de gemeenschap achter tralies’ dat ongeveer de helft van de steekproef ook kinderen had. 83 % van de gedetineerden vertelden dat het ging over hun eigen kinderen, 6 % zorgde ook voor andere kinderen en 11 % had zowel eigen kinderen als kinderen van iemand anders. De gedetineerde woonde niet altijd samen met zijn kinderen voor zijn detentie, dit gold slechts in 48,8 % van de gevallen³⁶⁹.

2.5.2 SCANDINAVIË

Cijfers over de burgerlijke staat van de gedetineerden in de Scandinavische landen waren iets moeilijker te verzamelen. Zo werden geen gegevens teruggevonden over de Noorse gedetineerden en zijn de cijfers over de Deense en de Zweedse gedetineerden erg beperkt. Uit een internationaal onderzoek bleek dat 40,9 % van de gedetineerden in Denemarken het leven deelde met een partner³⁷⁰.

---

³⁶⁴ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 28.

³⁶⁵ IBIDEM.

³⁶⁶ IBIDEM.

³⁶⁷ IBIDEM.

³⁶⁸ IBIDEM.

³⁶⁹ IBIDEM.

³⁷⁰ K. DRENKAHN, *Long-term imprisonment and human rights. Findings of an international study*, onuitg., afdeling Criminologie universiteit Greifswald, 2009, 7.

Helaas werd hier niet duidelijk het onderscheid gemaakt tussen een huwelijksverbond of een relatie, wat het moeilijk maakt om deze gegevens juist te interpreteren. Ook voor de Zweedse gedetineerden geldt dezelfde problematiek en werd gevonden dat 41,3 % zich bevond in een of andere relatie³⁷¹. In vergelijking met de algemene bevolking, is dit aandeel vrijgezelle mannen in de gevangenis zeer groot, dit wordt duidelijk wanneer we kijken naar de Zweedse mannen tussen 30 en 34 jaar. Maar liefst 71 % van deze groep is getrouwd of woont samen met een partner³⁷².

Vervolgens werd ook bestudeerd of de gedetineerden kinderen hadden. In Denemarken had net zoals in België iets meer dan de helft kinderen³⁷³. In Zweden was dit 60,9 %³⁷⁴. Ook hier werd niet duidelijk gemaakt of het de eigen kinderen waren of kinderen van iemand anders.

Of deze cijfers veralgemeend kunnen worden naar de algemene Scandinavische gedetineerdenpopulatie is twijfelachtig. De steekproef die werd getrokken in de betrokken studie bestudeerde 36 gevangenisstraffen in 11 verschillende landen. Dit zorgde voor een steekproef van 1.101 gedetineerden, waarvan er 90 uit de Deense gevangenisstraffen kwamen en 64 uit de Zweedse gevangenisstraffen³⁷⁵. Dit is een zeer kleine populatie om algemene uitspraken te doen. Daarnaast werd in deze studie ook de focus gelegd op langgestraften, waardoor een specifieke groep buiten schot werd gelaten³⁷⁶.

Toch kunnen bovenstaande gegevens een ruwe schets zijn van de burgerlijke staat van de Scandinavische gedetineerden. Deze cijfers konden immers worden vergeleken met gegevens uit een ander Scandinavisch land, namelijk Finland. Dit land werd in deze studie buiten schot gelaten, maar daar er zo weinig cijfermatig materiaal bestaat met betrekking tot de huwelijksstatus van de Scandinavische gedetineerden, werden de gegevens van de Finse gedetineerden toch gebruikt voor dit onderdeel.

---

³⁷¹ K. DRENKHAHN, *Long-term imprisonment and human rights. Findings of an international study*, onuitg., afdeling Criminologie universiteit Greifswald, 2009, 7.

³⁷² STATISTICS SWEDEN, *Women and men in Sweden 2010. Facts and figures*, Örebro, Statistics Sweden, Population Statistics Unit, 2010, 13.

³⁷³ K. DRENKHAHN, *Long-term imprisonment and human rights. Findings of an international study*, onuitg., afdeling Criminologie universiteit Greifswald, 2009, 7.

³⁷⁴ IBIDEM.

³⁷⁵ IDEM, 6.

³⁷⁶ IDEM, 5.

Uit deze Finse studie kwam ook een hoog aantal ongehuwde mannen naar voren. Maar liefst 53,1 % van de gedetineerden gaf immers aan niet getrouwd te zijn. Ook hier werd er geen duidelijk onderscheid gemaakt tussen de gedetineerden die waren getrouwd of gedetineerden die een relatie hadden maar niet waren getrouwd³⁷⁷.

Er werd hier dus een vergelijkbaar beeld gevonden over de huwelijksstatus van de gedetineerden, wat doet vermoeden dat bovenstaande gegevens wel een projectie kunnen zijn van de reële huwelijksstatus van de Scandinavische gedetineerden.

2.5.3 DE RELATIE TUSSEN CRIMINEEL GEDRAG EN DE HUWELIJKSSTATUS NADER BEKEKEN

De huwelijksstatus van de gedetineerden, zowel in Scandinavië als in België blijkt dus geen erg romantisch beeld te hebben, op welke argumenten kunnen we steunen om dit te verklaren?

Vanuit de desistance theorieën wordt gesteld dat het huwelijk een afnemend effect kan hebben op de criminele carrière van een persoon. Het huwelijk is immers een normconform verband wat leidt tot een vorm van stabiliteit in het leven van de huwelijkspartners³⁷⁸. Deze stabiliteit willen de partners niet op het spel zetten voor het plegen van criminele feiten³⁷⁹. Maar het huwelijk is geen onafhankelijke factor binnen het desistanceproces. Zo is veel ook afhankelijk van de kwaliteit van het huwelijk en het gedrag van de partner. Wanneer deze laatste zich bijvoorbeeld ook bezighoudt met deviante gedragingen, kan het crimineel gedrag immers worden verder gezet of gestimuleerd³⁸⁰. Deze verklaring van een desisterende dader kunnen we ook toepassen op gedetineerden. Zoals blijkt uit bovenstaande cijfers hebben de meeste gedetineerden het positieve effect van een huwelijk immers nog niet kunnen ervaren, waardoor hun crimineel patroon niet onderbroken kon worden. De criminele gedragingen werden verder gezet, wat uiteindelijk heeft geleid tot een gevangenisstraf. Maar daarnaast kunnen nog andere verklaringen worden aangewend die liggen in de voorkeuren en de mogelijkheden van gedetineerden om een huwelijk aan te gaan.

Zoals hierboven reeds werd vermeld zijn het voornamelijk mannen tussen 30 en 40 jaar die de gedetineerdenpopulatie vormgeven³⁸¹, dit wil zeggen dat deze gedetineerden al zeer vroeg in hun leven in contact zijn gekomen met het strafrecht, wat dan ook een belangrijke invloed heeft op de huwelijkskansen van de gedetineerden.

---

³⁷⁷ M. JOUKAMAA, "The mortality of released Finnish prisoners; a 7 year follow-up study of the WATTU project", *Forensic science international* 1998, 17.

³⁷⁸ J.H. LAUB en R.F. SAMPSON, "Understanding desistance from crime", *Crime and Justice* 2001, 17 – 18.

³⁷⁹ M. VAN SCHELLEN, A. POORTMAN en P. NIEUWBEERTA, "Partners in crime? De invloed van crimineel gedrag op huwelijkskansen en partnerselectie", *Mens en maatschappij* 2010, 109.

³⁸⁰ J.H. LAUB, D.S. NAGIN en R.J. SAMPSON, "Trajectories of change in criminal offending: good marriages and the desistance process", *American sociological review* 1998, 234.

³⁸¹ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 43.

Mannen in de algemene (Belgische) bevolking stappen gemiddeld op 31 jarige leeftijd in het huwelijksbootje³⁸², wat tot gevolg kan hebben dat de jonge gedetineerden deze specifieke levensfase missen omdat zij hem moeten doorbrengen in de gevangenis. De zoektocht naar een geschikte partner wordt dus tijdelijk uitgesteld, wat betekent dat de gedetineerden minder mogelijkheden hebben om een (huwelijks)partner te vinden³⁸³. Dit heeft een belangrijk effect na het moment van de straf. De gedetineerde komt immers op een oudere leeftijd terug op de huwelijksmarkt, wat het vinden van een partner kan bemoeilijken.

Vervolgens zijn personen met een criminele achtergrond vaak ook minder aantrekkelijke personen om een relatie mee te beginnen, wat ook weer de mogelijkheden op een huwelijk vermindert³⁸⁴. Een crimineel verleden kan immers ook zijn sporen achterlaten in de toekomst met bijvoorbeeld povere kansen op de arbeidsmarkt en een twijfelachtige economische positie³⁸⁵. Daarnaast kunnen bepaalde elementen die belangrijk zijn binnen een relatie niet altijd worden teruggevonden in het gedrag van een crimineel persoon, zoals bijvoorbeeld empathie, betrouwbaarheid en zelfopoffering³⁸⁶. Verder heeft een crimineel persoon weinig toekomstperspectief en is hij enkel bezig met hetgeen zich in het heden afspeelt³⁸⁷. Deze laatste attitudes kunnen ook maken dat een crimineel minder vaak geneigd is om zich te binden met een huwelijkscontract, hij heeft weinig zelfcontrole en is vaak ook nog niet bereid om de verantwoordelijkheden op te nemen die samengaan met een huwelijk³⁸⁸. Het crimineel gedrag van personen wordt dan ook vaak bestempeld als een kenmerk van onvolwassenheid, wat maakt dat die persoon nog niet klaar is om zich over te geven aan een huwelijk³⁸⁹.

2.6 OPLEIDINGSNIVEAU

2.6.1 BELGIË

Dat er binnen de gevangenispopulatie een lagere scholingsgraad is, werd al meerdere malen aangetoond³⁹⁰. Onze Belgische gevangenis ontsnappen ook niet aan deze problematiek, want wanneer we het opleidingsniveau van de Belgische gedetineerden gaan bekijken, zien we inderdaad een zeer vertekend beeld. Binnen de gevangenispopulatie kunnen we in vergelijking met de algemene Belgische bevolking immers heel wat meer personen terugvinden die laaggeschoold zijn.

---

³⁸² M. CORIJN, A.K. SODERMANS en S. VANASSCHE, “Zijn jongeren in Vlaanderen van plan om te huwen (en te scheiden)?”, *Studiedienst van de Vlaamse regering* 2011, 3.

³⁸³ M. VAN SCHELLEN, A. POORTMAN en P. NIEUWBEERTA, “Partners in crime? De invloed van crimineel gedrag op huwelijkskansen en partnerselectie”, *Mens en maatschappij* 2010, 123.

³⁸⁴ *IBIDEM.*

³⁸⁵ *IDEM*, 112.

³⁸⁶ *IBIDEM.*

³⁸⁷ *IBIDEM.*

³⁸⁸ *IBIDEM.*

³⁸⁹ *IBIDEM.*

³⁹⁰ T. SKAROHAMAR, “Inmates’ social background and living conditions”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 46.

Dit wordt ook bevestigd in het onderzoek ‘de gemeenschap achter tralies’. Uit dit onderzoek bleek 53,1 % van de gedetineerden laaggeschoold te zijn, wat betekent dat de gedetineerden ten hoogste het diploma lager secundair onderwijs hadden behaald. Uit deze 53,1 % was slechts 18,2 % in het bezit van een diploma lager secundair onderwijs en behaalde 28,8 % slechts het diploma lager onderwijs. 6,1 % had geen of onvolledig lager onderwijs genoten³⁹¹. Uit de overige groep gedetineerden die niet worden beschouwd als laaggeschoold heeft 36,4 % het diploma hoger secundair onderwijs en 10,5 % heeft hoger onderwijs gevolgd³⁹².

Vervolgens bleek dat de gedetineerden ook vaak afstudeerden in lagere studierichtingen. De meeste diploma’s die de gedetineerden behaalden, werden voornamelijk behaald in het technisch en het beroepsonderwijs³⁹³.

2.6.2 SCANDINAVIË

Na een studie van de Scandinavische gedetineerden, wordt duidelijk dat ook hier de gedetineerden een lagere scholingsgraad hebben. Zo bleek in Noorwegen 45 % van de gedetineerden enkel lager secundair onderwijs te hebben gevolgd³⁹⁴. Dat dit in duidelijk contrast staat met de algemene bevolking in Noorwegen is vrij duidelijk wanneer we zien dat er hier slechts 20 % enkel een diploma lager secundair onderwijs heeft³⁹⁵.

De gedetineerden in de andere Scandinavische landen kennen over het algemeen ook een lagere scholingsgraad. Zo was het diploma lager secundair onderwijs voor 33,9 % van de Deense gedetineerden het hoogst behaalde diploma³⁹⁶. Daarnaast had een percentage van 11,5 % van de gedetineerden in Denemarken geen enkele scholing vervolledigd³⁹⁷. Dit is niet uniek voor Denemarken en Noorwegen, want ook de gedetineerden in de Zweedse gevangenissen kennen een lagere scholingsgraad³⁹⁸. Voor 45 % van de gedetineerden was het diploma lager secundair onderwijs het hoogst behaalde diploma en kon 11 % van de gedetineerden geen enkel diploma voorleggen³⁹⁹.

---

³⁹¹ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 26.

³⁹² IBIDEM.

³⁹³ IDEM, 27.

³⁹⁴ T. SKAROHAMAR, “Inmates’ social background and living conditions”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 46.

³⁹⁵ K.M. HAAGENSEN, *Nordic statistical yearbook 2011*, Kopenhagen, Norden, 2011, 76.

³⁹⁶ E.S. BALDURSSON, e.a., “The prison population”, in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 146.

³⁹⁷ P. KOUDAHL, “Denmark”, in A. DISETH, H. GUNNLAUGSSON, A.L. GUSTAVSSON, L. KOSKI, P. KOUDAHL, B. RAGNARSSON en S. SAMUELSSON, (eds.) *Prisoners’ educational backgrounds, preferences and motivation*, Denemarken, Temanord, 2009, 45.

³⁹⁸ A.L. GUSTAVSSON en S. SAMUELSSON, “Sweden”, in A. DISETH, H. GUNNLAUGSSON, A.L. GUSTAVSSON, L. KOSKI, P. KOUDAHL, B. RAGNARSSON en S. SAMUELSSON, (eds.) *Prisoners’ educational backgrounds, preferences and motivation*, Denemarken, Temanord, 2009, 156.

³⁹⁹ IDEM, 157.

Vooraleer wordt overgegaan tot de verklaring van deze gegevens, wordt de positie op de arbeidsmarkt van de Belgische en de Scandinavische gedetineerden besproken om vervolgens beide aspecten te voorzien van een verduidelijking.

2.7 POSITIE OP DE ARBEIDSMARKT

2.7.1 BELGIË

Het opleidingsniveau weerspiegelt zich vaak in de plaats op de arbeidsmarkt. Dit blijkt ook uit de werksituatie vóór de detentie. De Belgische gedetineerdenpopulatie kenmerkt zich door een groot werkloosheidscijfer tijdens de periode voor de detentie. Zo bleek uit het onderzoek ‘de gemeenschap achter tralies’ dat zo’n 30 % van de gedetineerden werkloos was voor het moment van de detentie⁴⁰⁰. Het werkloosheidscijfer wordt nog problematischer wanneer de leeftijdscategorie van 25 tot en met 49 jaar wordt belicht. Maar liefst 52,2 % van deze groep gedetineerden zou werkloos zijn geweest voor het moment van zijn detentie⁴⁰¹.

Deze hoge werkloosheidscijfers kunnen niet echt worden verklaard door een economische crisis of een moeilijke arbeidsmarkt, aangezien 72,9 % van de algemene Belgische bevolking niet met deze werkloosheidsproblematiek te kampen heeft⁴⁰².

Dat deze cijfers zeer hoog zijn, kunnen we niet ontkennen, maar toch wil dit niet zeggen dat elke gedetineerde permanent werkloos was voor zijn detentie. Zo bleek uit het onderzoek ‘de gemeenschap achter tralies’ ook dat de gedetineerden vaak werken via interim kantoren en dat hun tewerkstellingssituatie snel kan veranderen en varieert van week tot week⁴⁰³.

2.7.2 SCANDINAVIË

Ook binnen de Scandinavische gevangenen heerst er een groot werkloosheidscijfer en kunnen we cijfers terugvinden die sterk vergelijkbaar zijn met onze Belgische gegevens. Zo kon in de gevangenen van Noorwegen slechts 33 % van de gedetineerden aangeven dat zij ergens waren tewerkgesteld op het moment voor hun detentie⁴⁰⁴.

---

⁴⁰⁰ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 27.

⁴⁰¹ IBIDEM.

⁴⁰² STUDIEDIENST VAN DE VLAAMSE REGERING, *Vlaamse regionale indicatoren, VRIND 2011*, Brussel, Josée lemaître, administrateur-generaal, 2011, 87.

⁴⁰³ M. VAN HAEGENDOREN, S. LENAERS en E. VALGAEREN, *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 28.

⁴⁰⁴ T. SKAROHAMAR, “Inmates’ social background and living conditions”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 46.

Ook in Denemarken en in Zweden worden ongeveer dezelfde werkloosheidscijfers aangegeven en was telkens zo'n 30 % van de gedetineerdenpopulatie werkloos op het moment voor de detentie⁴⁰⁵.

2.7.3 OPLEIDING, WERK, CRIMINALITEIT EN HUN INTERACTIE

Welke argumenten kunnen worden aangewend om bovenstaande opleidings- en tewerkstellingsproblematieken te verhelderen? De literatuur brengt hiervoor verschillende verklaringen naar voor. Zo wordt gesteld dat zij die een hoge scholing hebben genoten, minder geneigd zullen zijn om criminaliteit te plegen, aangezien dit een hogere kost met zich meedraagt. Wanneer je wordt gestraft voor een crimineel feit, betekent dit immers dat je een tijdje uit de arbeidsmarkt wordt gehaald, wat een verlies aan loon inhoudt⁴⁰⁶. Daarnaast kan een degelijke educatie bijdragen tot de ontwikkeling van normconforme attitudes en gedragingen. Studenten leren geduldig te zijn en hebben vaak ook een klaarder toekomstperspectief, wat hun toelaat om de gevolgen van criminele gedragingen te voorspellen, dit verlaagt de kans op criminaliteit⁴⁰⁷.

Vervolgens heeft het hebben van werk ook een preventief effect op criminaliteit. De dag wordt op een gestructureerde manier ingevuld, waardoor er simpelweg ook minder tijd is om criminaliteit te plegen⁴⁰⁸. Maar daarnaast denk ik ook dat het belangrijk is dat de werkende mens vaak wordt omringd door normconforme personen, waardoor zijn sociale netwerk niet overwegend bestaat uit mensen met criminele neigingen. Daardoor zal men ook meer geneigd zijn om zich normconform te gedragen.

De straintheorie van Merton helpt ook verklaren waarom er voornamelijk gedetineerden in de gevangenis zitten met een lagere scholing én een sombere arbeidspositie. Het opleidingsniveau wordt vaak weerspiegeld in de plaats op de arbeidsmarkt, een lagere scholing kan er dan bijvoorbeeld voor zorgen dat men hierdoor in een lagere looncategorie komt. Criminaliteit kan dan een innovatief copingmechanisme⁴⁰⁹ zijn om grotere economische aspiraties waar te maken⁴¹⁰.

---

⁴⁰⁵ E.S. BALDURSSON, e.a., "The prison population", in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 146.

⁴⁰⁶ L. LOCHNER en E. MORETTI, "The effect of education on crime: evidence from prison inmates, arrests and self-reports", *American economic review* 2003, 158.

⁴⁰⁷ L. LOCHNER, "Education and crime", *International Encyclopedia of Education* 2007, 240.

⁴⁰⁸ J. VAN ERP, V. VAN DER GEEST, W. HUISMAN en J. VERBRUGGEN, "Criminaliteit en werk, een veelzijdig verband", *Tijdschrift voor Criminologie* 2011, 77.

⁴⁰⁹ R.K. Merton, *Social theory and social structure*, New York, The Free Press, 1968, 195.

⁴¹⁰ J. VAN ERP, V. VAN DER GEEST, W. HUISMAN en J. VERBRUGGEN, "Criminaliteit en werk, een veelzijdig verband", *Tijdschrift voor Criminologie* 2011, 77.

2.8 MISDRIJFPROFIEL

In deze vergelijking tussen de Scandinavische en de Belgische gedetineerden wordt ook het misdrijfprofiel van beide groepen bestudeerd. Kunnen we hier verschillen of overeenkomsten terugvinden?

2.8.1 BELGIË

Wanneer het misdrijfprofiel van de Belgische gedetineerden onder de loep wordt gelegd, zien we dat de misdrijfcategorie ‘diefstal met geweld’ het meest frequent voorkomt binnen deze groep. Maar liefst 35,8 % van de totale gedetineerdenpopulatie kreeg omwille van dit misdrijf een celstraf opgelegd⁴¹¹. Dit delicttype wordt opgevolgd door de drugsmisdrijven en de diefstallen zonder geweld, het gaat hier respectievelijk om 28,7 % en 27,7 %⁴¹². Vervolgens worden de Belgen ook zeer frequent veroordeeld omwille van bedrieglijke vermogenscriminaliteit (16,4 %), opzettelijke slagen (14,5 %), verkrachting of aanranding van de eerbaarheid (14,2 %) en doodslag (12,7 %). Als laatste kunnen er ook veel misdrijven worden onderscheiden die te maken hebben met een inbreuk op vlak van verkeer (12,5 %).

2.8.2 SCANDINAVIË

Het misdrijfprofiel van de Scandinavische gedetineerden ziet er lichtjes anders uit dan dat van de Belgische gedetineerden. Zo was in België diefstal met geweld het meest voorkomende misdrijf in de gevangnissen⁴¹³, in de Scandinavische landen ziet dit beeld er iets anders uit. In de Deense gevangnissen is slechts 11 % veroordeeld omwille van een diefstal met geweld⁴¹⁴. In Noorwegen is dit maar 6 %⁴¹⁵, terwijl in Zweden slechts 9 % van de gedetineerden een diefstal met geweld heeft gepleegd⁴¹⁶.

---

⁴¹¹ E. MAES, “Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980 – 1998)”, *Panopticon* 2002, 344.

⁴¹² IBIDEM.

⁴¹³ IBIDEM.

⁴¹⁴ R. KRISTOFFERSEN, “Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008”, Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63.

⁴¹⁵ IDEM, 66.

⁴¹⁶ IDEM, 67.

Een volgend verschil met de Belgische gedetineerden is het groot aantal diefstallen zonder geweld die deze gedetineerden hebben gepleegd. In Denemarken werd slechts 10 % van de gedetineerden veroordeeld omwille van een diefstal⁴¹⁷, in Noorwegen was dit 9 %⁴¹⁸ en in Zweden had slechts 7 % van de gedetineerden een diefstal gepleegd⁴¹⁹. In de Belgische gevangenissen lag dit percentage op 27,7 %⁴²⁰.

Vervolgens kunnen onder de Scandinavische gedetineerdenpopulatie voornamelijk drugsgerelateerde misdrijven en geweldsmisdrijven worden aangewezen. In Denemarken staan deze laatste misdrijven zelfs op de eerste plaats in de lijst van belangrijkste misdrijfcategorieën, 25 % van de gedetineerdenpopulatie werd er veroordeeld omwille van een geweldsmisdrijf⁴²¹. Met 24 % volgen de drugsgerelateerde misdrijven deze eerste plaats al snel op⁴²².

De situatie in de Noorse gevangenissen is niet zo erg verschillend van die in Denemarken. Geweldsmisdrijven en drugs misdrijven komen ook hier het meest frequent voor, maar er is een klein verschil in de percentages. De misdrijven die een inbreuk vormden op de drugswetgeving kwamen hier met 30 % op de eerste plaats⁴²³. Daarnaast had slechts 16 % van de gedetineerden een geweldsdelict gepleegd, wat een verschil is met de Deense percentages⁴²⁴. In Zweden kunnen we een soortgelijke verdeling terugvinden. In 30 % van de gevallen ging het om een drugs misdrijf en in 17 % van de gevallen werd een geweldsdelict gepleegd⁴²⁵.

De hoge plaats die de geweldsmisdrijven in de Deense ranglijst inneemt kan worden verklaard door legislatieve keuzes die werden gemaakt in de jaren 1990. Wanneer criminaliteit uitsluitend wordt gepleegd ten opzichte van een persoon, wordt dit gezien als een zeer ernstig delict. Om deze reden worden deze delicten dan ook prioritair gesteld boven criminele activiteiten die niet specifiek gericht zijn op een individu⁴²⁶.

---

⁴¹⁷ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63.

⁴¹⁸ IDEM 66.

⁴¹⁹ IDEM, 67.

⁴²⁰ E. MAES, "Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980 – 1998)", *Panopticon* 2002, 344.

⁴²¹ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63.

⁴²² IBIDEM.

⁴²³ IDEM, 66.

⁴²⁴ IBIDEM.

⁴²⁵ IDEM, 67.

⁴²⁶ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 43.

De overheid wilde duidelijk maken dat geweld ten opzichte van een individu absoluut niet getolereerd wordt, waarop deze overheid besloot om wetten in te voeren die langere en strengere straffen introduceerde voor misdrijven die in een gewelddadig kader werden geplaatst⁴²⁷.

In Zweden en Noorwegen kunnen ook een hoog aantal geweldsmisdrijven worden teruggevonden, wat mogelijk kan worden verklaard door de penale ommekeer die werd gemaakt in de jaren 1990. Zoals eerder vermeld, moest het criminologisch onderzoek in deze periode aan belang inboeten en werden langere en strengere straffen geïntroduceerd die voornamelijk van toepassing waren op gewelddadige misdrijven⁴²⁸. Deze strenge politiek kan de hoge prevalentie van geweldsmisdrijven in de gevangenissen mogelijk verklaren.

Maar ondanks het grote aantal geweldsmisdrijven staan in Zweden en Noorwegen de drugsgelateerde misdrijven op de eerste plaats. Zoals reeds vermeld, werden in Zweden en Noorwegen telkens 30 % van de gedetineerden veroordeeld omwille van een drugsmisdrijf, een vergelijkbaar aantal met de Belgische cijfers (28,7 %)⁴²⁹. Deze hoge cijfers zijn niet zo uitzonderlijk, daar het drugsbeleid binnen Zweden en Noorwegen behoort tot een van de meest restrictieve in Europa⁴³⁰. Dit streng beleid is een gevolg van de stijging in het gebruik en misbruik van drugs in de jaren 1970⁴³¹.

Dat in deze landen aan drugsmisdrijven hoge prioriteit gegeven wordt is duidelijk te merken aan de sterke stijging van de straffen die op deze misdrijven staan. In 1964 werd iemand in Noorwegen twee jaar celstraf opgelegd wanneer hij een inbreuk had gepleegd op de drugswetgeving. In 1968 steeg de maximumstraf al naar zes jaar en in 1981 werd de straf nog meer opgetrokken naar maximum 15 jaar⁴³². Voor de meest serieuze drugsmisdrijven kon zelfs de maximumstraf van 21 jaar worden opgelegd⁴³³.

---

⁴²⁷ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 43.

⁴²⁸ IDEM, 43 - 44.

⁴²⁹ E. MAES, "Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980 - 1998)", *Panopticon* 2002, 344.

⁴³⁰ L. LAURSEN, "Scandinavia's tug of war on drugs", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 55.

⁴³¹ IDEM, 56.

⁴³² E. ØDEGÅRD, P. HAKKARAINEN, L. HÜBNER en L. LAURSEN, "Punishment and attitudes to the level of punishment in the Nordic countries, in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 169.

⁴³³ L. LAURSEN, "Scandinavia's tug of war on drugs", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 57.

In Zweden kan een gelijkaardige situatie worden teruggevonden. In 1968 stond de maximumstraf voor drugsgerelateerde misdrijven op vier jaar. In 1972 was deze maximumstraf al zeer snel gestegen naar tien jaar⁴³⁴. In 1985 werden er nog enkele aanpassingen doorgevoerd die moesten weergeven dat drugs misdrijven absoluut niet werden getolereerd. Zo werden de financiële boetes voor de meer serieuze drugs misdrijven afgeschaft en werden de minst ernstige delicten geherdefinieerd waardoor ze ook konden worden bestraft met een gevangenisstraf⁴³⁵. Daarnaast werd in 1988 ook het gebruik van drugs strafbaar gesteld, iets wat voorheen nog niet het geval was. Dit misdrijf kon enkel bestraft worden met een boete, maar vanaf 1993 kwam hier verandering in en kon de gevangenisstraf ook worden opgelegd voor het gebruik van drugs⁴³⁶. Ook in Noorwegen kon al vanaf 1984 een gevangenisstraf van zes maanden worden opgelegd voor het gebruik van drugs⁴³⁷.

Denemarken kent zulke strenge regelingen niet, en is vrij sceptisch over de harde straffen voor drugs misdrijven in Zweden en Noorwegen⁴³⁸. De Denen geloven dan ook niet in het preventieve effect van harde straffen voor drugs misdrijven, iets waar de laatste twee wel van overtuigd blijken te zijn⁴³⁹. Maar ondanks een liberale positie ten opzichte van drugs⁴⁴⁰, heeft Denemarken onder zware druk van Zweden en Noorwegen toch ook haar drugsbeleid moeten aanpassen, wat ervoor heeft gezorgd dat drugsgerelateerde misdrijven ook een prioritaire zaak werden. Strengere en langere straffen waren het gevolg van deze omkeer, dit zou het hoge aantal gedetineerden dat werd veroordeeld omwille van een drugsdelict kunnen verklaren. Zo werd in de jaren 1970 in Denemarken dan ook de maximumstraf voor drugs misdrijven van zes jaar naar tien jaar gevangenisstraf verhoogd⁴⁴¹.

Toch kent Denemarken lang niet zo'n restrictief drugsbeleid als in Zweden en Noorwegen, wat kan verklaren waarom Denemarken een kleiner aantal gedetineerden kent dat werd veroordeeld omwille van een drugsdelict. Zo hebben drugsverslaafden die een crimineel feit hebben gepleegd de mogelijkheid om een behandeling te krijgen, in plaats van een gevangenisstraf⁴⁴². Daarnaast werd ook het gebruik van drugs niet gecriminaliseerd in Denemarken, iets wat wel het geval is in Zweden en Noorwegen⁴⁴³.

---

⁴³⁴ J. KNUTSSON, "Swedish drug markets and drug politie", *Crime prevention studies* 2000, 180.

⁴³⁵ IDEM, 181.

⁴³⁶ IBIDEM.

⁴³⁷ L. LAURSEN, "Scandinavia's tug of war on drugs", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 57.

⁴³⁸ IDEM, 38.

⁴³⁹ IDEM, 45.

⁴⁴⁰ P. HAKKARAINEN, T. JETSU en L. LAURSEN, "The legal framework and the drug control system", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 22.

⁴⁴¹ IDEM, 23.

⁴⁴² IBIDEM.

⁴⁴³ IDEM, 22.

Verder werd de verhoogde strafmaat van zes naar tien jaar niet van toepassing op alle drugsmisdrijven. Deze is enkel van toepassing op zaken waar harddrugs zoals LSD en heroïne in het spel zitten en niet wanneer het om cannabis gaat⁴⁴⁴. Dit onderscheid wordt niet door Zweden en Noorwegen gemaakt⁴⁴⁵.

Naast bovenstaande delicten zijn er nog een aantal andere misdrijven die frequent door de Scandinavische gedetineerden werden gepleegd, dit zijn moord, verkeersmisdrijven, economische delicten en zedendelicten⁴⁴⁶. Samen met de eerder vermelde misdrijven, vormen deze de hoofdmisdrijven van de Scandinavische gedetineerden. Wanneer we terug gaan kijken naar de belangrijkste misdrijfcategorieën in België, zien we dat dit lijstje vergelijkbaar is met de belangrijkste misdrijfcategorieën in Scandinavië. Er kunnen dus wel overeenkomsten worden teruggevonden in het misdrijfprofiel van de Belgische en de Scandinavische gedetineerden, ze plegen immers dezelfde delicten enkel de percentuele verdeling van de specifieke misdrijven verschilt tussen de landen.

2.9 CONCLUSIE

De Belgische en de Scandinavische gedetineerden, een samenvatting

Kenmerken	Scandinavië	België
Algemene bevolking	-	+
Capaciteit	-	+
Bezetting	-	++
Evolutie	+	+
Socio-demografische kenmerken		
Geslacht	=	=
Leeftijd	=	=
Nationaliteit	-	+
Burgerlijke staat	=	=
Opleiding	=	=
Tewerkstelling	=	=
Misdrijfprofiel	Geweld, Drugs	Diefstal (met geweld), drugs

⁴⁴⁴ L. LAURSEN, "Scandinavia's tug of war on drugs", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 48.

⁴⁴⁵ P. HAKKARAINEN, T. JETSU en L. LAURSEN, "The legal framework and the drug control system", in P. HAKKARAINEN e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 22.

⁴⁴⁶ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63 - 67.

Uit bovenstaande tabel kunnen we aflezen dat er een groot verschil is in de algemene gedetineerdenpopulatie van België en Scandinavië. Zoals gezien kennen de Scandinavische gevangenen immers een veel kleiner aantal gedetineerden dan de Belgische gevangenen. Verder kampen de Scandinavische gevangenen ook niet met een probleem van overbevolking, een probleem wat in België duidelijk naar voren komt. Dat de Scandinavische gevangenen geen probleem van overbevolking kennen, kon worden verklaard door de visie die de Scandinavische gevangenisautoriteiten aannamen. Het principe van één man per cel werd hier sterk volgehouden en de gevangenisstraf mocht enkel worden opgelegd wanneer alle andere mogelijke alternatieven konden worden uitgesloten. Daarnaast werd in Scandinavië ook gebruik gemaakt van wachtlijsten om zo geen overvolle gevangenen te creëren. Deze laatste maatregel had ook zijn nadelen, maar door initiatieven zoals het elektronisch toezicht konden de wachtlijsten onder controle worden gehouden.

Verder werd geïllustreerd dat zowel België als Scandinavië een stijgend aantal gedetineerden kennen. Dit is te wijten aan een klimaat dat steeds punitiever wordt in de Scandinavische landen en dat de grootste impact heeft in Zweden. Dit was ook duidelijk te zien aan de gedetineerdenpopulatie in dit land. Zweden had immers een detentieratio van 77,2, terwijl dit in Noorwegen op 68,4 lag en op 67,5 in Denemarken.

Na de bespreking van de algemene gedetineerdenpopulatie in België en Scandinavië werden de socio-demografische kenmerken van de gedetineerden in de gevangenen van de betrokken landen bestudeerd. Het onderzoek van deze kenmerken is een belangrijk element in deze literatuurstudie. Zoals in het eerste deel reeds duidelijk werd, kennen de Scandinavische landen immers een meer humane strafuitvoering. Zou dit beleid mogelijk zijn doordat de Scandinavische gedetineerden een ander profiel hebben dan de Belgische gedetineerden? Wanneer we bovenstaande tabel bekijken, wordt duidelijk dat dit laatste niet het geval kan zijn. We zien immers dat de onderzochte kenmerken in de Scandinavische en de Belgische gevangenen, met uitzondering van de nationaliteit telkens overeenkomen. De overeenkomsten in het profiel van de gedetineerden kunnen volgens mij dan ook worden verklaard door de criminologische argumenten die werden aangeboden om het vertekend beeld in de gevangenen te verhelderen.

Als laatste werd een blik geworpen op het misdrijfprofiel van de Belgische en de Scandinavische gevangenen. Hier konden toch enkele kleine verschillen worden opgemerkt. Zo zagen we dat 35,8 % van Belgische gedetineerden werden veroordeeld voor diefstallen met geweld en 27,7 % voor diefstallen zonder geweld, waarmee deze delicten behoren tot de belangrijkste misdrijfcategorieën van de Belgische gedetineerden.

In de Scandinavische landen kwamen diefstallen zeer weinig voor onder de gedetineerden. In deze gevangnissen werden eerder gedetineerden teruggevonden die werden veroordeeld omwille van een geweldsmisdrijf of een drugsdelict. Ook onder de Scandinavische landen kon een verschil worden opgemerkt. Denemarken kende immers heel wat meer geweldsdelicten dan Zweden en Noorwegen, maar op vlak van drugs misdrijven konden overeenkomstige data worden teruggevonden.

De hoge cijfers voor deze geweldsmisdrijven en drugsdelicten konden worden toegeschreven aan straffen die langer en strenger werden door politieke veranderingen en een streng beleid op vlak van drugs. Dit beleid is het meest restrictief in Zweden en Noorwegen, maar onder een grote druk van deze twee landen moest ook Denemarken plooien waardoor ook zij gingen voor een strenger drugsbeleid.

3. Een kritische kijk op het Scandinavische gevangenismodel

Met zijn opmerkelijke en humane visie op de strafuitvoering en zijn lage gedetineerdenpopulatie kunnen we niet anders dan stellen dat het Scandinavische gevangenismodel een buitenbeentje is in de organisatie van de strafuitvoering. Maar scoren de gevangenis van Scandinavië hoog op alle punten? Zijn er geen elementen die het Scandinavisch exceptionalisme⁴⁴⁷ nuanceren of in het gedrang brengen? Volgens Scandinavische onderzoekers is dit zeker het geval. Er is toch nog werk aan het Scandinavische gevangenismodel en er zijn zaken die niet mogen worden vergeten wanneer het systeem wordt bestudeerd⁴⁴⁸. Volgens de onderzoekers wordt dit laatste immers vaak vergeten wanneer er naar het Scandinavische model wordt gekeken⁴⁴⁹, Scandinavische gevangenis worden gezien als het ideaalbeeld van een gevangenis, maar is dit een beeld waar we ons aan kunnen blijven vasthouden?

3.1 SCANDINAVISCHE GEVANGENISSEN ANDERS BEKEKEN

Een eerste element waar ik bij zou willen stilstaan zijn de levensomstandigheden in de Scandinavische gevangenis. Zoals in het eerste deel van deze Masterproef duidelijk werd, wordt de focus gelegd op de normalisering van het gevangenisleven. Dit maakt dat de gedetineerden in de Scandinavische gevangenis erg liberale levensomstandigheden ervaren, wat zeker een effect heeft op de manier waarop zij hun straf beleven⁴⁵⁰. Maar toch kunnen er enkele nuances worden gemaakt bij deze levensomstandigheden. Zo werd gesteld dat de educatie binnen de gevangenis een zeer belangrijke manier was om het leven binnen de instelling te normaliseren⁴⁵¹, maar uit getuigenissen van gedetineerden blijkt dat zij met heel wat hindernissen geconfronteerd worden bij het volgen van onderwijs binnen de penitentiaire context. Zo moesten cursussen soms worden afgebroken omdat gedetineerden werden overgeplaatst naar een andere gevangenis of zorgden discipline maatregelen ervoor dat zij hun cursus moesten stopzetten of onderbreken. Het veiligheidsaspect bleek soms toch de overhand te krijgen in bepaalde situaties⁴⁵².

---

⁴⁴⁷ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 119.

⁴⁴⁸ J. DULLUM en T. UGELVIK, "Introduction, Exceptional prisons, exceptional societies?", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 1.

⁴⁴⁹ IBIDEM.

⁴⁵⁰ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 119.

⁴⁵¹ K. RAUNDRUP, "Denmark", in E.S. BALDURSSON, V. KARSIKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 33.

⁴⁵² T. MATHIESEN, "Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 19.

Verder hebben de gedetineerden ook de mogelijkheid om te werken in de gevangenis, maar het soort werk dat de gedetineerden mogen doen lijkt in geen geval op de arbeidsmogelijkheden in de samenleving⁴⁵³. Ook hier bleek uit getuigenissen dat de gevangenen niet erg tevreden zijn met het werk dat ze mogen doen. Het gaat vaak om saaie, repetitieve opdrachten waar de gedetineerden geen voldoening uit kunnen halen⁴⁵⁴.

Vervolgens is het verschil tussen het leven in een open of in een gesloten gevangenis veel te groot. Dit blijkt voornamelijk uit het interview dat in de film *Bastoy* werd gehouden met een gedetineerde. Hij vertelde dat je totaal geen beslissingen kan nemen in een gesloten gevangenis. De bewakers maken alle beslissingen voor je, zij bepalen wanneer je mag gaan douchen, wanneer je naar het toilet mag gaan,... Deze gedetineerde vertelde dat er zoveel van je wordt afgenomen dat je wanhopige dingen gaat doen om toch te tonen dat ze niet alles kunnen afnemen en dat je nog steeds voor jezelf kan denken. Zo vertelde de betrokken gedetineerde dat hij vrijwillig zijn televisie afstond toen een bewaker ermee dreigde deze af te nemen wanneer hij zich niet zou gedragen. De Noorse gevangene zag dit als een kleine overwinning⁴⁵⁵.

Het personeel op *Bastoy* zelf was ook niet zo positief over de gesloten gevangenissen. Ze spraken zelfs over het ‘gesloten gevangenissyndroom’, waarmee ze wilden duidelijk maken dat er een grote afstand bestaat tussen het personeel op *Bastoy* en de gedetineerden die een lange tijd in een gesloten gevangenis hadden doorgebracht. Er is weinig vertrouwen vanuit deze gedetineerden ten opzichte van het penitentiair personeel, wat tot gevolg heeft dat ze niet met een van de bewakers willen praten, omdat ze zichzelf dan als een verklikker beschouwen⁴⁵⁶.

In het eerste deel van deze Masterproef werd een gesloten gevangenis in Denemarken besproken, maar zoals blijkt uit de film ‘*Bastoy*’ is dit een beeld dat we niet kunnen terugvinden in alle gesloten gevangenissen in Scandinavië. Deze verschillen kunnen mogelijks verklaard worden door de manier waarop naar het model wordt gekeken. Een bevooroordeelde blik kan immers de resultaten sterk beïnvloeden. Zo zal een positieve blik op het Scandinavische gevangenismodel er voor kunnen zorgen dat meer positieve informatie wordt gevonden dan wanneer het model met argwaan wordt bekeken⁴⁵⁷.

---

⁴⁵³ T. MATHIESEN, “Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 19.

⁴⁵⁴ IBIDEM.

⁴⁵⁵ M. KAPTEIJNS, *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.

⁴⁵⁶ IBIDEM.

⁴⁵⁷ T. MATHIESEN, “Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 17.

Wanneer we vervolgens de opleiding van het bewakingspersoneel bekijken, kunnen ook hier enkele problemen opgemerkt worden. Zo bleek dat in Noorwegen maar liefst 25 % van het bewakingspersoneel niet bekwaam was om te werken in de gevangenis, waarmee werd bedoeld dat zij niet de tweejarige opleiding hadden gevolgd⁴⁵⁸. Dit kan tot erg problematische situaties leiden. Zonder een degelijke opleiding kunnen de bewakers immers onmogelijk op de hoogte zijn van de rechten en plichten die de gedetineerden hebben. Een schending van een of ander (mensen)recht kan dan snel gebeurd zijn. Zo worden bijvoorbeeld vaak urinetesten afgenomen, maar wanneer onervaren bewakers worden gevraagd of zij het recht hebben om dit te doen, blijken de antwoorden te steunen op hetgeen ‘anderen’ hebben verteld en niet op de kennis van een of andere wet⁴⁵⁹.

Dit zijn slechts een beperkt aantal voorbeelden die aangeven dat ook in de Scandinavische gevangenissen problematische situaties kunnen worden teruggevonden, maar in vergelijking met andere landen blijven de levensomstandigheden in de Scandinavische gevangenissen nog steeds zeer unieke omstandigheden. Deze materiële condities zijn slechts één onderdeel van een humane strafuitvoering, een goed uitgeruste gevangenis is immers lang niet voldoende om de negatieve gevolgen van de straf weg te nemen⁴⁶⁰. Een gevangenisstraf blijft een gevangenisstraf, en het stigma dat een gedetineerde door die straf krijgt opgeplakt zal niet snel vervagen⁴⁶¹.

De gedetineerden worden verder ook met heel wat angsten geconfronteerd, want wat komt er na de straf? In welke wereld is hij terecht gekomen en in welke wereld moet hij terugkeren?

Verder zijn er altijd gedetineerden die buiten de gevangenis ook nog kinderen hebben, maar een leven in gevangenschap maakt het echter zeer moeilijk om de sociale rol als ouder op te nemen⁴⁶².

Dit zijn problematieken die elke gedetineerde onder ogen moet zien, de uitzonderlijke omstandigheden in de Scandinavische gevangenissen zullen deze nooit volledig kunnen wegnemen, maar we kunnen ook niet ontkennen dat ze de negatieve gevolgen van een gevangenisstraf mogelijk verzachten⁴⁶³.

---

⁴⁵⁸ T. MATHIESEN, “Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 18.

⁴⁵⁹ IDEM, 33, noot 7.

⁴⁶⁰ C. B. NEUMANN, “Imprisoning the soul”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 151.

⁴⁶¹ IDEM, 142.

⁴⁶² J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 123.

⁴⁶³ IDEM, 124.

3.2 EENZAME OPSLUITING ALS MAATREGEL VOOR VOORLOPIG GEHECHTEN

De Scandinavische landen werden tussen 1990 en 2010 herhaaldelijk door het CPT bekritiseerd op het gebruik van de eenzame opsluiting⁴⁶⁴, een maatregel die voornamelijk wordt opgelegd aan personen in voorlopige hechtenis om zo te voorkomen dat zij het onderzoek zouden verstoren⁴⁶⁵.

Dat deze maatregel in groot contrast staat met de liberale visie op het straffen in Scandinavië is erg duidelijk wanneer we de kritieken nader gaan bekijken. Zo wordt er op gewezen dat de maatregel allesbehalve proportioneel is aan het doel dat men wilt bereiken⁴⁶⁶. Een eenzame opsluiting betekent immers dat de verdachte wordt onttrokken aan het contact met de buitenwereld. Hij mag geen bezoek ontvangen, geen brieven schrijven, soms wordt er zelfs een verbod opgelegd om kranten te lezen of naar de radio te luisteren en wanneer de politie dit nodig vindt, wordt de verdachte ook onttrokken aan het contact met andere gedetineerden⁴⁶⁷. Het enige contact dat de verdachte personen hebben, is het contact met het personeel. De beklaagde moet 23u per dag in zijn cel zitten en mag een uur per dag in de buitenlucht, ook tijdens dit uur wordt hij nog steeds afgezonderd van elk menselijk contact⁴⁶⁸.

Verder leven de verdachte personen constant in onzekerheid. De eenzame opsluiting wordt immers elke vier weken opnieuw beoordeeld maar kan al snel oplopen tot enkele maanden⁴⁶⁹. Zo zijn er gevallen bekend waar een eenzame opsluiting tot 14 maanden was opgelopen in Noorwegen⁴⁷⁰ en tot 24 maanden in Denemarken⁴⁷¹.

Vervolgens bleek dat de Zweedse gedetineerden onder eenzame opsluiting niet konden rekenen op procedurele garanties⁴⁷², wat ook in contrast staat met het Scandinavische beleid, dat maar zelden werd aangeklaagd omwille van een schending van een mensenrecht⁴⁷³.

---

⁴⁶⁴ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 48.

⁴⁶⁵ IDEM, 47.

⁴⁶⁶ CPT, "Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 27 June to 6 July 1993", Straatsburg, 1994, 30.

⁴⁶⁷ Art. 186, tweede lid The criminal procedure act, 22 mei 1981.

⁴⁶⁸ CPT, "Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990", Straatsburg, 1991, 20.

⁴⁶⁹ CPT, "Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 27 June to 6 July 1993", Straatsburg, 1994, 30.

⁴⁷⁰ IBIDEM.

⁴⁷¹ CPT, "Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990", Straatsburg, 1991, 21.

⁴⁷² CPT, "Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 15 to 25 February 1998 and Interim report of the Swedish Government in response to the CPT's report", Straatsburg, 1999, 26.

Verder wordt de eenzame opsluiting als een instrument beschouwd om bekentenissen te verkrijgen. De gedetineerden werden verteld dat de maatregel zou worden beëindigd vanaf het moment dat er acceptabele bekentenissen werden gemaakt. Deze manier van werken wordt beschouwd als psychologische foltering⁴⁷⁴ en gaat volledig in tegen het verbod op zelfincriminatie dat in het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten werd opgenomen⁴⁷⁵ en werd geratificeerd door Noorwegen, Zweden en Denemarken⁴⁷⁶. Een persoon mag immers niet gedwongen worden om bekentenissen of getuigenissen af te leggen die benadelend kunnen zijn voor zijn proces⁴⁷⁷.

Als gevolg van een periode in isolement vertonen de gedetineerden heel wat problematische psychologische symptomen. De gedetineerden kampen met angst, concentratieproblemen, zelfmoordneigingen, slaapproblemen, paranoïde gedachten, depressies,...⁴⁷⁸. Verder wordt het tijdsbesef in isolement sterk verstoord en kennen de communicatievaardigheden een sterke achteruitgang⁴⁷⁹. Naast deze psychologische factoren hebben de gedetineerden ook last van heel wat psychosomatische symptomen. Er is een verminderde eetlust, de gedetineerden verliezen gewicht, moeten vaak overgeven en ervaren zware hoofdpijnen⁴⁸⁰.

Deze negatieve bijwerkingen konden niet meer worden onttrokken aan het Scandinavische oog en werden ook herhaaldelijk aangehaald door het CPT⁴⁸¹.

Het extensieve gebruik van de eenzame opsluiting maakt deze situatie nog meer prangend. Zo bleek dat in een Zweedse gevangenis maar liefst twee derde van de gedetineerden onder deze maatregel werd geplaatst⁴⁸².

---

⁴⁷³ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 48.

⁴⁷⁴ CPT, "Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990", Straatsburg, 1991, 21.

⁴⁷⁵ Art. 14.3.g Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, BS 6 juli 1983, 8815.

⁴⁷⁶ X, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en, 19 – 04 – 2012, 14:05.

⁴⁷⁷ Art. 14.3.g Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, BS 6 juli 1983, 8815.

⁴⁷⁸ CPT, "Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990", Straatsburg, 1991, 21.

⁴⁷⁹ CPT, "Preliminary observations made by the delegation of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) which visited Sweden from 9 to 18 June 2009", Straatsburg, 2009, 5.

⁴⁸⁰ CPT, "Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 27 June to 6 July 1993", Straatsburg, 1994, 31.

⁴⁸¹ CPT, "Preliminary observations made by the delegation of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) which visited Sweden from 9 to 18 June 2009", Straatsburg, 2009, 5.

Door de jaren heen konden er enkele verbeteringen worden opgemerkt. Zo kan een eenzame opsluiting pas na een schriftelijke motivatie worden opgelegd en moet de rechtbank elk geval individueel beoordelen, steeds rekening houdend met de negatieve gevolgen van de isolatie. Daarnaast moet er ook eerst worden nagegaan of een alternatief mogelijk is en mag de eenzame opsluiting enkel in uitzonderlijke omstandigheden worden opgelegd aan jongvolwassenen onder 18 jaar⁴⁸³. Verder mag de maatregel enkel worden opgelegd wanneer het uiterst noodzakelijk is voor het onderzoek en mag het geen middel zijn om bekentenissen af te dwingen⁴⁸⁴.

Na 14 dagen eenzame opsluiting moet de gedetineerde ook regelmatig worden bezocht door een psycholoog, een dokter of andere professionelen. Daarnaast moeten er activiteiten worden aangeboden in de cel die de negatieve gevolgen van de eenzame opsluiting kunnen verminderen. Zo moeten er mogelijkheden zijn om te werken of educatie te volgen in de cel en hebben de verdachten recht op een televisie in hun cel⁴⁸⁵.

Ook wordt er aandacht besteed aan het aantal gedetineerden dat onder de strenge maatregel wordt geplaatst. Zo daalde in Denemarken het aantal eenzame opsluitingen bijvoorbeeld van 1.936 in 1983 naar 327 gevallen in 2008. Dit is een opmerkelijke verbetering, maar gezien de ernstige psychologische en psychosomatische neveneffecten, mag zeker niet gesteld worden dat het probleem van de baan is⁴⁸⁶.

Daarnaast wordt de maatregel nu ook voor een minder lange duur opgelegd, maar toch blijven hier nog steeds problemen rond bestaan. Zo werd er in Noorwegen nog steeds geen maximumtermijn bepaald voor de eenzame opsluiting⁴⁸⁷. Er werden wel enkele termijnen opgesteld, maar deze kunnen telkens worden verlengd wanneer er sterke overwegingen aanwezig zijn die een verdere uitoefening van de eenzame opsluiting vragen.

---

⁴⁸² CPT, “Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 January to 5 February 2003”, Straatsburg, 2004, 27.

⁴⁸³ CPT, “Report to the Government of Denmark on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 11 to 20 February 2008”, Straatsburg, 2008, 28.

⁴⁸⁴ CPT, “Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3 to 10 October 2005”, Straatsburg, 2006, 28.

⁴⁸⁵ CPT, “Report to the Government of Denmark on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 11 to 20 February 2008”, Straatsburg, 2008, 28.

⁴⁸⁶ P. SCHARF SMITH, “A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 52.

⁴⁸⁷ CPT, “Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 27 May 2011”, Straatsburg, 2011, 30 – 31.

Er wordt echter niet verduidelijkt wat men met deze overwegingen bedoelt en om wiens overwegingen het gaat⁴⁸⁸. Mijns inziens zal een vrije interpretatie een excessief gebruik van de maatregel tot gevolg kunnen hebben.

De eenzame opsluiting is een vreemd iets in de Scandinavische landen. De Scandinavische gevangenissen kennen immers zeer humane omstandigheden en de visie die in Scandinavië wordt gedeeld over criminaliteit en het straffen van criminaliteit past niet bij de uitwerking van deze maatregel. Het lijkt een overblijfsel van een oude praktijk waar niet graag van wordt afgestapt. Ondanks de vele kritieken vanuit het CPT die al jaren aanslepen wordt de maatregel vandaag immers nog steeds opgelegd. Zoals gezien werden er verschillende verbeteringen aangebracht, maar is dit een proces dat erg langzaam vooruitgaat. Wanneer we bijvoorbeeld kijken naar de geschiedenis van de penologische visie die in het Scandinavische model wordt volgehouden, zien we dat deze reeds is gestart in de jaren 1970, maar toch blijkt deze visie nog niet in alle aders van het systeem te zijn doorgedrongen, normalisering voor personen onder voorlopige hechtenis lijkt niet echt aan de orde te zijn.

---

⁴⁸⁸ Art. 186a, derde lid The criminal procedure act, 22 mei 1981.

Conclusie

Het Belgische penitentiaire landschap wordt de laatste jaren gekenmerkt door een ernstige overbevolkingsproblematiek. Met het Masterplan van Stefaan De Clerck werd een oplossing aangeboden om deze problematiek te bestrijden⁴⁸⁹. Toch is het simpelweg bijbouwen van nieuwe gevangenissen niet het juiste antwoord voor de overvolle gevangenissen. Zo leren we uit het voorbeeld van Nederland, dat zij na het bijbouwen van nieuwe gevangenissen te kampen kregen met leegstand⁴⁹⁰. Deze capaciteitsuitbreiding kan echter ook leiden tot *netwidening* waardoor er steeds meer celstraffen zullen worden opgelegd⁴⁹¹.

Hans Claus, De gevangenisdirecteur van de gevangenis van Oudenaarde beseft dat de nieuwe gevangenissen er zullen komen, maar hoe deze gevangenissen eruit zullen zien, staat nog niet vast. Met zijn project ‘de huizen’ tracht hij de gevangenisstraf vanuit een andere invalshoek te bekijken. Hij neemt afstand van de klassieke Ducpétiauxgevangenis en grijpt naar een manier van strafuitvoering die onbekend is voor België. Hij kiest immers voor huizen waar slechts een klein aantal gedetineerden in zullen verblijven⁴⁹². Om dit project verder uit te werken, wordt ondermeer gekeken naar het voorbeeld van de Scandinavische gevangenissen, in deze landen wordt uitvoerig gebruik gemaakt van kleinschalige detentievormen, waardoor ze een ideaal voorbeeld zijn voor ‘de huizen’. De doelstelling van deze Masterproef was dan ook om meer informatie te verzamelen over de gevangenissen in Scandinavië, om zo de mogelijkheid te scheppen om met duidelijke voorbeelden uit de praktijk het project verder uit te werken. Deze zoektocht naar informatie werd geleid door verschillende onderzoeksvragen. De antwoorden op deze vragen zullen hieronder kort worden aangehaald.

In het eerste deel van de Masterproef kwam de visie achter de gevangenisstraf in Scandinavië aan de orde. Vanuit welke penologische visie op de strafuitvoering wordt er hier gewerkt? Duidelijk werd dat een gevangenisstraf enkel een vrijheidsstraf is en dat er dus geen bijkomend leed mag worden toegevoegd. Dit maakt dat het leven binnen de gevangenis op zulke manier kan worden georganiseerd opdat ze sterk gaat lijken op het leven in de samenleving⁴⁹³.

---

⁴⁸⁹ X, <http://www.stefaandeclerck.be/nl/masterplan-2008-2012-voor-een-gevangenisinfrastructuur-in-humane-omstandigheden/226>, 17 november 2011, 13u44.

⁴⁹⁰ T. VAN PARYS, P. DE CREM en J. VANDEURZEN, S.O.S.–plan voor justitie, 2007, 4.

⁴⁹¹ T. Daems, “Gapen bij de gapende kloof. Strafbeleid, gevangeniswezen en de weergekeerde stilte rond de legitimiteitscrisis van de vrijheidsstraf”, in T. DAEMS e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 27.

⁴⁹² X, ‘de huizen’, *Project gedifferentieerde strafuitvoering en detentie*, onuitg. Synthesenota, 2012, 10.

⁴⁹³ M.S. UMBREIT, *Crime and punishment in Denmark*, Michigan, universiteit Valparaiso, 1980, 6.

Dit laatste wordt samen met de stelling dat gedetineerden dezelfde rechten hebben als hun medeburgers, het normaliseringsprincipe genoemd⁴⁹⁴, een principe waarmee men in Scandinavië tracht om de negatieve gevolgen van de gevangenisstraf te reduceren en de gedetineerde te begeleiden bij zijn terugkeer naar de samenleving.

Zoals we hebben gezien werd met het normaliseringsbeginsel niet enkel gesteld dat het leven binnen de gevangenis zoveel mogelijk moest corresponderen met het leven in de samenleving. Het beginsel is immers een zeer breed beginsel, waardoor het verschillende principes kan omarmen. Het ging hier over het openheidprincipe waarmee werd gezegd dat de gevangenis zoveel mogelijk moet worden opengesteld voor de samenleving⁴⁹⁵. Het responsabiliseringsbeginsel was een tweede principe dat werd omarmt door het normaliseringsbeginsel en stelt dat de gedetineerde zijn verantwoordelijkheden niet mag verliezen door de gevangenisstraf⁴⁹⁶. Vervolgens werd ook gesteld dat men steeds moest kiezen voor de minst ingrijpende interventie⁴⁹⁷ en dat het normaliseringsbeginsel de veiligheid niet in het gedrang mag brengen⁴⁹⁸.

Om het normaliseringsbeginsel verder te illustreren, werden twee voorbeelden besproken die aangeven hoe het beginsel in de praktijk werd omgezet. Een eerste voorbeeld behandelde de educatie in de gevangenis en maakte duidelijk dat gedetineerden in Scandinavië de mogelijkheid hebben om gebruik te maken van het internet binnen de gevangensmuren⁴⁹⁹. Dit laatste is immers een zeer belangrijk element geworden in onze samenleving en mag daarom ook niet worden genegeerd binnen het gevangenisleven.

Met het tweede voorbeeld werden de contacten met de buitenwereld besproken. Ook deze contacten worden in de Scandinavische gevangensissen zoveel mogelijk genormaliseerd. Zo hebben de gedetineerden er bijvoorbeeld de mogelijkheid om de gevangenis te verlaten en familie en vrienden buiten de gevangensmuren te bezoeken⁵⁰⁰. Een mogelijkheid die in België ook bestaat, maar die naar mijn mening nog niet volledig in het teken staat van het bezoek aan familie en vrienden.

Een volgend onderdeel ging na welke verschillende detentievormen konden worden teruggevonden in het Scandinavische penitentiaire landschap. Drie gevangenistypes konden worden teruggevonden, namelijk open en gesloten gevangensissen en halverwege huizen.

---

⁴⁹⁴ MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH, "Short version of report no. 27 to the storting (2004 – 2005) Education and training in the correctional services. 'Another Spring' ", Oslo, 2005, 13.

⁴⁹⁵ W. RENTZMANN, "Prison philosophy and prison education", *Journal of correctional education* 1996, 60-61.

⁴⁹⁶ MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, "A programme of principles for prison and probation work in Denmark", *Kriminalforsorgen* 2008, 12.

⁴⁹⁷ NORWEGIAN MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, *Punishment that Works – less crime – a safer society, Report to the storting on the Norwegian correctional services*, Oslo, Norwegian government administration services, 2008, 4.

⁴⁹⁸ IBIDEM.

⁴⁹⁹ K. RAUNDRUP, "Denmark", in E.S. BALDURSSON, V. KARSİKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 38.

⁵⁰⁰ P. LINDSTRÖM, E. LEIJONRAM en MINISTRY OF JUSTICE, "The Swedish prison system" in X, *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 566.

Het voornaamste verschil tussen deze gevangentypes ligt in de mate waarin veiligheidsmaatregelen werden genomen. De open gevangenissen kennen een zeer liberaal regime, waar hindernissen om te ontsnappen zo klein mogelijk worden gehouden⁵⁰¹. In de gesloten gevangenissen kon een tegengesteld regime worden teruggevonden en werd ontsnapping zeer moeilijk gemaakt⁵⁰². De halverwege huizen kennen ook een erg liberaal regime dat wordt gekenmerkt door zeer veel vrijheid voor de gedetineerden⁵⁰³. Ze moeten zich wel houden aan enkele regels, maar deze zijn minder streng dan in een open gevangenis. Dit regime laat toe om de kloof tussen de samenleving en de gevangenis zo klein mogelijk te houden, waardoor de terugkeer naar die samenleving op een geleidelijke manier kan verlopen.

De open gevangenissen blijken een belangrijke rol te spelen binnen Scandinavië en worden er gezien als de hoeksteen van het gevangeniswezen⁵⁰⁴. Dit kon worden teruggevonden in verschillende regelingen waarin steeds het belang van een open gevangenis werd duidelijk gemaakt. Verder kan het belang van de open gevangenissen ook worden teruggevonden in de verdeling van de open en gesloten gevangenissen. Zo konden we zien dat in Denemarken het aantal plaatsen in een open gevangenis groter was dan het aantal plaatsen in een gesloten gevangenis⁵⁰⁵. In Noorwegen konden we dit niet terugvinden en bleek het aantal gesloten plaatsen veel groter te zijn⁵⁰⁶. Dit kon merendeels worden verklaard door het feit dat Noorwegen geen aparte arresthuizen heeft. Personen die worden verdacht van een crimineel feit worden hier opgesloten in een gesloten instelling, wat het hoge aantal gesloten plaatsen kan verklaren⁵⁰⁷.

Zweden verdeelde haar gevangenissen onder in andere categorieën en maakte gebruik van gevangenissen met veiligheidscategorie 1, 2 of 3. Het gevangenisleven binnen de eerste categorie kon worden vergeleken met dat van een gesloten gevangenis. De overige categorieën kenden een soepeler regime, waar enkel veiligheidsmaatregelen werden genomen die strikt noodzakelijk waren⁵⁰⁸.

Dat ook hier de gevangenissen met een soepel regime werden verkozen boven de gevangenissen met strikte veiligheidsmaatregelen werd duidelijk wanneer het aantal plaatsen binnen deze gevangenissen werd bestudeerd.

---

⁵⁰¹ J. PRATT en A. ERIKSSON, “ ‘Mr Larsson is walking out again’ The origins and development of Scandinavian prison systems”, *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 7.

⁵⁰² J. PRATT, “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 121.

⁵⁰³ X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433059>, 29 – 2 – 2012, 19:17.

⁵⁰⁴ B.A. OKKELS, “Open prisons – will they last?”, Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 2.

⁵⁰⁵ DANISH PRISON AND PROBATION SERVICE, “The Danish prison and probation service – in brief”, *Kriminalforsorgen*, 5.

⁵⁰⁶ R. KRISTOFFERSEN, “Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008”, Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 53.

⁵⁰⁷ IDEM, 11.

⁵⁰⁸ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>, 22 – 4 – 2012, 14:12.

De gevangenen in veiligheids categorie 1 beschikten slechts over 1.339 plaatsen⁵⁰⁹. In de tweede en de derde veiligheids categorie waren maar liefst 3.614 plaatsen voorzien⁵¹⁰.

In een volgende paragraaf werd de kleinschaligheid van de Scandinavische gevangenen nader bestudeerd. Met een eerste onderzoeksvraag werd ingegaan op de grootte van de Scandinavische penitentiaire instellingen om zo na te gaan welke definitie aan kleinschaligheid wordt toegeschreven. De Scandinavische gevangenen konden worden ingedeeld in kleine, middelgrote en grote gevangenen. Binnen de eerste instellingen zijn steeds minder dan 50 plaatsen beschikbaar. Verder worden de gevangenen die tussen de 51 en de 100 plaatsen hebben, beschouwd als een middelgrote gevangenis. Als laatste kunnen de grote gevangenen meer dan 100 gedetineerden opsluiten, maar nooit meer dan 400⁵¹¹. De meeste Scandinavische gevangenen behoren tot het eerste type, en kunnen dus slechts 50 gedetineerden opsluiten⁵¹².

Dat kleinschaligheid een zeer belangrijk element is in de strafuitvoering werd duidelijk wanneer werd bestudeerd welke invloed deze kleinschaligheid heeft op het gevangenisleven. Er konden immers verschillende elementen worden teruggevonden die maakten dat het menselijke lijden tijdens de gevangenisstraf kon worden gereduceerd. Deze elementen kwamen het beste tot hun recht in de kleine gevangenen (minder dan 50 gedetineerden)⁵¹³, maar zoals we hebben gezien kon dit niet te wijten zijn aan het profiel van de gedetineerden in deze gevangenen. Er konden immers geen demografische verschillen worden opgemerkt en de strafmaat en het gedrag van de gedetineerden bleken ook geen verklarende factor te zijn⁵¹⁴. De kleinschaligheid blijkt dus inderdaad een belangrijke factor te zijn, maar door enkel kleine gevangenen te bouwen kunnen we de positieve levensomstandigheden niet automatisch bereiken. Zoals we hebben gezien zijn er immers nog andere factoren zoals bijvoorbeeld de bezettingsgraad van de gevangenis, die aanvullend op de kleinschaligheid belangrijk zijn binnen de detentie.

Als laatste werd het profiel van de Scandinavische en de Belgische gedetineerden bestudeerd. Dit was belangrijk om na te gaan of hier significante verschillen konden worden opgemerkt en of deze verschillen mogelijks de discrepantie tussen het Scandinavische en het Belgische gevangeniswezen kan verklaren.

---

⁵⁰⁹ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>, 22 – 4 – 2012, 14:27.

⁵¹⁰ X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/>, 22 – 4 – 2012, 14:45. (Zweedse gevangenen in alfabetische volgorde).

⁵¹¹ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, “Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 205.

⁵¹² U.V. BONDESON, “Crime and criminals in nordic countries”, *Society* 2005, 69.

⁵¹³ B. JOHNSEN en P.K. GRANHEIM, “Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 206.

⁵¹⁴ IBIDEM.

Vooraleer ik overging tot de bespreking van het socio-demografische profiel van de gedetineerden, schetste ik een globaal beeld van de gedetineerdenpopulaties in België en in Scandinavië. Hier kwamen al snel duidelijke verschillen naar voren. Een eerste verschil tussen de landen kon worden opgemerkt wanneer het totaal aantal gedetineerden per 100.000 inwoners werd bekeken. Met een detentieratio van 101,4 gedetineerden⁵¹⁵, kent België een beduidend groter aantal gedetineerden dan in Noorwegen, Zweden en Denemarken, die respectievelijk een detentieratio van 68,4, 77,2 en 67,5 hadden⁵¹⁶.

Verder zagen we dat de Belgische gevangenis in totaal over een veel grotere capaciteit beschikken dan de Scandinavische gevangenis. Helaas kan deze grotere capaciteit nog steeds niet het aantal gedetineerden opvangen en kampt België met een chronische overbevolkingsproblematiek⁵¹⁷, een probleem waar men in Scandinavië niet mee te maken heeft.

Toch zijn er niet enkel verschillen, maar kon ook een element worden teruggevonden dat gelijk was voor België en Scandinavië, beiden hebben immers te maken met een stijgend aantal gedetineerden. In Scandinavië kon dit mogelijks verklaard worden door een punitiever klimaat⁵¹⁸. In België bleek de detentieduur te stijgen, wat een lagere uitstroom van gedetineerden tot gevolg heeft en daardoor de stijgende populatie kan verklaren⁵¹⁹.

Op het socio-demografische vlak konden zeer weinig verschillen worden teruggevonden onder de Belgische en de Scandinavische gedetineerden. De kenmerken geslacht, leeftijd, burgerlijke staat, opleiding en tewerkstelling werden immers op dezelfde manier verdeeld in de Scandinavische en de Belgische gevangenis. Enkel op vlak van nationaliteit konden verschillen worden waargenomen. In België bleek immers een groter aantal gedetineerden aanwezig te zijn met een vreemde nationaliteit dan in Scandinavië. Dit kon worden verklaard door de werking van de welvaartsstaat in Scandinavië, waardoor ook de allochtone bevolking recht heeft op de voordelen van deze welvaartsstaat en daardoor minder geneigd is om terug te vallen op criminele activiteiten⁵²⁰.

---

⁵¹⁵ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 27.

⁵¹⁶ IDEM, 26.

⁵¹⁷ IBIDEM.

⁵¹⁸ P. SCHARF SMITH, “A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia”, in T. UGELVIK en J. DULLUM, *Penal exceptionalism?: Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 43.

⁵¹⁹ E. MAES en V. SCHEIRS, “De Belgische gevangenispopulatie in cijfers”, in T. DAEMS e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 96.

⁵²⁰ T.M. ANDERSEN, “Challenges to the Scandinavian welfare model”, *European journal of political economy* 2004, 745.

Ook de attitudes ten opzichte van mensen met een buitenlandse afkomst bleken in Scandinavië positiever te zijn dan in België, wat voor een minder restrictief beleid heeft gezorgd in de Scandinavische landen⁵²¹. Toch blijken zich in Scandinavië enkele ontwikkelingen voor te doen die ervoor kunnen zorgen dat het aandeel buitenlandse gedetineerden in de Scandinavische gevangenissen enkel maar in stijgende lijn zal toenemen. Zo bleek dat de welvaartsstaat de laatste jaren steeds meer op de helling kwam te staan, waardoor het moeilijker werd om ook echt iedereen te laten genieten van de voordelen van deze welvaartsstaat⁵²². Daarnaast bleek ook de tolerantie ten opzichte van de allochtone bevolking zich op een negatieve manier te ontwikkelen⁵²³, wat voor een strenger beleid voor de vreemdelingen kan zorgen.

Als laatste werd ook het misdrijfprofiel van de Belgische en de Scandinavische gedetineerden onder de loep gelegd. Hier konden enkele kleine verschillen worden opgemerkt. In de Belgische gevangenissen waren diefstallen de voornaamste misdrijven waarvoor de gedetineerden werden veroordeeld⁵²⁴. In de Scandinavische landen was dit niet het geval en stonden de diefstal gerelateerde misdrijven zelfs zeer laag op de lijst. Drugs- en geweldsmisdrijven kwamen in deze landen op de eerste plaats⁵²⁵. De hoge ranking van deze delicten kon worden toegeschreven aan de straffen die langer en strenger werden door politieke veranderingen en een streng beleid op vlak van drugs⁵²⁶.

Toch waren de verschillen binnen het misdrijfprofiel niet zo groot. De belangrijkste misdrijfcategorieën van België bleken immers overeen te komen met de hoofdmisdrijven in Scandinavië⁵²⁷. De Belgische en de Scandinavische gedetineerden pleegden dus dezelfde misdrijven, maar de percentuele verdeling van deze misdrijven verschilde tussen de landen.

In het laatste onderdeel van deze Masterproef werd het Scandinavische gevangenismodel op een kritische wijze bekeken. Hieruit bleek dat ook in de Scandinavische gevangenissen enkele punten van kritiek konden worden teruggevonden.

---

⁵²¹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 284.

⁵²² T.M. ANDERSEN, "Challenges to the Scandinavian welfare model", *European journal of political economy* 2004, 748.

⁵²³ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?", *British journal of Criminology* 2008, 284.

⁵²⁴ E. MAES, "Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980 – 1998)", *Panopticon* 2002, 344.

⁵²⁵ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63.

⁵²⁶ P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, *Penal exceptionalism?: Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 43 - 44.

⁵²⁷ R. KRISTOFFERSEN, "Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008", Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 63 - 67.

Zo zagen we dat het leven binnen de Scandinavische gevangenissen zoveel mogelijk genormaliseerd wordt, maar konden hier toch enkele commentaren worden gerapporteerd. Zo werden de gedetineerden soms geconfronteerd met enkele moeilijkheden wanneer zij een cursus wilden volgen in de gevangenis⁵²⁸ en ervaren ze het werk in de gevangenis als weinig bevredigend⁵²⁹.

Vervolgens bleek het leven in een gesloten gevangenis niet altijd evenwaardig te zijn aan het leven in de gesloten gevangenis te Ringe die in het eerste deel van de Masterproef werd besproken. Deze verschillende weergaven van een gesloten gevangenis konden verklaard worden door een bevooroordeelde blik. Wanneer je het gevangenismodel immers met een positieve blik gaat onderzoeken, zul je ook sneller positievere resultaten vinden dan wanneer je een negatief beeld hebt over dat model⁵³⁰.

Ook de opleiding van het penitentiair personeel bleek nog niet volledig op punt te staan in de Scandinavische landen. Zo bleek dat een aantal bewakers zelfs geen opleiding hadden gevolgd, wat tot zeer problematische situaties kan leiden⁵³¹. Hoe kan je immers op de hoogte zijn van de rechten en plichten van gedetineerden, zonder dit te hebben bestudeerd?

Een volgend punt van kritiek betreft de eenzame opsluiting van beklaagden. De Scandinavische landen werden reeds herhaaldelijke keren op de vingers getikt omwille van het gebruik van deze maatregel⁵³², die in sterk contrast staat met het Scandinavische gevangenismodel. Met deze maatregel wordt de beklaagde immers volledig onttrokken aan het contact met de buitenwereld⁵³³ en leeft hij constant in grote onzekerheid⁵³⁴. Vervolgens wordt de eenzame opsluiting als een instrument beschouwd om bekentenissen te verkrijgen⁵³⁵, iets wat volledig ingaat tegen het verbod op zelfincriminatie.

Ook de ernstige psychologische en psychosomatische gevolgen van de eenzame opsluiting werden onderwerp van kritiek en konden niet langer genegeerd worden⁵³⁶.

---

⁵²⁸ T. MATHIESEN, "Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?", in T. UGELVIK en J. DULLUM, (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 19.

⁵²⁹ IBIDEM.

⁵³⁰ IDEM, 17.

⁵³¹ IDEM, 18.

⁵³² P. SCHARF SMITH, "A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia", in T. UGELVIK en J. DULLUM, *Penal exceptionalism?: Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 48.

⁵³³ Art. 186, tweede lid The criminal procedure act, 22 mei 1981.

⁵³⁴ CPT, "Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990", Straatsburg, 1991, 21.

⁵³⁵ IBIDEM.

⁵³⁶ IBIDEM.

Door de jaren heen konden er toch enkele verbeteringen worden opgemerkt, maar helaas is dit een proces dat zeer langzaam vooruitgaat⁵³⁷. Het normaliseringsprincipe lijkt niet aan de orde te zijn voor personen die worden verdacht van een crimineel feit.

Op het einde van deze Masterproef is het ook belangrijk om even stil te staan bij de gebruikte literatuur. Vaak werden bronnen teruggevonden die dateerden van in de jaren 1970 en die daardoor mogelijks minder relevant waren voor dit onderzoek. Maar de meer recente bronnen herhaalden vaak wat zo'n 40 jaar terug werd aangehaald, waardoor deze oude bronnen toch werden gebruikt.

Verder was het opmerkelijk dat wanneer het Scandinavische model vanuit verschillende invalshoeken werd bekeken, ook andere resultaten verkregen werden. Zo bracht de auteur John Pratt een erg positief beeld naar boven dat niet altijd kon standhouden wanneer met een kritische blik naar het Scandinavische model werd gekeken. Zoals eerder werd vermeld, kan dit worden verklaard door de manier waarop het model wordt bestudeerd. Er zullen immers divergerende resultaten worden verkregen wanneer het model vanuit een positieve of een negatieve invalshoek wordt benaderd.

Met een laatste kritische reflectie werd deze Masterproef afgesloten, het moment om na te gaan of de vooropgestelde doelstellingen werden bereikt. Met deze Masterproef werd informatie over het Scandinavische gevangenismodel verzameld, meerbepaald over de penologische visie achter de strafuitvoering, de verschillende detentievormen en de kleinschaligheid van de penitentiaire instellingen. Daarnaast werden de Belgische en de Scandinavische gedetineerden nader bestudeerd en werd een profiel opgesteld van de betrokken gedetineerden. De verzamelde informatie kon een antwoord bieden op de vooropgestelde onderzoeksvragen, en maakten duidelijk dat het Scandinavisch gevangenismodel een buitenbeentje is in de strafuitvoering. Het Scandinavische model hanteert immers een erg humane visie op de strafuitvoering, waarin zoveel mogelijk wordt getracht om de negatieve gevolgen van de gevangenisstraf te reduceren⁵³⁸. Daarnaast kennen de Scandinavische landen een zeer lage gedetineerdenpopulatie⁵³⁹ en hebben ze niet te kampen met overvolle gevangenissen⁵⁴⁰. Dit Scandinavisch exceptionalisme⁵⁴¹ is dan ook een echte *eye-opener* voor het Belgische model. De Belgische gevangenissen komen immers steeds vaker onder vuur te staan.

---

⁵³⁷ CPT, "Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3 to 10 October 2005", Straatsburg, 2006, 28

⁵³⁸ K. RAUNDRUP, "Denmark", in E.S. BALDURSSON, V. KARSİKAS en K. KUIVAJÄRVI, (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 33.

⁵³⁹ M. F. AEBI en N. DELGRANDE, *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 26.

⁵⁴⁰ G. PLOEG en J.E. SANDLIE, "Mapping probation futures: Norway", *Probation journal* 2011, 392 – 393.

⁵⁴¹ J. PRATT, "Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism", *British journal of Criminology* 2008, 119.

Kijken we maar naar de gevangenis van Vorst, waar de Commissie van Toezicht aan de alarmbel trok en het CPT inlichtte over de mensonwaardige omstandigheden in de gevangenis. Een ‘ad hoc’ bezoek van het comité moet de staat van het gebouw en de levensomstandigheden in de gevangenis evalueren⁵⁴². De gevangenis werd reeds verschillende keren op een negatieve manier naar voren gebracht en kan net zoals de overige Belgische gevangenissen dus een voorbeeld nemen aan het Scandinavische model. Een volgend onderzoek is dan ook interessant om na te gaan of het wenselijk is om bepaalde aspecten van het Scandinavische model te importeren, welke aspecten dit zijn en hoe dit in de praktijk kan worden omgezet. We moeten hier wel voorzichtig zijn met het volledig overnemen van een gevangenismodel en we moeten steeds kritisch blijven ten opzichte van de binnengebrachte ideeën en theorieën. Wat voor Scandinavië werkt, is immers niet automatisch efficiënt binnen ons Belgische systeem.

---

⁵⁴² B. DEWAELE, <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=3O3P5E2O>, 11 – 05 – 2012, 19:58.

Bibliografie

Tijdschriftartikelen

ANDERSEN, T.M., “Challenges to the Scandinavian welfare model”, *European journal of political economy* 2004, 743–754.

BALDURSSON, E., “Prisoners, prisons and punishment in small societies”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2000, 6 - 15.

BEYENS, K. en JANSSENS, F., “Gevangenisbouw voor de eenentwintigste eeuw. De missie is helder: méér capaciteit! Maar waar is de visie?”, *De orde van de dag* 2009, 3 - 6.

BLONIGEN, D.M., “Explaining the relationship between age and crime: Contributions from the developmental literature on personality”, *Clinical Psychology review* 2010, 89–100.

BODIL, P., “The state prison in Ringe – a prison in evolution”, *Journal of correctional education* 1996, 64 - 67.

BONDESON, U.V., “Crime and criminals in nordic countries”, *Society* 2005, 62 - 70.

CLAUS, H., “De huizen, een concept voor de Belgische gevangenis van de eenentwintigste eeuw”, *De orde van de dag* 2009, 39 - 43.

HORNUM, F., “Corrections in two social welfare democracies: Denmark and Sweden”, *Prison journal* 1988, 63 - 82.

JOHNSON, B., GRANHEIM, P.K. en HELGESEN, J., “Exceptional prison conditions and the quality of prison life: prison size and prison culture in Norwegian closed prisons”, *European journal of Criminology* 2011, 515 - 529.

JOUKAMAA, M., “The mortality of released Finnish prisoners; a 7 year follow-up study of the WATTU project”, *Forensic science international* 1998, 11–19.

KNUTSSON, J., “Swedish drug markets and drug politie”, *Crime prevention studies* 2000, 179-201.

LAUB, J.H. en SAMPSON, R.F., “Understanding desistance from crime”, *Crime and Justice* 2001, 1 - 69.

LAUB, J.H., NAGIN, D.S. en SAMPSON, R.J., “Trajectories of change in criminal offending: good marriages and the desistance process”, *American sociological review* 1998, 225 - 238.

- LOCHNER, L. en MORETTI, E., “The effect of education on crime: evidence from prison inmates, arrests and self-reports”, *American economic review* 2003, 155 - 189.
- LOCHNER, L., “Education and crime”, *International Encyclopedia of Education* 2007, 239-244.
- MAES, E., “Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980 – 1998)”, *Panopticon* 2002, 340-350.
- MINKE, L.K., “The effects of mixing offenders with non-offenders: Findings from a Danish quasi-experiment”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2011, 80 - 99.
- PLOEG, G. en SANDLIE, J.E., “Mapping probation futures: Norway”, *Probation journal* 2011, 386 - 394.
- PRATT, J. en ERIKSSON, A., “ ‘Mr Larsson is walking out again’ The origins and development of Scandinavian prison systems”, *Australian & New Zealand journal of Criminology* 2011, 7 - 23.
- PRATT, J., “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part I: the nature and roots of Scandinavian exceptionalism”, *British journal of Criminology* 2008, 119 - 137.
- PRATT, J., “Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess, part II: does Scandinavian exceptionalism have a future?”, *British journal of Criminology* 2008, 275 – 292.
- RENTZMANN, W., “Prison philosophy and prison education”, *Journal of correctional education* 1996, 58-63.
- L. en BEYENS, K., “Correctioneel veroordeelden tussen vijf en tien jaar. Wie zijn ze?”, *Panopticon* 2011, 70 – 80.
- SEPPÄLÄ, T.L., Explaining imprisonment in Europe, *European journal of Criminology* 2011, 303 - 328.
- SKAROHAMAR, T., “Inmates’ social background and living conditions”, *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 39 – 56.
- VAN ERP, J., VAN DER GEEST, V., HUISMAN, W. en VERBRUGGEN, J., “Criminaliteit en werk, een veelzijdig verband”, *Tijdschrift voor Criminologie* 2011, 71 - 85.
- VAN SCHELLEN, M., POORTMAN, A. en NIEUWBEERTA, P., “Partners in crime? De invloed van crimineel gedrag op huwelijkskansen en partnersselectie”, *Mens en maatschappij* 2010, 109 - 134.

VON HOFER, H., "Prison populations as political constructs: the case of Finland, Holland and Sweden", *Journal of Scandinavian studies in Criminology and crime prevention* 2003, 21 - 38.

WARD, D.A., "Inmate rights and prison reform in Sweden and Denmark", *The journal of criminal law, criminology and police science* 1972, 240 - 255.

Boeken

AAS, K.F., *Globalization & crime*, Londen, Sage publications, 2007, 220 p.

BALDURSSON, E.S., e.a., "The prison population", in BALDURSSON, E.S., KARSIKAS, V. En KUIVAJÄRVI, K., (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 143 - 154.

Daems, T., "Gapen bij de gapende kloof. Strafbeleid, gevangeniswezen en de weergekeerde stilte rond de legitimiteitscrisis van de vrijheidsstraf", in DAEMS, T., e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 17 - 46.

DULLUM, J. en UGELVIK, T., "Introduction, Exceptional prisons, exceptional societies?", in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 1 - 10.

GUSTAVSSON, A.L. en SAMUELSSON, S., "Sweden", in DISETH, A., GUNNLAUGSSON, H., GUSTAVSSON, A.L., KOSKI, L., KOUDAHL, P., RAGNARSSON, B. en SAMUELSSON, S., (eds.) *Prisoners' educational backgrounds, preferences and motivation*, Denemarken, Temanord, 2009, 153 - 176.

JOHNSON, B. en GRANHEIM, P.K., "Prison size and quality of life in Norwegian closed prisons in late modernity", in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 199 - 214.

JOHNSON, A.K., "Sweden", in VAN KALMTHOUT, A.M., e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 783 - 808.

JUNGER-TAS, J., "Het raadsel van de vrouwencriminaliteit", in FULDAUER, A., e.a. (eds.) *Gevangen vrouwen. Over criminaliteit en detentie*, Amsterdam, Nemesis essays, 1995, 20 - 42.

KOUHAHL, P., "Denmark", in DISETH, A., GUNNLAUGSSON, H., GUSTAVSSON, A.L., KOSKI, L., KOUDAHL, P., RAGNARSSON, B. en SAMUELSSON, S., (eds.) *Prisoners' educational backgrounds, preferences and motivation*, Denemarken, Temanord, 2009, 41 - 66

- LIEBLING, A., “‘Titan’ prisons: do size, efficiency and legitimacy matter?”, in HOUGH, M., ALLEN, R. en SOLOMON, E., (eds.) *Tackling prison overcrowding. Build more prisons? Sentence fewer offenders?*, Bristol, The Policy Press, 2008, 63 - 80.
- MAES, E. en SCHEIRS, V., “De Belgische gevangenispopulatie in cijfers”, in DAEMS, T., e.a. (eds.) *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 2009, 91 - 112.
- MARUNA, S. en TOCH, H., “The impact of imprisonment on the desistance process”, in TRAVIS, J. en VISHNER, C., (eds.) *Prisoner reentry and crime in America*, New York, Cambridge University Press, 2005, 139 - 178.
- MATHIESEN, T., “Scandinavian exceptionalism in penal matters. Reality or wishful thinking?”, in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 13 - 37.
- MATHIESEN, T., *Prison on trial*, Winchester, Waterside Press, 2006, 212 p.
- Merton, R.K., *Social theory and social structure*, New York, The Free Press, 1968, 702 p.
- NEUMANN, C.B., “Imprisoning the soul”, in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 139 - 155.
- PRATT, J. en ERIKSSON, A., “In defence of Scandinavian exceptionalism”, in UGELVIK, T. En DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 235 - 260.
- RAUNDRUP, K., “Denmark”, in BALDURSSON, E.S., KARSIKAS, V. en KUIVAJÄRVI, K., (eds.) *Nordic prison education. A lifelong learning perspective*, Kopenhagen, Norden, 2009, 27 - 49.
- SCHARF SMITH, P., “A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia”, in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2011, 38 - 57.
- SCHARF SMITH, P., “A critical look at Scandinavian exceptionalism. Welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia”, in UGELVIK, T. en DULLUM, J., (eds.) *Penal exceptionalism? Nordic prison policy and practice*, Oxon, Routledge, 2012, 38 - 57.
- SNACKEN, S., “Belgium”, in VAN KALMTHOUT, A.M., e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 129 - 156.

STORGAARD, A., “Denmark”, in VAN KALMTHOUT, A.M., e.a. (eds.) *Foreigners in European prisons*, Nijmegen, Wolf legal publishers, 2007, 209 - 245.

UMBREIT, M.S., *Crime and punishment in Denmark*, Michigan, university Valparaiso, 1980, 28.

VAN ZYL SMIT, D. en SNACKEN, S., *Principles of European prison law and policy. Penology and human rights*, Oxford, Oxford university press, 2009, 464 p.

Conferenties

LINDSTRÖM, P., LEIJONRAM, E. en MINISTRY OF JUSTICE, “The Swedish prison system” in X, *Prison policy and prisoners’ rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 559 - 570.

MOODY, W.A., e.a., “Current trends and problems of prisoners, and measures for effective treatment”, *resource material series no. 57.*, 415 - 434.

OKKELS, B.A., “Open prisons – will they last?”, Faculty at the Danish Institute for Study Abroad, independent consultant, *Paper presented at the 53rd research seminar for Scandinavian research council for Criminology*, 2011, 1 - 11.

RENTZMANN, W., “Prison policy, prison regime and prisoners’ rights in Denmark”, in X, *Prison policy and prisoners’ rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Wolf Legal publishers*, 287 - 302.

VON HOFER, H., “Notes on crime and punishment in Sweden and Scandinavia”, in UNAFEI, *Annual report for 1999 and resource material series no. 57*, 2001, 284 - 313.

Onlinebronnen

FOUCHÉ, G., <http://www.guardian.co.uk/society/2006/jul/26/crime.penal>.

DEWAELE, B., <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=3O3P5E2O>.

http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/space_i_en.asp.

X, <http://kriminalvarden.se/Statistik/Fotboja/Statistik-over-Fotboja/>.

X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Sakerhetsklass-1-3/>.

- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/>, (Zweedse gevangnissen in alfabetische volgorde).
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Gavle/?sort=>.
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Hallby/?sort=>.
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Kolmarden/?sort=>.
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Kumla/?sort=>.
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Vastervik-Norra/?sort=>.
- X, <http://kriminalvarden.se/sv/Fangelse/Vara-anstalter/Visby/>.
- X, <http://nl.wikipedia.org/wiki/Scandinavi%C3%AB>.
- X, <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/andere/gevangenen/>, 5 – 4 – 2012, 15:43.
- X, http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en.
- X, <http://www.bastoyfengsel.no/English/Fergetider-03012011.pdf>.
- X, <http://www.bastoyfengsel.no/English/sikkerhet-Eng.html>.
- X, http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Denmark.pdf.
- X, <http://www.kriminalforsorgen.dk/Default.aspx?ID=237>.
- X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433048>.
- X, <http://www.kriminalomsorgen.no/index.php?id=433059>.
- X, <http://www.kriminalomsorgen.no/lower-security-prisons.78702.en.html>.
- X, <http://www.prisonerseducation.org.uk/index.php?id=344>.
- X, <http://www.stefaandeclerck.be/nl/masterplan-2008-2012-voor-een-gevangenisinfrastructuur-in-humane-omstandigheden/226>.

Rapporten

Wetenschappelijke rapporten

BEYENS, K., DEVRESSE, M.S. en GILBERT, E., *Werken en leven in de gevangenis: de gebruikers aan het woord. Verslag van rondetafel gesprekken over architecturale noden van de nieuwe gevangnissen*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2011, 70 p.

DRENKHAHN, K., *Long-term imprisonment and human rights. Findings of an international study*, onuitg., afdeling Criminologie universiteit Greifswald, 2009, 29.

HAKKARAINEN, P., JETSU, T. en LAURSEN, L., “The legal framework and the drug control system”, in HAKKARAINEN, P., e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 21 - 32.

LAURSEN, L., “Scandinavia’s tug of war on drugs”, in HAKKARAINEN, P., e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 33 - 83.

ØDEGÅRD, E., HAKKARAINEN, P., HÜBNER, L. en LAURSEN, L., “Punishment and attitudes to the level of punishment in the Nordic countries”, in HAKKARAINEN, P., e.a. (eds.) *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*, Finland, Nordic council for alcohol and drug research, 1996, 166 - 180.

VAN HAEGENDOREN, M., LENAERS, S. en VALGAEREN, E., *De gemeenschap achter tralies: onderzoek naar de behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*, 2001, 195.

WARNER, K.M., *Resisting the new punitiveness? Penal policy in Denmark, Finland and Norway*, onuitg., doctoraatsthesis toegepaste sociale wetenschappen Universiteit van Dublin, 2009, 345 p.

Overheidsrapporten en beleidsnota’s

Algemene beleidsnota van de minister van Justitie, *Parl. St. Kamer*, 2007 – 2008, nr. 0995/003, 47 p.

CORIJN, M., SODERMANS, A.K. en VANASSCHE, S., “Zijn jongeren in Vlaanderen van plan om te huwen (en te scheiden)?”, *Studiedienst van de Vlaamse regering* 2011, 1 - 14.

CPT, “10th General Report on the CPT’s activities covering the period 1 January to 31 December 1999”, 2000, 30 p.

CPT, “Preliminary observations made by the delegation of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) which visited Sweden from 9 to 18 June 2009”, Straatsburg, 2009, 9 p.

CPT, “Report to the Danish Government on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 2 to 8 December 1990”, Straatsburg, 1991, 76 p.

CPT, “Report to the Government of Denmark on the visit to Denmark carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 11 to 20 February 2008”, Straatsburg, 2008, 76 p.

CPT, “Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 27 June to 6 July 1993”, Straatsburg, 1994, 66 p.

CPT, “Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3 to 10 October 2005”, Straatsburg, 2006, 60 p.

CPT, “Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 27 May 2011”, Straatsburg, 2011, 50 p.

CPT, “Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 15 to 25 February 1998 and Interim report of the Swedish Government in response to the CPT’s report”, Straatsburg, 1999, 88 p.

CPT, “Report to the Swedish Government on the visit to Sweden carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 January to 5 February 2003”, Straatsburg, 2004, 72 p.

DANISH PRISON AND PROBATION SERVICE, “The Danish prison and probation service – in brief”, *Kriminalforsorgen*, 2 - 11.

DIRECTORAAT-GENERAAL PENITENTIAIRE INRICHTINGEN, *Activiteitenverslag 2010 FOD Justitie*, 2010, 179 p.

MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH, “Short version of report no. 27 to the storting (2004 – 2005) Education and training in the correctional services. ‘Another Spring’”, Oslo, 2005, 19 p.

MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, “Act relating to the execution of sentences etc. (The Execution of Sentences Act)”, 2004, 19 p.

MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, “A programme of principles for prison and probation work in Denmark”, *Kriminalforsorgen* 2008, 24 p.

MINISTRY OF JUSTICE: DEPARTMENT OF PRISONS AND PROBATION, “Information on serving a prison sentence”, *Kriminalforsorgen* 2009, 4 - 15.

NORWEGIAN MINISTRY OF JUSTICE AND THE POLICE, *Punishment that Works – less crime – a safer society, Report to the storting on the Norwegian correctional services*, Oslo, Norwegian government administration services, 2008, 15 p.

RAAD VOOR MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING, *Migratiepolitiek voor een open samenleving*, Den Haag, Textcetera, 169 p.

STUDIEDIENST VAN DE VLAAMSE REGERING, *Vlaamse regionale indicatoren, VRIND 2011*, Brussel, Josée lemaître, administrateur-generaal, 2011, 438 p.

SWEDISH PRISON AND PROBATION SERVICE, “Basic facts”, *Kriminalvården* 2008, 2 - 27.

SWEDISH PRISON AND PROBATION SERVICE, “The prison treatment act”, *Kriminalvården* 2007, 3 - 15.

VAN PARYS, T., DE CREM, P. en VANDEURZEN, J., S.O.S.–plan voor justitie, 2007, 13 p.

Mededelingen en andere informatiebronnen

JANSSENS, F., *Enkele woorden over het Scandinavische gevangenismodel*, onuitg., 3 p.

ROOSE, R., *colleges Forensisch welzijnswerk*, 3e bachelor Criminologische wetenschappen, academiejaar 2010 – 2011.

X, ‘de huizen’, *Project gedifferentieerde strafuitvoering en detentie*, onuitg. Synthesenota, 2012, 19 p.

X, *Report on to visit denmark*, onuitg. 2008, 1 p.

Statistische informatiebronnen

AEBI, M.F. en DELGRANDE, N., *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2009*, Straatsburg, 111 p.

AEBI, M.F. en DELGRANDE, N., *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2006*, Straatsburg, 79 p.

AEBI, M.F. en STADNIC, N., *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2005*, Straatsburg, 58 p.

AEBI, M.F., *Council of Europe, Annual penal statistics – SPACE I. Survey 2004*, Straatsburg, 69 p.

HAAGENSEN, K.M., *Nordic statistical yearbook 2011*, Kopenhagen, Norden, 2011, 161 p.

KRISTOFFERSEN, R., “Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2004 – 2008”, Oslo, Correctional Service of Norway Staff Academy, 2010, 67 p.

PROBAND, S.C., “European prison populations stable”, *European society of Criminology* 2008, 1 - 12.

STATISTICS SWEDEN, *Women and men in Sweden 2010. Facts and figures*, Örebro, Statistics Sweden, Population Statistics Unit, 2010, 97 p.

TOURNIER, P., *Conseil de l’Europe, Statistique pénale annuelle du Conseil de l’ Europe – SPACE I. Enquête 1997*, Guyancourt, 75 p.

WALMSLEY, R., “World female imprisonment list”, *International centre for prison studies*, 2006, 1 - 6.

Wetgevende documenten

Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 19 december 1966, BS 6 juli 1983, 8815.

The criminal procedure act, 22 mei 1981.

Wet 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, *BS* 15 juni 2006.

Video en media

<http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/mediatheek/programmas/journaal/2.20352/1.1248879>, Het journaal 1 - 19/03/12.

KAPTEIJNS, M., *Een andere gevangenis, Bastoy, a different prison*, DNU film, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2010.